

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI
MLADIKA

† DRUŽINSKI LIST †
† S † P O D O B A M I †

XIV · LETO · 1933 · ŠTEVILKA 4 †

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. Naročnina za Mladiko je letno Din 84,—, s krojno prilogo vred Din 100,—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42,—) in četrletno (Din 21,—).

V inozemstvu stane Din 100,—, s krojno prilogo Din 116,—; v Ameriki dol. 2,—, s krojno prilogo dol. 2'40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: **Uprava Mladike v Celju**. — Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: **F. S. Finžgar**, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, ali: **Mladika**, Ljubljana, poštni predal 337, telefon 5191.

Ugankarsko gradivo sprejema višji šolski nadzornik Josip Novak v št. Vidu nad Ljubljano. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

V S E B I N A A P R I L S K E Š T E V I L K E

LEPOSLOVNI SPISI: Čez steno, VII—VIII (Ivan Bučer) // Drevo na hribu (Venceslav Winkler) // Jeziki (Janez Rožencvet) // Ljubezen in dolžnost, IV—V (Paul Acker - J. Kotnik) * PESMI: Odrešenje; Vstajenje (Vinko Žitnik) Jutro (Ivan Albreht) // Posavec (Gustav Strniša) // Žalostinka (Radev Niko) POLJUDNI SPISI: Kje smo s cerkvenim slikarstvom (France Stelè) // Slovanske prestolnice: Budišin (J. Šedivý) // Zločinec (Bogdan Kazak) // Iz anatomije: Strehe. Kože. Sluznice (dr. Janez Plečnik) * PISANO POLJE: Prelat Tomo Zupan — železni mašnik / Katra Prešernova (Tomo Zupan) / Narodno gledališče v Ljubljani (J. P.) / Kitajski zid in Kitajska (Z.) / Nove knjige Naše slike * DRUŽINA: Zdravstvena vprašanja za družino in dom (dr. Malka Šimec) / Kako pospešujemo rodovitnost zemlje (H.) / Kuharica (M. R.) * ZA KRATEK ČAS: Novi reki (Anton Hribar) / Čarodejev kotiček in zabavne igre / Vsak po svoje / Smešnice / Uganke * SLIKE: Arpad Feszty: Na Kalvariji / Miha Maleš: Iz cerkvenih slikarij v Vočinu pri Osijeku; Slikano okno v Cirkveni / Tine Kos: Kristus / Jakob Žnider: Beg v Egipt // Cerkvena slikarstva dela: Dvorana gradú v Brežicah; Svod ladje v župni cerkvi sv. Petra v Ljubljani; Obok prezbiterija župne cerkve v Lescah // Fotografije (Fr. Krašovec): Pomlad klije; Jagnje; Piruhi / K članku Iz anatomije: Prerezek skozi končni člen prstanca / Dve sliki kitajskega zidú / Vinjeta

Vse cenjene naročnike, ki so nam s svojimi naslovi pridobili vsaj pet novih naročnikov, bomo v teku meseca aprila obvestili. Vsem, ki so nam poslali naslove, pristrčna hvala! — One naročnike, ki nam še dolgujejo naročnino za preteklo leto, vljudno in nujno prosimo, da nam še v prvi polovici aprila pošljejo zaostalo naročnino, ker bi bili, žal, sicer prisiljeni ustaviti nadaljnje pošiljanje lista. Uprava.

V O C E N O S M O P R E J E L I T E L E K N J I G E

V prepadih. Pavel Kunaver. Mohorjeva knjižnica 56. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celju. 1952.

Naša pot. Knjižnica Katoliške akcije za mladino. Zvez. 1. Nekaj smernic katoliškemu dijaštvu. Prispevali: Grivec, Ušeničnik, Turk, Zupan, Gabrovšek, Basaj. Tiskala Misijonska tiskarna v Gröbljah.

Celjski grofje. Bratko Kreft. Drama iz življenja srednjeveških fevdalcev, katerim so tlačanili naši predniki. Tiskovna zadruga v Ljubljani. Tiskala Delniška tiskarna. 1952.

Selški predniki dr. Janeza Ev. Kreka. Dr. R. Andrejka. Izdala Leonova družba, komisijaska založba Nove založbe v Ljubljani. 1953.

Kristina, Lavransova hči. I. del. Sigrid Undset. Izdala Jugoslovanska knjigarna. 1952.

Sreske bolnice. Dr. Živan Marković. Tisk Jugoslavenske štampe v Zagrebu. 1952. Hrvaško. Razprava in navodilo za osnivanje sreskih bolnic. Pred očmi ima razmere v južnih krajih, pisana je v Velikem Orašju (Smederevo).

Naročniki! Prosimo vas, pokažite Mladiko tudi prijateljskim družinam. Če sodite, da bi katere naročile Mladiko, blagovolite sporočiti naslove na dopisnici: **Upravi Mladike, Celje**. — Od prejšnjih letnikov Mladike se še dobijo letniki 1924, 1925 in 1926 broširani po 90 Din, vezani po 150 Din, letniki 1927, 1928, 1929, 1930, 1931 in 1932 broširani po 110 Din, vezani po 150 Din; z odpravnino stane letnik 10 Din več. Vezava Mladike stane z izvirnimi platnicami v platnu 40 Din, napol v platnu 30 Din; lahko pa se naročajo izvirne platnice tudi same ter stanejo v platnu 30 Din, napol v platnu 20 Din.

Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje). — Izdaja Družba sv. Mohorja v Celju (Jožef Zeichen, Celje). Za uredništvo: Fran Milavec, Celje.

Č E Z S T E N O

Ivan Bučer

VII.

Zležali so se in bilo je že pozno jutro, ko so stopili v jutrnji hlad. Dolina je bila zavita v rahlo vijoličasto paro, da so bili temni gozdovi videti še bolj skrivnostni, vrhovi pa so bili na robu pozlačeni.

Prisojnik je stal v svoji veličini pred njimi kakor božanski; temen, v preprosti, sivi jutrnji halji, le na čelo si je položil zlato krono. Mogočno je gledal na tri uboge ljudi, ki so stopali po ridah vedno bliže njegovi steni. Ponosno je kazal svoje temne razpoke, gladke stene, ozke police, zobove in vdore, ki so ustvarjali velikansko katedralo s krasnimi stolpi, vrednimi umetnika. Kot utelešena bogata domišljija in sanja je stal pred njimi, ves skrivnosten v veličastni nepremičnosti.

Dana je šla v sredi med bratoma. Molčec so stopali navzgor, hoja je bila po strmem pobočju utrudljiva, v rušljivi meli se je noga vedno pogrezala in zdrsavala. Seženj za sežnjem so se dvigali v ostrih ridah, ki so v začetku vodile po z borovci obraslih grižah, pozneje pa zašle v čisto sipino.

Kmalu so bili pod gladko in na prvi pogled neprestopno steno, ki se je skoraj navpično pognala iz grušča. Janez se je ustavil, zasadil cepin za seboj in se naslonil nanj. Dana se je zagledala v strmino in ni verjela, da bi bil vzpon s te strani mogoč. Skladi so se kopičili pred njo, strmi robovi, neznane razpoke, vesine, ki so prehajale v navpične skale in previse, strašne vzbokline, vse razorane in razbite, a vendar je bilo vse trdna celota, ki je nemo strmela v neizmerne višine. Zazdelo se ji je, da stoji pred nepremagljivim trdnjavskim ozidjem, ki je mahoma pričelo nihati in se nagibati, da je pobledela, morala povesiti oči ter zamižati, drugače bi se vse zrušilo

in jo pokopalo pod seboj. Iz te vrtoglavice jo je zbudil Pavle, ki je stal tik za njo, in vzkliknil:

»Ali ste že videli kaj tako divje lepega? Že ta pogled odtehta vse težave.«

Dana je prikimala in se ozrla proti rdeče nadahnjeni škrlati in špikovi skupini, za katero se je skrival oblak in zdaj pa zdaj pokukal čez rob ter tu in tam pobožal vršič, ga objel in spet spustil, da je pohitel k drugemu.

Janez je stal tam kot bi klical strme stene na boj, da bi se z njimi poskusil, jih zgrabil z železnimi rokami ter poiskal na njih ranljiva mesta, da premaga vse te vršce. Tamle je stal znak, rdeč, z belo liso v sredi. Ni mu bilo za pot, po kateri jih je hodilo že na stotine, smer, ki so jo nadelali s krampi in z dinamitom; ki so jo uklenili v železje in zaslužnili, da hodijo lahko po njej ljudje, ki nimajo ničesar skupnega z goro, ker teh skrivnostnih in silnih strmin, razpok in skladov pač ne ljubijo dovolj. Rad bi na svoja pota, rad bi tja, kjer ni tistih, ki so brez volje, moči in zmožnosti. Rad bi nalog, naporov in nevarnosti, ob katerih ojekleni živčevje in se izostri razum. Toda tukaj je bila Dana, nebojlena, a navdušena, voditi jo mora stopnjo za stopnjo do tega, kar njegovo kri že preveva. Mora jo privaditi na poglede v globino, na ozke poti, na napor in vztrajnost; a kar je najvažnejše: na iskanje same sebe v grozni prirodi. Če je sila v njej, bo vse to prišlo samo od sebe, tako si je mislil turist Janez.

Nad njimi je iz stene curljal slapič in se drobil na skali v tisoč isker. Tik pod njim je vodila udobna polica na desno. »Vstop.« je pokazal Janez in se zavihtel nanjo.

Dana se je za trenotek obotavljala. Janez je šel dalje, ne da bi se ozrl. Vedel je, da je tako najbolje.

»Le pogum, gospodična!« je bodril Pavle. »Kar za njim, saj je pot zavarovana.«

»Da, za njim!« je zamrmrala in stopila na polico. Pavle za njo.

Janez je šel naprej. Tu in tam je pomagal Dani čez nerodnejša mesta. Učil jo je: »Semle postavite nogo! Vidite! Tu se oprimate, tako! Zdaj pa naprej! Ali ni lepo? Si morete misliti kaj zabavnejšega? No, tale robič še, potem pa pride skoraj vozna pot! Kako? Globina vas moti? Ah, saj to ni nikaka globina! Brez škode poskočim doli, samo recite!«

Zasmejala se je. Smeh je pomagal, da je bila takoj prejšnja Dana.

»Saj se ne bojim. Samo vajena nisem takihle jutrnjih izprehodov.«

»Se boste že privadili, bodite brez skrbi!«

»Le trdo me primite v tej šoli!«

»Za to se pa ne bojte!« je dejal Pavle. »Janez je lahko v gorah tudi neusmiljen. Trd učitelj je, ne spregleda napake.«

»Ali ste že sami poskusili?«

»Ne le enkrat! Dosti sem jih že slišal. A ne škodi.«

»Pozor!« je zaklical Janez, ko so prišli do nekega roba, kjer je padal ozek trak vode prav na pot. »Ta slap je za zaspance dobra kopel. Le hitro skozi, če nočete biti mokri!«

Pognal se je čez škrbinico in se na nasprotnem robu ujel za žico. Dana je pa morala bolj oprezovati, ker kraj ni bil najvarnejši. Zato je dobila neprijeten pozdrav za vrat.

Doslej je šlo položno ob prijetni steni. Zdaj je pa dobro nadelana pot strmo zavila na vesino, poraslo s slečem, in s te na robič. Na levi so grozile stene, na desni se je grezil žleb v prepad, iz katerega se je čulo šumenje vode. Tedaj se je odprla pred njimi divna slika.

Pod črnimi stenami, ki jih je stražil vrtoglav stolp, se je razprostiralo obširno snežišče, na katerem je tu in tam blestel led. Izpod snega je padal v žleb visok slap, pel svojo zvočno pesem ter motil veličastno tišino gorá. Na levi in desni so pa štrleli v zrak beli apneni skladi, naloženi pravilno drug na drugega kot razvalina silnega ajdovskega gradca.

Za trenotek so obstali in molče uživali prizor, ki ga ne bi naslikala najbujnejša domišljija. Dana je stopila na rob in sklenila roke. Janez je stal poleg nje. Nehote se ji je vsilila ob tem pogledu primera: kakor Janez! Skrita lepota, a vendar strašna v svoji sili. Težko se je dotipati do tega spoznanja pri tem človeku, ki stoji tako sam zase. Stene in stolp — taka je njegova sila, kot sneg hladna in se ne kaže v besedi in vsakdanjem dejanju. Iz njega pa vre živ studenec njegovih misli,

ki bi jih mogel dojeti le tisti, ki bi se mu s težavo približal po strmi poti. Slutila je, da je primera prava. Ali bi mogla do te vode, ki pada, venomer pada? Pogledala ga je in njune oči so se srečale. Iz njegovih se je bleščalo, da je morala umekniti pogled. Vendar jo je zadelo, trenotek je bil dovolj. Sliki, ki sta jo že toliko časa begali, sta se hipoma zlili v eno samo, v jasen lik, ki je zgibal njene ustnice, da je nehote dehnila: »Janez...«

Tedaj se je zavedela. Prvič ga je tako imenovala. Je li opazil? Njegove oči so začudeno in vprašujoče žgale v njo. Stresla je z glavo in z mirnim glasom nadaljevala: »Janez, Pavle... ali ni to krasno?«

Izzvenela je vsakdanjost, Janez pa je zaslutil v njeni besedi nekaj vdanega. Če bi ne bil Pavle prisoten, bi skušal čitati v njej svoj biti ali ne biti. Tako je pa le pokimal.

»Da, prekrasno!«

»Kaj se mudimo?« je dejal Pavle. »Naprej!«

Šli so. Krasote in nova presenečenja so vstajala pred njimi, kar je pa opazil le Pavle. Onadva sta vrtala vsak v svoje misli.

Rdeče obrobljene, bele oči markacij so jih vodile po nerodni polici, ki se je nagibala pod prevešeno steno. Pot je bila tam razdrta in prehod je bil težji. Janez je zlezal naprej in se obrnil, da bi prijel Danino roko ter ji pomagal. Na gladki plošči ji je zdrsnilo, iztrgal se ji je pridušen krik strahú in omahnila je. Toda močne Janezove roke so se bliskovito napele in prestregel jo je v svoje naročje. Trdno jo je prižl k sebi, da je čutila biti njegovo srce, njeni mehki lasje so ga pobožali po obrazu. Zgrozila sta se in v njem je zakipelo, da bi jo držal objeto in poljubil njene rdeče ustnice. Toda s silnim naporom volje jo je spustil, ko je videl Pavleta, ki ju je čudno pogledal. Zaslutil je, moral je zaslutiti, ker v Dani in Janezu je zagorelo.

»Ali sem nerodna!« je vzkliknila, ko je spet stala. »Toda, Janez, vi ste hitrejši od mačke. Komaj sem zdrsnila, že sem bila na varnem.« Občudujoče je pogledala njegovo mišičasto roko. »Da je tule taka moč? Saj ste me ujeli, kakor bi bila brez teže.«

Dobro mu je delo. »Nesem vas na Prisojnik, če hočete.«

»Jaz bom pa potem na oba pazil,« se je hudoval Pavle. »Na vas bi že, Dana, ta grdaviš se pa radi mene lahko zvrne čez stene.«

Strma grapa, v kateri so bili, se je zaprla z gladko steno, čez katero je bila napeta žica in nabodeni klini.

Arpad Feszty: Na Kalvariji. (Narodna galerija v Budapesti.)

»Tod vam bom pa jaz pomagal,« je dejal Pavle in prehitel Janeza. »Prosim!« Podal ji je roko in jo tako prepeljal preko stene, ki je postala zloglasna samo radi plošče, ki je vzdana v njej, lepo in grdo zveni njen napis: »Hanzova stena.«

Zdaj je šel Pavle naprej in Janez je bil zadnji. Čudno je vrelo v njem, ko je stopal za njo, za katero je vedel, da jo ljubi. In tudi ona bi ga mogla ljubiti, čutil je to, spoznal je prejle, ko ga je poklicala. Ni se varal. »Dana, Dana!« je gorelo v njem. »Nesel bi te na vrh, res bi te nesel. In gori, ko bi bila sama s soncem in z gorskim svetom, bi se ti izpovedal. Ali me hočeš, bi te vprašal. In ti bi prikimala...« Ob tej misli je zatrepetal. Izvil se mu je vrisk, radosten in silen, zabobnel med stenami in zakrtilil v višine.

Toda Pavle, brat? Kaj bi storil on, če Janez pridobi Dano zase? Bi prenesel njegov pogled, ali bi vzdržal, ko bi videl, da njegova duša umira, a vendar ne bi bilo besede na dan? O, ne in ne! Sam ne pridene niti kamenčka na tehtnico. Odločilo se bo samo, ker srca se morajo najti. Prepričan je bil o tem.

Gledal je brata, kako mu je ves obraz žarel od sreče, ko je tuintam pomagal Dani in jo držal za roko. Bral je bratu v duši, da mu je draga, da

je ne bi mogel pogrešati. Spoznal je resno, da se zadruguje usoda v nerešljiv voz. Poti so se zapletle, ni našel izhoda, le eno mu je bilo hipoma jasno: sam bi zanjo ne znal živeti, umreti bi mogel. Izgoreti ob njej in se upijaniti od njene ljubezni! Bil bi kot ogenj, ki bi použil njo in sebe. Kakor utrinek, ki zagori in prereže nebo v svojem poletu. Dana ne bi znala ravnati z njim. Presilen je. Pavle je drugačen, on bi živel zanjo, iskal bi njeno dušo, da bi jo združil s svojo v trajen plamen življenja.

A če Pavle ne ljubi? Če Dana ne ljubi nikogar? Morda je to samo prijateljstvo? Kaj, če je temu vzrok le njena priljudna narava?

Pot je zavila na snežišče, ki je bilo trdo in strmo in ki se je spodaj končevalo s slapom, ki ga pa niso mogli videti. Slišali so le njegov enakomerni šum, ki je prihajal iz brezna.

»Hej, Janez!« je zaklical Pavle. »Na delo!«

Janez je stopil naprej in preskočil krajno poč, ki je zevala med steno in snegom. Dana in Pavle se tega nista upala, zato sta se spustila v bolt, ki je bil globok dobre tri metre. Tu je Pavle praskal po navpični snežni steni, da sta zlezla na snežišče za Janezom, ki je že z vso vnelo sekal varne stopnice v zmrzli sneg. Proti koncu snežišča je

zevala precejšnja razzeba, ki so jo morali obiti. Ko so spet stopili na skalnata tla, so krenili čez kamnite klade navzgor pod temne previse. Lahka je bila pot ob njih, kajti strmina ni bila huda in je prešla v položno, grintavo pobočje.

Sonce je bilo že precej visoko, a severne strani še ni obsijalo. Skale so bile temne in vlažne od jutrnje rose. Tembolj je pa bila osvetljena Mojstrovka, ki se je belila v soncu, kot bi se dvignila iz kopeli. Globoko doli, v neizmerni globini, je zelenelo dno Suhe Pišence, iz katerega so pobliskavale skale. Po rebri Vršiča se je vila cesta v velikih ridah, njena belina se je ostro odražala na zeleño poraslem bregu.

Prispeli so do odcepa, kjer vodi desna pot skozi okno, leva pa naravnost na vrh.

»Kje pojdemo?« je vprašal Janez. Povedal jima je, kam vodi pot.

Onadva nista dolgo premišljevala. »Čim prej na vrhu, tem bolje. Kar po levi pojdimo!«

Za nekaj trenutkov so sedli, da so dúškali.

»Približno pol pota je za nami,« je dejal Janez in odpiral nahrbtnik. Vzel je čaj in ga ponudil onima dvema.

Okoli njih je kraljevala tišina, nepopisni gorski mir je ležal nad divjo naravo. Lahke, proste in svobodne so se čutili, ko so odvrgli vse, kar jih je oklepalo v zatohli dolini. Srečni otroci narave so sedeli zdaj na tej skali in strmeli nad krasno zgradbo božje roke.

»Ali ni to res čudno, kako veže narava ljudi drugega na drugega? Zdi se mi, da vaju poznam že od davna, da je že dolgo tega, kar smo se spoznali,« je dejala Dana.

»Še več,« je pritrjeval Pavle. »Ko sem takole sproščen, pozabim na vse, ki sem jih poznal tam doli. Prijatelji, tovariši... to so le daljne slike, kot bi ne bil nikdar poblíže znan z njimi.«

Tako blizu so bili drug drugemu. Njih duše so se pogovarjale med seboj, razumele so se. Obšlo jih je mehko čuvstvo, kot bi jih vse okoli njih ljubilo in bi sami vse ljubili. Razvil se je pogovor, ki je postajal vedno živahnejši. Duše so se iskale, rade bi si bile odkrite, prijateljske, a vendar jih je le še vezalo nekaj, kar jih je spremljalo še iz tesne doline. Dana je prva spoznala in hotela se je rešiti tudi tega. In kar samo po sebi umevno se je zdelo bratoma, ko je dejala:

»Verjameta, da mi je kar nerodno govoriti: gospod, slišite, in gospod, vidite? Ali ne bi bilo lepše: Janez, slišiš; Pavle, vidiš?«

Sedela je na skali, brata sta slonela pri njenih nogah. Pri poslednjih besedah sta se vzradoščena dvignila.

»Res?«

»No, da,« je mirno prikimala. »Nočeta?«

»Ti, ti, Dana!« je zaigralo Pavletu in prinesel je njene roke k ustom. »Bratovski poljub!«

Janez jo je pa skoraj objel: »Dana, zdaj si zadela. Tega sem čakal. V gorah nisem prijatelj priskutnega vikanja. Ali ni bolj prijazno, če pravim: Hočeš, Dana?, kot pa: Izvolite, gospodična Boničeva?«

Pri tem se je smešno priklonil pred njo, da je spravil vse v židano voljo. Vzbudilo se je živahno kramljanje treh svobodnih, mladih src.

Dolgo bi se bili zamotili, če se ne bi bila priplazila od zgoraj iz poklin megla in lizala po skalah navzdol. Tudi sonce ni več osvetljevalo nasprotne vrste vrhuncev. Severna stran je bila sicer še brez oblakov, le tamle nad Kranjsko goro nekje se je potegnil siv oblak.

»Preklicane megle!« se je hudoval Janez. »Moramo naprej, če hočemo ujeti še kaj razgleda.«

»Morda se bo pa razkadilo.«

»Ne vem. Bog ve, če ni imel oni na Mojstrovki prav, ki je prerokoval slabo vreme? Stopimo!«

Obrnili so se v steno in šlo je spet navzgor. Potem čez široko grapo na obširno kamnito polje. Strašno delovanje elementov v stenah je bilo zapisano na planoti. Lisa snega je še ležala na levi, drugje pa povsod velikanske peči, velike klade, skale in grušč. Kot bi hodil tod okoli ajd z orjaškim kladivom in razbijal po stenah ter puščal za seboj grozno razdejanje. Dana je imela vtisk, da hodi po razvalinah pravadnega mesta, ki so ga razrušile neizprosne prirodne sile. Iz vsega tega pa je rasla na desni razrita stena Prisojnikovega vrha.

Zavili so navzgor proti Škrbini med desno steno in zobatim stolpom na levi. Nasproti se jim je priplazila megla skoraj po tleh. V začetku so bile le nedolžne krpice, ki so se zdele kakor prednja poizvedovalna straža, ki pripravlja pot veliki vojski, ki prihaja za njimi. Nato so sledili večji oddelki, ki so se ovijali in sproščali, se lovili in podili po sesutinah. Naposled se je privalila neprijazna in vlažna glavna moč, obkolila jih je krog in krog, da kmalu niso videli za seženj daleč. Vse to je spremljal moker veter, ki je čudno zavijal v stenah na desni in se prepiral s škrbinami, ker niso dovolile prostega prehoda njegovi megljeni spremljevalki.

Dana in Pavle sta šla tik za Janezom, ker je bila megla gosta. Lezli so po grušču, ki jih je utrujal in obujal slabo voljo. Kar oddehnili so se, ko so zavili spet v steno in se vzpeli po navpičnem, ostrem kaminu navzgor in po njem prišli na prod-

Miha Maleš: Iz cerkvenih slikarij v Vočinu pri Osijeku.

nato polico. Obrnili so se prav na desno po polici, ki se je vlekla daleč ob steni. Nato se je pričelo prijetno plezanje, tla so se zanimivo izmenjavala. Videli niso nikamor, obdajala jih je medla sivina.

Naposled so dosegli oster greben. Vprav tedaj je megla splahnela in se sunkovito pogreznila v dolino. Nebo je bilo oblačno, le tam proti vzhodu se je pretrgalo in skozi jasnico je posijalo božje sonce. Hipoma so se megle umaknile in Dana se je znašla na ozkem grebenu, ki je na levi padal v grozno globino. Zazeblo jo je okoli srca ob tem nenadnem pogledu v prepad, da je zaklicala:

»Joj, Janez, primi!«

Pa ni bilo nič hudega. Takoj so bili v žlebu, potem so zavili na levo na širok rob, še mimo razbitin in stopili na vrh.

Razgleda ni bilo nikakega. Vršce na jugovzhodu so ovijali temni, grozeči oblaki. Kot strašna pošast so se kopičili in se bližali Prisojniku. Vprav tedaj, ko so prišli turisti na vrh, se je kratko posvetilo in votlo zabobnelo.

»Huda ura bo! Glejmo, da bomo čimprej v dolini,« je dejal Janez. »Časa nimamo prav nič. Hitro se vpišita — tamle, malo pod vrhom je skrinjica — potem pa takoj nazaj.«

Pavle je ugovarjal: »Ti si pa res čuden! Prej z vso naglico gori, zdaj pa takoj doli. Ko bomo spodaj, naju boš pa spet podil kam navzgor.«

Dano je bilo strah. Tako težki in strašni, a vendar veličastni so bili oblaki, ki so se bližali.

Sonce se je spet skrilo, vse nebo je pokrila siva megla.

»Vsaj malo si oglejmo tele oblake, če drugega ne,« je rekel Pavle. Bilo je res vredno. Sladka groza je morala prevzeti človeka ob tem prizoru; kot nekoč Izraelce na gori Sinaj. Sive, moreče megle so obkrožale velikansko črno kroglo, ki se je zibala in se bližala.

»Lepo je pa vendarle,« je občudovala Dana. »Da, kar groza me je te lepote.«

V tem trenutku je preklala oblake ščemeča svetloba in zrak se je stresel od rezkega treska.

»Imamo smolo. Pa smo si tudi sami krivi. Če se ne bi zjutraj toliko obirali, bi bili lahko zdaj že spet v dolini.« Janez se je obrnil in odšel k skrinjici.

VIII.

Niso se mudili na vrhu. Hitro so se podpisali in potem so se podvzali navzdol, ker nevihta je prihajala vedno bliže.

Megle so spet ovijale sivo skalovje. Potemnilo se je, da je bilo mračno, iz megel je mrlelo, da je apnenec postal vlažen in je zdrsavalo. Neugodno je bilo tipati po mokrem kamenju in grabiti za mrzle kline in žične vrvi. Za njimi je neprestano mrmralo, megla je od bliska dobila zdaj pa zdaj redeč odsev.

Dano je obhajal strah. Samo potresa je še treba in lahko bi si predstavljala, da beži z gore

Kalvarije, ko je Križani izpregovoril z jezikom prirode. Neugodje se ji je bralo z obraza, nerвозno in trepetajoče je bilo njeno oprijemanje. Vedno je izpraševala, če bodo še pravočasno prišli na varno.

»Le pogum!« je bodril Janez. »Kar mirno kri in lepo sestopajmo! Če nas malo zmoči, ne bo take škode. — Vraga, kaj pa je to?« Roko, s katero je držal cepin, mu je streslo in vse tri je začelo po glavi neprijetno ščemeti. »Pavle, ovij svoj cepin z robcem. Brezplačno nas elektrizira.«

Tudi sam je ovil cepinove kovinske dele z blagom. Moreča groza je legala na vso pokrajino, kot bi se čisto počasi odpirala zavesa na odru, kjer se bo vršila fantastična tragedija.

Igra se je pričela. Mahoma, brez prehoda je veter zajokal okoli oglov, zaletel se v razpoko in se strmoglavil v prepade. Takoj so sledile deževne kaplje, nato oglušujoč tresk in tedaj se je usulo babje pšeno. Šumelo je in škrobotalo, bele kepice so se odbijale in poskakovale po skalah navzdol, bičale vse tri v obraz in jih zbadale kot šivanke. Zapletle so se jim v gubah obleke in se topile, da je vlaga pronicala do kože. Na vso moč so bežali. Dospeli so do police, ki se vije ob po-bočju. Tam je zijal previs.

»Hvala Bogu! Stisnimo se sem notri!«

Zlezli so pod preveso in kar ugodno se jim je zdelo, ko vsaj padalo ni več po njih. Sodra se je usipala in ropotala, kot bi stresal grah po strehi. Megla se je zredčila, grmenje je ponehalo, le veter je semtertja še zabučal. (Dalje prihodnjič.)

ODREŠENJE

Srebrni slap meseca tamkaj za selom
je pljusknil čez ostre škrbine smrek,
kot vila spustila bi belo kopreno,
neslišno je spolzel na breg
in z mehkim, svilenim blestenjem
poplaval poljano in mene.

O, ko da so sestre Brezmadežne,
so bele nocoj mi vse deve in žene.

Ob njihovih nógah v prijetnem spoznanju
roža krvava mi tihoma vene.

O kaj so vse rože za njé,
ki Jagnje jim pesem svojó razodene!

Od daleč nekje
deklica daljna, bela ko lilija,
s sinjastim kelihom v svojih rokàh,
k meni prihaja — po tihem,
da me pospremi na novih stezàh.

V videnju sladkem v svétlo sproščenje
roké sem ihteče razpel,
ko senca noči sem v drhtečo
svileno belino pretiho utonil.
Tedaj sem že vedel, da angel Gospodov
v tihi ljubezni se nadme je sklonil
in znova mi rdeče, drhteče srce
z belo kopreno detinstva odel...

Vinko Žitnik.

VSTAJENJE

Aj, duša moja se iz groba pnè,
iz mojih mladih dni omamne tmè.
Vseh hrepenenj in slutenj muke neme
so v svitu bele zarje se sprostile;
zdaj luč detinstva znova vame vre.

Povrnil sem se skoz noči, viharje
med tihih lilij blaženo zavetje —
tako so vdani, krotki, tihi
njih pritajeni svetli dihi.

Zdaj moje mlade rane
ko brušeni rubini
na belih se dlaneh blestijo.

Za vselej v prošlost pokopane
so ure, ubite v žgoči bolečini —
o, nikdar več se ne zbudijo.

Odgrnjene so vse zavese.

Vsa okna v novih zarjah so vzblestela.
Ob jasnih, svetlih potih ko ciprese
vsa koprenja so se k nebu vzpela.

In svetlo vstajam
iz bolnih rož omam
in z novo zarjo se opajam,
ko mlad zmagavec se smehljam.

O, nisem ko dozorel, preizkušen mož,
sem le kot svetlo, ozdravelo dete,
ki s sabo nosi zdaj le bele cvete
in mrtvo popje črnih, nerazcvelih rož.

Vinko Žitnik.

DREVO NA HRIBU

Venceslav Winkler

Andrej orje. Težki konji prhajo, tiho pada zemlja na levo in desno, dišeča zemlja, taka, da bi jo kar božal in vonjal. Črna steza se temni za oračem. Iz steze puhti toplota, zdravje. Nebo se smeje z jasnim soncem. Andrej je sklonjen k zemlji, čeprav misli na nekaj čisto drugega. Komaj vidi, da se je na levi strani zemlja zadovoljno zleknila v hrib in gleda mirno čez ravnino. Dobro ji mora biti.

»Hi, Lisec!«

Hlapček se poganja z dolgimi koraki za konji in si otira pot z razgretega obraza.

Železo poje neko čudno pesem. Andrej sklanja glavo, da bi bolje slišal, a je ne more natančno razločiti. Seveda, to je, kakor bi nekoga klicalo. Priti bi moral pravi, ustaviti se in se pogovarjati z njim. Pravega ni. Menda sploh nikogar ne bo. Trije bratje so bili, kakor v pravljici. Razšli so se vsak v svojo stran, potem se je samo najmlajši vrnil in se prestrašil, če mogoče ni že na vse pozabil. Pljunil je v roke in zdaj drsi plug od enega konca do drugega. Črna steza se temni za oračem, ni mogoče, da bi zgrešil smer, da bi šel povprek, prav tesno ob njej se bo moral vedno spet vračati. Tako se namreč gradi: razor k razoru, steza k stezi. Vsaka dlan zemlje je zlato, niti pedi ne smeš izpustiti.

»Hi, Lisec!«

Poprej so mu bile vse ceste preozke, zdaj je tesna steza dovolj široka, da gre oralo po njej. Zmeraj naprej, naprej, na koncu se obrne in spet naprej, naprej. Nikoli vstran, nikoli na levo ali na desno. Roke so priklenjene k ročicam, železo je priklenjeno k zemlji. Če bi se malo zaobrnilo, bi se moralo ustaviti. Andrej nehote gleda v pravo smer. Za hip ga premoti misel, da bi vse skupaj izpustil, naj bi šlo, kakor bi samo hotelo, a se prestraši. Skrivoma pogleda na levo in desno. Seveda, prav zgoraj v bregu orje Jernač. Trda zemlja, a mu ne pride na misel, da bi zasukal kako drugače. Tam spodaj rije v črnico Tomažek. Sklonjen je med ročicami, komaj ga ločiš od zemlje. Nikamor na levo, nikamor na desno, le naprej.

Sredi hriba pa raste drevo. Andrej ga noče pogledati. Tako izzivalno je razgrnilo veje in na samem stoji, da ga lahko vetrovi stresajo od vseh strani. Upogniti se pa noče. Zdi se, da je vsako pomlad lepše.

Andrej ga noče pogledati.

»Hi, Lisec!«

Miha Maleš: Slikano okno v Cirkveni.

Tiho ga obide misel, kako bi bilo lepo, če bi se njiva razmeknila na levo in desno, počez in podolgem, da bi komaj mogel videti z enega konca do drugega. Ampak zgoraj je Jernač. Prav take misli ima in otroke, ki jim je treba rezati kruha, Andrej je pa sam z materjo. Spodaj je Tomažek. Z zidom bi ogradil svet, če bi vedel za fantove misli. Spredaj je cesta. Nikamor se ni mogoče razširiti. Ostati je treba med belimi mejniki.

Andrej dobro čuti, da je premlad, da bi ga stiskali beli kamni od vseh strani. Videl je svet in se mu zdi nemogoče stati na mestu in čakati, kako bo kaj zraslo. Zato se noče ozreti na drevo.

Prav mimo samotnega drevesa se vzpenja čez breg razvožena pot. Z očetom in z brati je hodil po njej. Zmeraj mimo drevesa. Takrat je še z otroško vero mislil, kako se človeku svet z leti

širi, da ga obseže največ, ko je najstarejši. In res je, toda nazadnje, ko pregledaš od daleč vse bogastvo, se ustaviš nekje in je toliko tvojega, kolikor ga zajameš z rokami. Potem je hodil z dekletom. Sanjal je, da bo nekoč bogat. Saj je v vseh sanjah in pravljicah tako, da doseže najmlajši vse. Šli so vsi, hodili tod in tam, vrnil se je sam. Moral je prijeti za plug. Očeta ni več, nobenega od obeh bratov ni. Treba je premeriti zemljo.

Tako se človek ustavi. Kos sveta postavijo predenj: Tukaj! Spomni se na mater, kako ga je tiho peljala od njive do njive, ko se je vrnil. Niti besedice nista izpregovorila. Takrat je bil zadnji trenotek, da bi rekel s trpko besedo: Nočem ostati! Toda ni mogel. V tesnem molku je komaj razložil materine besede: Saj to se tako razume, da boš ti za gospodarja... Seveda, to se samo ob sebi razume, je mislil kot v sanjah. Nekdo mora biti. In če hočeš biti, se moraš ustaviti.

»Hi, Lisec!«

Jernač v bregu kriči nad sinom. Tomažek se je ustavil v zvratnicah, vzravnaval se je in gleda k Andreju.

»Kaj mi hoče?« misli fant.

»Hi, Lisec!«

Po razorani zemlji se ustavljajo vrane. Kadar zakriči hlapček s presunljivim glasom, se vzdignejo, odletijo, pa se kmalu spet vrnejo. Ali so tudi one priklenjene na zemljo? Andrej pomisli, kako lahko odidejo, kamor hočejo in kadar hočejo. On pa za plugom, razor k razoru, leho k lehi. Tako je, če se človek ustavi in sam noče nikamor več. Na drevo pa noče pogledati.

»Hi, Lisec!«

Hlapčku je to vsakdanja stvar; ne ve prav nič, čemu bi bilo treba tako premišljevati. Andreju se pa ves čas zdi, da se ne dotika zemlje, da hodi nekje daleč, kjer mu je vse tuje. Toda ni lahko. Nenadoma zmanjka nečesa človeku; nikamor več se ne more nasloniti. Takrat...

Eh, saj to ni nič posebnega!

Oralo škriplje. Andrej čuti, da zmeraj tesneje stiska ročice. Ustaviti, ustaviti — ne, to pride samo mimogrede. Zemlja diši. Vse bo raslo, kar bo hotel. Ob taki njivi se dá sanjati. Najprej pride pšenica, pšenica, potem se vse izpremeni v denar in v belo hišo ob cesti. Saj nazadnje taka njiva tudi ni tako tesna, ozka.

Tomažek je končal. Od daleč vidi Andrej, kako se mu smehlja obraz.

»Hi, Lisec!«

Andrej je ves med ročicami. Saj nazadnje bi se bilo treba tudi v svetu nekoč ustaviti. Človek se utruji, sede kraj ceste na kamen, za seboj vidi prazno cesto, pred seboj prazno cesto. Takrat si zaželi gotovo nečesa drugačnega.

»Hi, Lisec!«

Ceste bi se morale smejeti, a so nekatere pretežke. Okoli ovinkov in čez klance gredó, nekje se vendarle ustavijo. Saj kar tako brez konca ne more biti ničesar.

Ustavi se sredi njive in vzdihne. Daleč pred njim je vas. Rdeče strehe gorijo med zelenjem. Tam nekje je konec vseh cest. Zdaj se tudi lahko mirno ozre v drevo na hribu. Veselo in lepo raste v bregu, ne more naprej, ne na levo ne na desno in vendar raste. In če si prav blizu njega, misliš, da zakriva pol neba.

»Hi, Lisec!«

Andrej se upre v ročice. Nazadnje ni nič hudega, če se je treba ustaviti.

Oralo škriplje, železo poje, hoče nekam globoko, globoko...

J E Z I K I

Janez Rožencvet

Nov kralj je zasedel prestol in se hotel prepričati, kako živé ljudje v njegovem kraljestvu. Šel je preoblečen po deželi in videl, da so ceste dobre, železnice hitre, šole lepe, hiše prostorne in snažne, cerkve bogate, tovarne velike in vojašnice mogočne. Polje je bilo skrbno obdelano, gozdi vsi zarasli, živina zdrava, ljudje pa delavni in iznajdljivi. Cveteli sta trgovina in obrt, zaslužek so imeli drvarji, rudarji in pisarji, zakaj denarja je bilo dovolj med ljudmi in v hranilnicah.

Res je bilo marsikje po nesreči, neumnosti ali zaradi lenobe tudi kaj revščine. Ampak za bolnike so bile bôlnice, za onemogle hiralnice, za zapuščene otroke sirotišnice in zavetišča. Pa je bilo vrh vsega še dosti premožnih ljudi dobrih rok, ki so dajali vbogajme in skrbeli, da razen pesnikov in umetnikov ni nihče v deželi od gladu umrl.

Po pravici rečeno, boljše je bilo, kakor si je bil kralj sam mislil.

Vendar se mu je zdelo, da ne vlada srečni deželi. Ljudje so kazali nekam čemerne, jezne ali žalostne obraze. Kralj bi bil rad tega ali onega povprašal, kaj ga teži, a ni maral, da bi ga kdo prepoznal. In kaj lahko bi ga bil, ker je njegova

slika visela že po vseh uradih, šolah, trgovinah in krčmah.

Nejevoljen, ker ni vzroka dognal, se kralj vrne v mesto. Truden posedi na klopi v mestnem vrtu. Pred njim so se igrali s peskom majhni otroci, a za njim sta obstala v pomenku dva častitljiva gospoda. Prvi gospod je dejal:

»Kako sem se pred tridesetimi leti veselil, da bom v sodniškem poklicu ljudem delil pravico! Če pa pomislim nazaj, sem poslušal trideset let skoraj samo tožarjenje radi jezikov. Da bi smel, bi bil dal največkrat zapreti tožitelja, toženca in vse priče. Pojutrnjem grem hvala Bogu v pokoj. Potem bom hodil sem otroke gledat. Ti se brigajo lepo vsak zase in za svoj kupček peska. Če se včasih malo stepejo, se pa vsaj ne obrekujejo in ne opravljajo ne.«

Drugi gospod je pripomnil:

»Res, na svetu je samo opravljanje in obrekovanje. Ljudem bi bilo treba jezike porezati.«

Kralju se je posvetilo. Vnovič je odšel preoblečen po deželi. Prvikrat je samo gledal, zdaj je tudi poslušal in prisluškoval.

Pogovarjala sta se dva trgovca. Nista se menila o svojih kupčijah, ampak udrihala po tretjem in četrtem. Potem je šel prvi k tretjemu in povedal, kaj je govoril drugi. Drugi je šel pa četrtemu pravit, kaj je govoril prvi in nazadnje sta skupaj obirala prvega in tretjega.

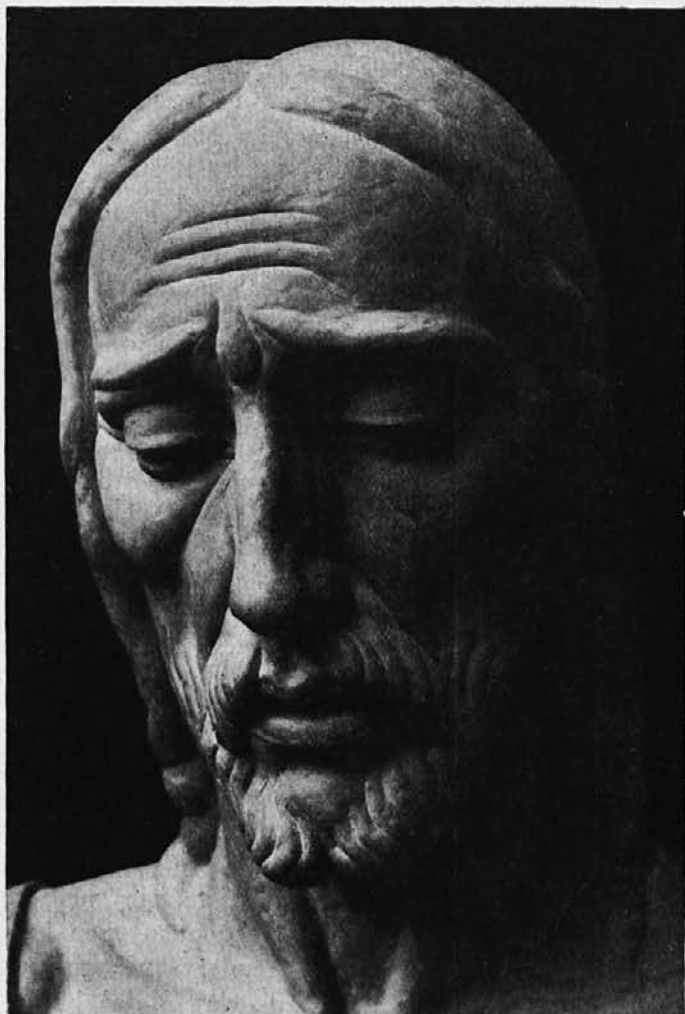
Podobno je bilo pri vseh stanovih. Ni bilo razlike ne v mestu, ne v vasi, ne v graščinah, ne v kočah, ne pri možeh in ne pri ženah. Povsod opravljanje in obrekovanje, potem pa jeza, žalost, zamere, prepiri in tožbe.

Posebno hudo so se med seboj objedali pesniki in umetniki. Nekateri od samega zaletavanja v druge sploh niso več utegnili, da bi sami še kaj lepega napisali, naslikali ali izklesali. A kar je kralja najbolj bolelo, celó šolarji niso doma pravili, kaj so sami znali ali kaj so se novega naučili, le o sošolcih so vedeli povedati, kako niso znali in kako so bili v šoli kaznovani. Po poti so se pa z jezikom zbadali in dražili, namesto da bi bili prijatelji.

Res je kralj našel še ljudi, ki niso o nikomur žalega govorili, a ti so bili žalostni, ker jih drugi niso pustili v miru. Malo je bilo toliko pametnih, da si niso dali kvariti dobre volje in se za vse čenčanje sploh zmenili niso.

Kralj se je uveril, da sta imela ona dva gospoda prav. Vrnil se je v svoj grad in si dejal:

Če se pomisli, ljudje niso sicer toliko hudobni. Saj hodijo v cerkev, obiskujejo bolnike, skrbé za sirote in dajejo vbogajme. Nekateri celó obilo.

Tine Kos: Kristus.

Le strašno so nespametni. Naj bi vsi tisti, ki kaj potrebujejo, porabili za koristno delo čas, ki ga potratijo z opravljanjem in obrekovanjem, pa bi si gotovo pomagali. In če bi vsak, kdor se ne čuti srečnega, ta čas premišljeval, kaj ima že dobrega na svetu in kaj lahko še doseže, bi bil nazadnje tudi bolj zadovoljen. Morda bi celó pesniki in umetniki kaj zaslužili, če bi več mislili in delali, pa manj govorili.

In ker se je kralj zavedal, da je dolžan skrbeti za srečo ljudi v svojem kraljestvu, je dal postaviti:

»Prepovedujem v svoji deželi opravljanje in obrekovanje. Vsem, ki jih biriči zalotijo, da so kršili to postavo, bo rabelj prvo nedeljo po sv. Janezu Nepomuku na glavnem trgu jezike porezal.«

Postava je bila oklicana, biriči in ovaduhi so se razkropili po deželi in ječe so se napolnile. Tudi pesnikov, umetnikov in šolarjev je bilo dosti v ječah, zakaj postava je bila neusmiljena in biriči še bolj.

V nedeljo po sv. Janezu Nepomuku je minister opozoril kralja, da bo rabelj zasačenim oprav-

ljivcem in obrekovavcem jezike porezal, in odpeljala sta se na glavni trg. Kralj je bil dal postavo še jeseni, sv. Janez Nepomuk je pa 16. maja. Ves ta čas je imel dosti drugega posla. Zato je šele spotoma ministra vprašal o uspehu postave.

»Nekateri jo jako hvalijo, drugi pa...« Minister ni vedel, kako bi dejal.

»Le odkrito povej vse, kar veš in kar sam misliš!« ga bodri kralj.

»No, ljudje pač zdaj ne obrekujejo, ker se bojijo,« reče minister. »Vendar, toliko pametni niso, da bi se kaj drugega menili ali česa koristnega lotili. Molčijo in so prepričani, da je postava krivična. Tvoja moč je velika, lahko napoveduješ vojne, lahko ukažeš marsikaj, a moja misel je, da z nobeno postavo ne moreš usiliti pameti ljudem, ki je sami nimajo.« Tako je povedal minister prav od srca.

Pripeljala sta se na trg. Trobentači so zatrobili, bobnarji udarili po bobnih in župan je pozdravljajal kralja. V dolgih vrstah so stali obsojenci v razvezanih čevljih, kakor je bilo v deželi zanje že od nekaj zapovedano in navada. Pred njimi se je sprehajal rabelj v rdeči halji z velikim ostrim nožem v roki. Včasih si je izpulil iz redke brade kocino, preskušal na njej bridko ostrino noža in se zarezal, da je obsojence kar zazeblo. Naokoli se je gnetlo ljudstva nič koliko.

Kralju je bilo od sile žal, da je dal kedaj postavo, zakaj grešnikom in gledavcem se je na obrazih poznalo, da je imel minister prav. Seveda, kar je bil ukazal, je ukazal in postava se ne prekličje tjavendan.

Ljudje bi dejali: Kakšen kralj je to?

Kralj je počasi premeril dolge vrste obsojencev v razvezanih čevljih in posebno črno pogledal šolarje in umetnike. Potem je poklical k sebi rablja, mu še nekaj naročil in dal znamenje, naj se kazni izvrši.

Bobnarji so bobnali, trobentači so trobili, obsojenci so odprli usta in iztegnili svoje grešne jezike, rabelj se je pa sklonil in porezal z bridkim, ostrim nožem vsem opravljivcem in obrekovavcem jezike — v čevljih.

Postavi je bilo ustrezno. Ljudje so vpili živijo, župan se je priklanjal, minister čudil, kralj pa zadovoljno smejal, da mu je Bog dal še pravi čas dobro misel.

Sodbo so gledali tudi vsi mestni čevljarji. Ko je rabelj začel iz čevljev jezike rezati, so bili veseli, da bo kaj zaslužka zanje. Ko so pa videli, da obsojenci sami pobirajo in spravljajo jezike, so vedeli, da si jih misli vsak sam nazaj priti. In ker so ljudje že taki, da se najrajši pomudijo

pri misli na zaslužek in dobiček, so čevljarji še naprej ugibali, kako bi vendarle do njega prišli.

Prvi si je mislil, zaradi porezanih jezikov pri čevljih bo še dosti zbadanja in zamere. Bolje bi bilo, da bi pri obutvi sploh jezikov ne bilo! Premišljeval je toliko časa, da je iznašel šolne brez jezikov.

Drugi je prav tako mislil pa začel delati škornje, ki tudi nimajo jezikov.

Tretji je dejal, če se zmuznejo človeku v obuvalu jeziki v stran, kar je posebno pri otrocih rado, bodo vsi mislili, ni jih, rabelj jih je porezal. Jeziki morajo biti daljši in vidni. Začel je delati take šolne, ki so imeli široke konce jezikov še zapognjene in po vrhu položene čez čevlj.

Kakor tretji, je sodil četrti, ampak je uganil, da se jeziki ne morejo nikamor izmuzniti, če so za oba roba priti. Tudi moča ne more potem v čevlj. Ta je z gojzercami ustregel lovcem, hribolazcem, smučarjem in sankarjem.

Peti, ki ni nič mislil in premišljeval, je delal pa še kar naprej čevlje po starem.

In od takrat imamo tako različno obutev.

KJE SMO S CERKVENIM SLIKARSTVOM

France Stelè

Kakor vidimo, je samo korak od slikanja, ki računa s ploskvijo, do slikarskega iluzionizma, ki ima tako veliko vlogo v dekorativnem slikarstvu. Ta iluzionizem se je razvil posebno v dobi baroka do tolike popolnosti, da ni zmožel samo premagati značaja vsake dane ploskve in jo nadomestiti z vidom nečesa, kar je daleč presevalo najbolj fantastično zamišljene, v njej speče možnosti, ampak celó tako daleč, da je bil zmožen dekoracije celih prostorov podrediti enotnemu perspektivnemu vidiku. Zanj ni bilo več sten, ki bi omejevale prostor, on jih je poljubno nadomeščal s pogledi v druge, samo dozdevne prostore, pa tudi na nebo ter postal tako zmožen bogastvo arhitekture stopnjevati do doslej neznanega razkošja in fantastičnosti.

Iluzionizem je moral reševati vse bolj zapletena vprašanja kot pa dekorativno slikarstvo, ki je uvaževalo samo ploskev. Brez izdatne pomoči znanstveno studiranih zakonov perspektive, ki jo je uresničila na antičnih podlagah renesansa, bi bil njegov napredek sploh nemogoč. Šele potem, ko je nekaj generacij takozvanih kvadraturistov preizkusilo nešteto možnosti pogledov na arhitekture, gledane v določeni perspektivi, so se te

mrtve konstrukcije začele oživljati s figuralnim življenjem, ki ga je bilo treba podrobno prestudirati z istega vidika, po katerem je kvadraturist zmožel še tako zapleten perspektivni pogled na arhitekturo. V srednji sliki stropa v stari grofiji v Celju imamo v Sloveniji dober primer perspektivnih konstrukcij te začetne dobe. Iluzionizem je torej kompliciran že po tem, ker je moral figuralno kompozicijo spraviti v soglasje s slikano in resnično arhitekturo. Iluzionist namreč izhaja od danega ogrodja aktivnih arhitekturnih členov in naveže nanjo neresnično, samo naslikano arhitekturo, ki resnično arhitekturo dosledno zaključuje ali nadaljuje v dani perspektivi. Navadno združi oboje tako, da dano arhitekturo zaključí, potem jo pa v sliki nadaljuje do odprtega pogleda na nebo, v sosedne prostore ali ven na prosto v pokrajine in vrtove. Pri tem je velika razlika v kompliciranosti naloge, če gre za iluzijo na navpični steni, torej za pogled v normalni perspektivi predse ali na stran, ali pa za pogled skozi oboke in kupole navzgor pod nebo ali tam na strani. Bistvo iluzionističnega slikarstva pa je vselej, naj gre torej za iluzionistično obdelavo posameznih ploskev ali večjih skupin, da slikar uniči dani pasivni arhitektonski element in ga nadomesti s pogledom v prostorje za resnično ploskvijo in ta pogled s perspektivnimi sredstvi izpelje tako, da se nam zdi, da gre samo za logično, kar mogoče verjetno povečanje in nadaljevanje danega, resničnega prostora in njegovih arhitekturnih osnov. V tej navidezni resničnosti je tudi bistvena raz-

Slika 12. Dvorana gradú v Brežicah. Primer baročnega iluzionističnega slikanja, ki uničuje dane stene in oboke ter odpira domnevne poglede na vse strani v okolico in navzgor pod nebo, na katerem so prizori antičnih božanstev in muz. Slikar si pomaga z najmanjšimi arhitekturnimi dopolnili. Resnične arhitekture in vogelne nosilce stropa oblikuje s figurami.

lika med pokrivačim in iluzionističnim slikarstvom. Pokrivajoče slikarstvo krasi ploskve s figuralnimi kompozicijami in čeprav te vsebujejo iluzionistični element videza globine, ta element nikjer ne nastopa s težnjo, da bi povzel okvir resničnega prostora in ga razvil dalje, kakor za tem stremi iluzionizem.

Naloge iluzionizma so, kakor že poudarjeno, zelo različne in pogosto prav zapletene. Ako gre samo za iluzionistično obdelavo posamezne navpične ploskve, je zadeva enostavna, ker gre samo za enotno perspektivno izpeljan pogled skozi dan okvir, kakor ga rešujejo perspektivno dosledno zasnovane slikarske kompozicije tako rekoč vsak dan. Tak iluzionizem, ki v bistvu ne sega preko mejá prenosnih slikanih platen in ki ni vezan na izhodišče v realnem prostoru, se za naše vprašanje sploh ne jemlje v poštev. Problem, o katerem govorimo, se začne šele tam, kjer slikar s svojo sliko namenoma razširi dani prostor ali skozi steno ali v višavo, pa naj bo samo na enem mestu ali na vse strani. V našem gradivu imamo iz začetkov dobe takega resničnega iluzionizma zanimiv primer v sliki srednjega polja stropa stare grofije v Celju, ki nam kaže s stališča sredi dvorane dosledno izpeljan perspektivčen pogled na arhitekture stebrišč, balustrad in stolpov, ki se dvigajo na vseh straneh izza okvira slike. Umetniška naloga tega pogleda je še čisto kvadraturistična, skoraj bi rekli geometrično risarska; veselje slikarja nad tem, da zmore geometrično pravilno konstruirati tak pogled, odloča pred vsem drugim, zato je pri tem primeru figuralna poživitev le postranskega pomena. Dober primer vsestransko na strani slikarsko razširjenega pogleda imamo v obednici gradú v Ormožu iz l. 1810, torej iz klasicistične dobe. Tu je slikar spremenil resnični pravokotni prostor z ravnim stropom v sliki v prekrit, na vse strani s stebrišči se odpirajoč prostor s terasami ob straneh in pogledi v okrožajočo ga pokrajino z razvalinami in nasadi. Primer iluzije v vseh smereh, na vse štiri strani pravokotno zasnovanega prostora in tudi v višino, pa imamo v najrazkošneje slikanem prostoru Slovenije, v dvorani gradú v Brežicah iz prve polovice 18. stoletja (sl. 12). V presledkih, ki so potrebni radi arhitektonske konstrukcije ogrodja, se odpirajo stene na vse strani s pogledi na vrtove, stavbe in v prosto naravo. Kjer se začenja grlo zrcalnega stropa, je naslikan močen venčni zidec, ki stene arhitektonsko zaključuje navzgor. Tudi stropno grlo, nad katerim se dviga ravni strop, je iluzionistično obdelano s tem, da so v sliki tektonsko označeni samo ogli in sreda so-

Slika 13. Fr. Jelovšek: svod ladje v župni cerkvi sv. Petra v Ljubljani. Primer iluzionistično poslikanega banjastega svoda s pogledom v nebo, kjer se vrši sprejem sv. Petra po sv. Trojici. Opazujte, kako je slikar ob straneh zaključil resnično arhitekturo s slikano, ki tvori okvir pogleda skozi obok.

razmerno predolgih stranic z neke vrste kompliciranimi kariatidami in volutnimi konzolami, ki nosijo na meji grla in pravega stropa se nahajajo drugi okvirni venec, nad katerim se odpira prost pogled pod nebo. Tako odprta grla nam kažejo na vseh straneh v okviru omenjenih nosilcev stropa poglede v pokrajine in prostore, kjer se vršé prizori iz antične mitologije. Na stropu pa so naslikani prizori z antičnimi bogovi in muzami na oblakih, ki plavajo deloma v prostoru nad ploskvijo stropa, deloma celó pod njo in preko okvirnega venca. To nekako največje iluzionistično slikarsko delo v Sloveniji, ki se le skromno poslužuje kvadraturističnega arhitekturnega iluzionizma, je nastalo pod motivnim vplivom enega izmed mejnikov v razvoju iluzionističnega slikarstva baročne dobe, slavnega stropa Pietra da Cortone v Palazzo Barberini v Rimu.

V cerkvenem slikarstvu služi iluzionistično slikarstvo predvsem povečanju razkošnega učinka prostornin. Le velike ploskve mu nudijo možnost,

da se zadostno razmahne. Zato ne uspeva v stavbah, kjer kakor v gotiki, pa deloma tudi v renesansi in romanskem slogu konstruktivno ogrodje stavbe samo služi lepotnim ciljem in konstruktivno mrtve ploskve v njem ne dajejo možnosti slikarski fantaziji, da bi resnično prostornino razpredla po mili volji perspektivično, dozdevno verjetno dalje, kar je bistven predpogoj za razvoj iluzionistične likovne fantazije. Naravno je tudi, da so se s stremljenjem po iluzionističnih slikah razvijali tudi predpogoji zanje in je arhitektura tudi namenoma izbirala elemente, ki so bili za to najbolj prikladni. To opažamo posebno v dobi baroka, ki pomenja v splošnem, pa tudi pri nas, največji razvoj iluzionizma. Vendar v cerkvenih prostorih ni bilo prilike za razvoj iluzionizma na strani, kakor ga je poznala že pozna antika in kakor smo ga opazili v slikarstvu dvoran. Spodnji del cerkvene dvorane, ki jo je ustvarjal barok, je bil namreč arhitektonsko bogato razčlenjen, ostanki gradbeno mirujočih sten so bili potisnjeni v ozadje, v kapele, in za vtis dvorane same jih niso neposredno upoštevali. Bogato, kolikor ne bahato na aktivne konstruktivne člene razčlenjeni spodnji del dvorane sploh ni nudil prilike za razvoj iluzionizma. Kar je bilo stene, je bila zakrita z oltarji, prižnicami in raznimi spomeniki. Tako se je v cerkvenem slikarstvu uveljavila pretežno iluzija navzgor, kjer so velike ploskve obokov in kupol nudile fantaziji prosto pot in kjer je bogati arhitektonski spodnji del nujno zahteval nekega sebi primernega dopolnila v stukaturi ali v sliki. Pri prekritju podolžnih prostorov sta nudila največje možnosti za iluzionistično fantazijo ravni, posebno pa arhitektonsko prikupnejši, na grlih dvignjeni zrcalni strop in podolžna banja. Pri ovalnih ali v tlorisu potegnjenih mnogokotnih prostorih je nudila tako polje ovalna kupola, pri osredotočenih, okroglih ali pravilno mnogokotnih pa kupola. Gladke ploskve stropa, banje ali kupole so torej za iluzionista zaželena osnova njegovega dela. Postopek je potem ta, da slikar predvsem dano arhitekturo primerno zaključí navzgor, in sicer na meji med njo in ploskvijo oboka v ožjem smislu. Tako vključi pri zrcalnem stropu grlo, ki je po svoji funkciji le tektonski nosivec stropa, v navidezni zaključek spodnje resnične arhitekture. Lahko pa izrabi dele tega grla, kakor smo videli v Brežicah, za iluzionistične poglede na strani. Pri banjastem oboku, pri katerem imajo takozvane sosvodnice, v podnožje oboka radi oken vrezane svodne kape in mednje segajoči trikotni jeziki, ki vežejo svod s spodnjo arhitekturo, podobno prehodno vlogo k oboku kakor grlo, je

rešitev naloge podobna prejšnji. Dober primer za tak slučaj imamo v svodu ladje cerkve sv. Petra v Ljubljani, ki ga je poslikal Fr. Jelovšek (sl. 13). Ves prehodni del med stenami in svodom je zaključen na vrhu z venčnim zidcem in spremenjen v dekorativno arhitekturo, mestoma z odprtini, skozi katere so iluzionistični pogledi na strani. Nad venčnim zidcem pa je odprt pogled na ozkih straneh na strani v prizore na zemlji, v sredi pa na vizijo v nebesih, kjer sv. Trojica sprejema sv. Petra.

Na enak način postopa slikar pri kupolah. Tu porabi za zaključek arhitekture spodnji prehodni del kupole s pendantivi, zaključni nad njimi arhitekturo z venčnim zidcem in nad njim odpre pogled na prizore, ki se vršé ali samo v zraku s perspektivo v neskončno globino neba z največjo svetlobo s sv. Duhom ali pa na prizore na straneh in v zraku nad njimi.

Veliko vlogo ima pri vseh teh konstrukcijah perspektivno izhodišče, s katerega je pogled perspektivno konstruiran. Točka s sv. Duhom, ki pomenja nekako idealno teme konstrukcije, nam takoj pokaže, s katere strani si je slikar zamislil gledavca. Le s tistega idealnega stališča dobi gledavec vtisk prepričevalne resničnosti pogleda na uprizorjene dogodke. To stališče je naravno navadno pomaknjeno proti vhodnim vratom in se pogosto sklada s tistim trenutkom, ko gledavec stopi izpod kora, ki je še oviral pogled na obok, v prostor, in ga s pogledom navzgor more kolikor toliko objeti. Pri kupolah pa je perspektivno izhodišče, oziroma idealno stališče gledavca pogosto v središču osredotočenega prostora, ki ga kupola prekriva. Pri več zaporednih obokih pa slikar lahko z enega stališča zajame perspektivo več slik ali rešitev vsaj približa temu idealu, za kar imamo prav poučen primer v dveh zaporednih plitvih kupolah cerkve v Grobljah pri Domžalah, ki ju je poslikal najspretnjši slovenski iluzionist Fr. Jelovšek. V Grobljah imamo tudi zanimiv primer, kako si mora slikarjeva fantazija pomagati pri neugodni obliki kupole brez pendantivov z navideznimi prehodnimi arhitekturami, da ustvari navadni okvirni venčni zidec, nad katerim se pne nebo. V Grobljah se slikar ni mogel otresti oblike, ki jo je bil vajen s slikanja resničnih kupol s pendantivi. Njegov učencec na Skaručni pa je postopal v enakem primeru že čisto svobodno in je ustvaril iluzijo z arhitektonskim zaključkom ob slučajnem vrhu resnične arhitekture. Za primer kupolnega slikarstva naj nam služi navidezna, v naravi ne obstoječa kupola z bogatim slikanim arhitektonskim podstavkom, delo Fr. Jelovška (slika 14),

Slika 14. Obok prezbiterija župne cerkve v Lescah z navidezno kupolo, skozi katero se bliža sv. Trojica, da sprejme v nebo se dvigajočo Marijo. Slika je primer bogatega arhitekturnega videza in slikane arhitekture, ki od osmerokota spodnjega dela prehaja h krogu, na katerem sloni dozdevna kupola.

Teorija in praksa! Pregledali smo možnosti, s katerimi razpolaga cerkveno dekorativno slikarstvo. Naša sodobnost je še precej pod vplivom baročnega vzora slikarske dekoracije, ki stremlji po bogatem figuralnem ožvljenju cerkvenih notranjščin in zato še vedno smatra figurarno dekoracijo za odličnejšo od ornamentalne, posebno pa od samobarvne. Pri tem stremljenju nastajajo v praksi obupni nesporazumi, ko se skromnim prostorninam vsiljuje nekaj, kar bi prenesla samo arhitektonsko bogata notranjščina. Že ob tej razpravi pa smo videli, da ni vsak slog združljiv z vsakim opisanih glavnih načinov slikarskega dekoriranja. Res je sicer, da obstojajo že od antike sem drug poleg drugega vsi ti glavni načini in so v našem sodobnem spoznanju vsi enako živi, toda vsak čas se je oprijemal sebi najprikladnej-

šega in tistega zostril do popolnosti, ki je za lepoto zrelo delo potreben. S tem, da se mi danes v zgodovinskem spoznanju zavedamo bistva vseh, ni torej niti najmanj upravičeno, da bi jih lahko tudi uporabljali, kakor bi se nam zljubilo. Ugotovitev najprikladnejšega dekoracijskega načina bo slej ko prej individualna in bo zahtevala predvsem poglobitev v bistvo dane arhitekture. Kajti tudi konec naših razprav o načinih dekorativnega slikanja nam pri na videz najsvobodnejšem med njimi, pri iluzionizmu, kaže najtesnejšo zvezo med dano resnično arhitekturo in zanjo najprikladnejšo slikarsko dekoracijo. (Dalje prihodnjič.)

SLOVANSKE PRESTOLNICE

J. Šedivý

BUDIŠIN

1. Budišin v zgodovinskem razvoju.

Dragocen kamen bi rad pokazal. Nisem ga pobral na cesti in tudi pri zlatinarju ga nisem kupil. Ni diamant, ne rubin in ne granat. Kraljevi kroni res ne bi bil v okras. Sploh ga ni mogoče prištevati med dragoceno kamenje, vendar pa mu zgodovina daje izredno vrednost. Kajti zadnji in edini ostanek mogočne slovanske piramide je, ki so se ji razprostirali temelji od obale Baltiškega morja do izliva Labe, na jugu skoraj do Donave, na vzhodu pa so se dotikali čeških in poljskih mej. Besneči valovi nemškega morja so v teku stoletij podkopali to piramido in jo razrušili.

Najprej so ji skrhalo stene ob izlivu Labe. Tam je živelo mogočno slovansko pleme Bodricev ali Obodritov. Izmed vseh polabskih Slovanov so Nemci najprej njim vzeli samostojnost — že za Karla Velikega v 8. stoletju. Nato so jih Nemci prisilili, da so jim Obodriti pomagali iztrebljati ostala slovanska plemena. Obodriti so izginili skoraj brez sledu. Po zaslugi župnika Henninga in slavnega nemškega filozofa Leibniza so se nam ohranili od njih samo še očenaš, ena poročna pesem, štirje pregovori in zelo droben slovarček.

Med rekama Odro in Labo, v sedanji nemški pokrajini Meklenburg, so prebivali Lutici ali Veleti. Ko jim je v 12. stoletju padel junaške smrti kralj Niklot, so jih Nemci kmalu iztrebili z zemeljskega površja. Leta 1404 je umrla na otoku Rujani zadnja žena z luticko besedo na ustih.

Od polabskih Slovanov se je ohranil še samo majhen ostanek nekdanjega najsilnejšega plemena, namreč Lužički Srbi. Prav za prav je skoraj čudež, da se še niso popolnoma ponemčili. Saj je že pred devetimi stoletji dal merseburški posvetnja-

ški škof Thietmar Nemcem sledeče navodilo: »Kdor hoče vladati Slovanom, jim mora dajati žreti seno kakor volom in jih pretepati kakor samovoljne osle.« Tri stoletja pozneje so Nemci pod smrtno kaznijo prepovedali uporabljati lužičkosrbski jezik v javnem življenju. Da se nemška miselnost še ni spremenila, dokazuje nemški zemljepisec Richard Andree s svojo knjigo *Wendische Studien*, kjer piše: »Hau nur zu, es ist ein Wende!« (Le bij, saj je Lužički Srb!)

Hudo je hoditi po grobovih, še huje med ljudmi, ki so obsojeni na smrt. Zato sem se težko odločil v nekdanji poljski, a sedaj popolnoma ponemčeni Vratislavi (poljski Wrocław, nemški Breslau), da prekinem pot na Poljsko in se za nekaj dni odpeljem v lužičkosrbski prestolnico Budišin.

Usoda Lužičkih Srbov je tesno zvezana z Budišinom. Čeprav leži že blizu južne narodne meje, vendar odločuje ne le v prosvetnem, ampak tudi v verskem in gospodarskem življenju vsega naroda.

Budišina, kakor so to mesto uradno imenovali do l. 1868, nemški zemljevidi več ne poznajo. Nadomestili so to ime s spakedranko Bautzen. Radi ga nazivajo tudi »mali Nürnberg« radi starodavnih zgradb v prvotnem delu mesta. Leži točno severno od Prage na majhnem hribu ob reki Sprevi v Saški. Že od daleč pozdravlja potnika nad dvajset stolpov, ki se dvigajo visoko proti nebu, kakor bi hoteli izsiliti pri Vsemogočnem maščevanje za vso po nedolžnem prelito kri, ki jo je podoral v to zemljo plug zgodovine.

Budišin je prastara slovanska naselbina. Utrjeno gradišče so si zgradili Slovani na tem zelo ugodnem mestu že v prvih stoletjih po Kristusu, ko so se naselili na tem ozemlju. V Budišinu je vladal v 7. stoletju knez Dervan, ki je enako kakor slovenski vojvoda Valkun priznaval vrhovno oblast kralja Sama. Ko je po Samovi smrti razpadla ta država Slovencev, Čehov in Lužičkih Srbov zaradi sporov med njegovimi živimi dvanaajstimi ženami, devet in dvajsetimi sinovi in petnajstimi hčerami, je postalo neodvisno tudi lužičkosrbsko pleme Milčanov okrog Budišina. Poslej niso bili nikdar več v skupni slovanski državi Slovenci in Lužički Srbi.

Močno utrjenega budišinskega gradú se je hotel polastiti cesar Karel Veliki, da bi imel izhodišče za nadaljnja osvajanja. Zato je tako dolgo izzival Milčane, da so zgrabili za orožje. V tem boju je padel l. 806 milčanski knez Miliduh. Nemci so nato osvojili Budišin in ga zažgali, knezove sinove pa so odvedli s seboj za talce. Doba oddiha in svobodnega razvoja je napočila Budišinu in

vsem Lužičkim Srbom v drugi polovici 9. stoletja, ko so se s Čehi pridružili velikomoravski državi.

Ko pa so Madžari vdrli na svoje sedanje ozemlje in tu uničili velikomoravsko državo, je nemški kralj Henrik I. prisilil lužičkosrbska plemena Lužičanov, Milčanov in Srbov, da so mu plačevala davek. Leta 958 so zgradili Nemci v Budišinu grad Ortenburg, kjer je močna posadka pazila, da se ne bi uprli izžemani in brezpravni Slovani. Grad Ortenburg še sedaj ošabno kraljuje nad mestom. Sedanji Ortenburg je iz 16. stoletja; od prvotnega gradú je ostal samo še okrogli, takozvani vodni stolp.

V srednjem veku je Budišin večkrat menjal gospodarja. Bil je pod nemško, poljsko in češko vlado. Poljska oblast nad Budišinom ni dolgo trajala, češka kraljevska rodbina Přemyslovcev pa ponemčevanja ni omejevala, marveč ga je celó podpirala. Zadnji češki kralji iz Přemyslovega rodú so privabili na Češko toliko Nemcev, da še sedaj delajo preglavice češkoslovaškim vodilnim krogom. Ko so Čehi sredi 13. stoletja izgubili Budišin, si ga je osvojila za dobo šestdesetih let Braniborska. Nato je osnoval Budišin z ostalimi večjimi lužičkosrbskimi mesti zvezo, da so se laže branila pred napadi roparskih vitezov.

Nadaljnja usoda Budišina je zvezana z razvojem dogodkov na Češkem, kjer je z Vaclavom III. l. 1306 izumrla kraljevska rodbina Přemyslovcev, ki je dala Čehom 32 knezov in 7 kraljev. Za češko krono so se potegovali Habsburžani in koroški vojvoda. Za dobo sto in petdesetih let se je posrečilo trajno zasesti češki prestol Luksemburžanom.

Ker so bili češki velikaši nezadovoljni s svojim novim kraljem Henrikom Koroškim, so tajno poiskali ženina Vaclava III. najstarejši sestri Eliški, da bi jo z njenim možem dvignili na prestol. Na čelu zarote so bili štirje češki opati, ki so se napotili k nemškemu cesarju Henriku Luksemburškemu, da bi ponudili njegovemu sinu roko češke kraljične Eliške in češki prestol. Ker je bila nevesta že v osemnajstem letu, ji je hotel cesar Henrik dati za moža svojega starejšega sina, ali opati so zahtevali štirinajstletnega Ivana, češ da se bo laže vživel v češke razmere. Tako se je ta suhi, svetlolasi, zapravljivi in pustolovščinam vdani Ivan poročil s črnolaso, nežnočutno, bolešno in resno Eliško, ki se je vzgajala pri svoji teti Kunigundi, opatinji ženskega samostana sv. Jurija v Pragi. Za poročne slavnosti, ki so trajale tri tedne, si je sama sešila obleko, ki se je vsa lesketala v zlatu in biserih.

V tem zakonu pa je bil srečen samo začetek. Proti kraljici je hujskal mladega kralja njegov

ljubljenec Henrik iz Lipe. V devetem letu po poroki je morala kraljica celó zbežati pred svojim možem, ker jo je Henrik iz Lipe obdolžil, da hoče proglasiti za češkega kralja svojega triletnega sina Karla. Kralj je zavzel grad Loket, kjer se je skrila kraljica, nato pa jo je zaprl v grad Melnik, v tem ko je imel svojega majhnega sina z vzgojiteljico dva meseca v ječi v gradu Loket. Henrik iz Lipe je dosegel svoj namen: uničil je družinsko srečo kraljeve rodbine in privezal kralja popolnoma nase. Vsa oblast je bila odslej v rokah Henrika iz Lipe.

Henrik iz Lipe je zbiral denar, si najel vojsko in se kakor oblak podil po svetu, išoč zabav, bojev in pustolovščin. V imenu češkega kralja se je vtikal v vse mogoče politične spletke vse Evrope. Zato se je tedaj govorilo, da se na svetu ničesar ne zgodi brez božje pomoči in brez češkega kralja.

Leta 1319 je Henrik iz Lipe zavzel zopet Budišin, ki je bil odslej nad tri sto let pod češko oblastjo. Češka vlada si tudi sedaj ni pridobila velikih zaslug za Budišin in za gospodarski ter narodni napredek Lužičkih Srbov. Le slabega očeta Ivana Luksemburškega veliki sin Karel IV., najsposobnejši češki kralj, se je zavzel za Lužičke Srbe. Ukazal je, naj se z njimi človeško ravná in naj se spoštuje njihov jezik. Ta naredba ni spremenila stare nemške miselnosti. Kakor nam poročajo Nemci sami, ni smel Lužički Srb iskati pravice pri sodišču zoper Nemca. Lužičkim Srbom ni bilo dovoljeno niti pričati; prepovedano jim je bilo izvrševati obrt in tudi meščani niso mogli postati. Šele leta 1368 so proglasili za meščana prvega Lužičkega Srba, Blaža Wujo po imenu, a ne v Budišinu, ampak v mestecu Biskopci. Stala ga je pa ta čast in pravica sto tolarjev.

Boljših razmer tudi ni ustvaril naslednik Karla IV. kralj Vaclav IV., v katerem so se pojavile vse slabosti njegovega deda Ivana. V veliki meri je zakrivil v svoji slepi ljubezni Vaclavovo pokvarjenost njegov oče sam. Sina edinca Vaclava je rodila Karlu IV. šele njegova tretja žena, ko je bil star že pet in štirideset let. Ves vesel je Karel IV. takoj po rojstvu sina stehal in poslal ahenski cerkvi Bogu v zahvalo enako težino čistega zlata. Ker je oče Vaclavu vse dovolil, je postal mladi kraljevič neznačajen in samovoljen duševni slabič, ki je ljubil samo zabave in lovske pse. Po očetovi smrti je kralj Vaclav nravno popolnoma propadel. Vdal se je nebrzdano vsem strastem in v pijanosti je skoraj čisto podivjal.

Leta 1408 je prišel kralj Vaclav v Budišin, da bi razsodil spor med mestnimi uradi in obrtniki.

Vaclav, ki so ga vedno spremljali psi in rabelj, ni ljubil dolgih sodnih razprav, ampak je rajši sodil na čim krajši način s pomočjo rablja. Tako je tudi v Budišinu obsodil na smrt vse obrtnike, ki so se pritoževali. Psi so stražili njegovo ženo Zofijo, da je morala gledati skozi okno ortenburškega gradú strašno morijo. Kraljičine prošnje so omehčale njegovo srce šele tedaj, ko je rabelj odsekal že štirinajst glav.

Gorjé husitskih vojn, ki so izbruhnile v Češki po Vaclavovi smrti, je okusil tudi Budišin. Češki husiti so prihrumeli pred lužičkosrbsko prestolnico in jo začeli oblegati leta 1429. Čez nekaj tednov je izbruhnil v delu mesta požar, obenem pa je dobil mestni poveljnik še vest, da se smodnik noče več vnemati, ker ga je nekdo namočil. Kmalu nato je opazil, kako je neki vojak izstrelil iz Budišina med husite puščico, ki je imela privezan zavojček papirja. Čez nekaj časa se je podobna strelica vrnila od husitov na mestni stolp. Poveljnik je pohitel tja, strgal branivcu čelado z glave in spoznal v njem mestnega pisarja Petra Prišvica. Na mučilnici je priznal ta Srb, da je zažgal mesto, namočil smodnik in hotel odpreti ponoči husitom mestna vrata. Prišvico je doletela strašna kazen. Zašili so ga v kravjo kožo, da ga je konj vlačil po mestu. Napol mrtvega so ga privezali med štiri konje, da so ga raztrgali v več kosov.

V takih razmerah ni bilo čudno, če se je Budišin zelo ponemčil. Srbi so smeli imeti hiše le izven mestnega obzidja. Predmestje Budišina so proti koncu srednjega veka nazivali vobče samo »srbsko predmestje«. Kakor je razvidno iz seznama davkoplačevavcev, je stanovalo v srbskem predmestju tik pred husitskim obleganjem 1909 Srbov, dočim jih je bilo v mestu za obzidjem 517 poleg 2909 Nemcev.

Hud udarec je zadala Budišinu tridesetletna vojna, v kateri so Čehi izgubili Budišin in lužičkosrbsko ozemlje. V mestu je taboril s svojimi podivjanimi vojaki znameniti poveljnik Wallenstein, ki je imel v svoji vojski tudi mnogo Hrvatov. Ob odhodu je mesto zažgal. Požar je zahteval okrog sedem sto človeških žrtev. Ko so se Budišina polastili Sasi in Švedci, so izsiljevali velike davke na ta način, da so bili meščane po golih podplatih, jih obešali za noge in jim zabijali za nohte žebelje.

Tudi v poznejših dobah vojni vihar ni prizanesel srbskim krajem. V sedemletni vojni se je vršila pri vasi Budišinku blizu Budišina bitka med Avstrijci in Prusi. Čez malone sedemdeset let je pa potekala fronta čez sam Budišin, ko se je leta 1813 mogočni francoski cesar Napoleon spustil v bitko z Rusi in Prusi. Krvavi ples je ponoči raz-

svetljeval požar petnajstih gorečih vasi. Kljub vsem tem vojnim grozotam je ostala vsa Lužica od tridesetletne vojske do današnjega dne pod nemško oblastjo. Gornja Lužica z Budišinom je pod Saško, Dolnja Lužica pa od leta 1813 pod Prusijo. V obeh deželah mora srbski narod nadaljevati pred tisoč leti začeti križev pot. Mogočni sosed in gospodar mu vsekava vedno nove rane, toda srbski narod hoče živeti in se boriti za svoje narodne svetinje prav do zadnjega moža.

Ta izredno kruti boj za obstanek je vzbudil celó pri Nemcih nekaj usmiljenih samaritanov. Tak je bil na primer dr. J. Sauerwein, ki je znal nad petdeset jezikov. Angleški kraljici je leta 1889 poklonil za rojstni dan čestitke v pesniški obliki v jezikih vseh tistih osem in trideset narodov, ki jim je vladala. Naučil se je tudi lužičkosrbskega jezika. Večkrat je potoval po Lužici in budil narodno zavest. Skoraj trideset let je vneto podpiral lužičkosrbske narodne ustanove. Zbirka njegovih pesmi še sedaj kroži po Dolnji Lužici. Umril je na Norveškem leta 1904.

Tak plemenit Nемец je bil tudi župnik Jan Waltar. Sam piše o sebi takole: »Vladala je večerna tišina, ko sem čital nekoč o starih Srbih. Pisatelj je končal knjigo z besedami: 'To srbsko ljudstvo je ostanek velikega naroda. Čez pol stoletja pa se bo slišala zadnja srbska pridiga v podeželski cerkvi, oglasila se bo zadnjič srbska pesem, za večno bo umolknila na ustih zadnja srbska beseda.' Čital sem te vrstice in začutil sem v prsih vihar in sveto jezo. Vročje solze so se mi udrle po licu in občutil sem Gospodovo bližino. Glas božji se je oglasil v meni, rekoč: Gospod je toliko storil za tebe, a ti nočeš ničesar zanj? Jezik vsakega naroda je dar božji. Zato se naj ohrani in neguje!« Župnik Waltar se je takoj začel učiti srbskega jezika, in sicer s tako ljubeznijo, da je postal celó srbski pesnik.

Več desetletij že spi župnik in pesnik Jan Waltar spanje pravičnega. Kakor mogočne pozavne pa doné iz njegovega groba gromke besede božjega glasú: »Jezik vsakega naroda je dar božji. Zato se naj ohrani in neguje!« (Dalje prih.)

ZLOČINEC

Priobčil Bogdan Kazak

Trdo je bilo življenje naših ljudi v tistih časih in krajih, ki jih opisuje ta zgodba. Živeli so skromno, a pošteno. Varuhov javnega reda in varnosti ni bilo skorajda čutiti. Pred sodišči so se obravnavali prepirčki in spori vsakdanjega življenja, porotno sodišče se je shajalo redkokdaj.

Na zimo je šlo, ko se je naša javnost silno razburila zavoljo res nenavadnega, večkratnega umora, ki se je izvršil v hribovski vasi. Mož, ki je živel več let v tujini, je, prišedši domov, pobil svojo ženo in oba otroka s sekiro. Našemu narodu sovražno časopisje je ta žalostni dogodek razpihvalo kot dokaz divjaštva, ki naj je značilna poteza našega ljudstva, kakor da bi sosedni »veliki kulturni«¹ narod ne poznal pretkanih umorov iz najnižjih nagibov! Tudi v nekih po naše pisanih listih se je bralo takrat, naj bi se duhovščina, ki da se preveč ukvarja s političnimi skrbmi, bolj zanimala za svoje prvinsko poslanstvo in zatirala v ljudstvu živinske nagone. Slišal se je tudi svarilni glas o nesrečnem žganju, ki da povzroča strahote posebno med hribovci. Tako je nastalo živahno prerekanje o vseh mogočih javnih zadevah, dogodek sam pa je tonil v pozabo.

Mesec dni ali dva kesneje me je presenetilo vabilo na sodišče. Sprejel me je mlad sodnik, moj dobri znanec. Povedal mi je, da je kot preiskovalni sodnik že obdelal zadevo onega hribovskega morivca, le mnenje obeh sodnih zdravnikov o duševnem stanju morivca vobče in posebej ob času umora se mu zdi brez zadostne utemeljitve, kakor navdihnjeno po časopisnem pisarjenju, kar ga kot pravnika in sodnika ne zadovoljuje. Kajpak da ta izdelek ni mogel biti bistveno drugačen, saj sta sodna izvedenca precej v letih in menda nista zasledovala razvoja zdravstvenih in pravno-znanstvenih strok v zadnji dobi, tudi obdolženčevega jezika ne poznata dovolj, da bi se mogla z njim neposredno sporazumeti. Zato naj jaz s svoje strani proučim dogodek in duševno stanje storivca ter podam mnenje o njegovi odgovornosti za grozno dejanje.

Zahvalil sem se mlademu sodniku za preveliko zaupanje in predlagal za izvedence druge zdravnike, ki imajo opraviti z blazniki. Vendar me je pridobil, ker je znal v meni vzbuditi osebno zanimanje za objasnitev tistega izrednega dušeslovnega primera. Dal mi je na voljo vse spise, ki so se nabrali o zločincu in zločinu, da jih pregledam v njegovi uradni sobi, ječarju pa je naročil, naj me spusti k obdolžencu, kadar in kolikrat se mi

bo zdelo; pri slovesu je še pristavil željo, naj tega dela preveč ne odlašam, da pride zadeva pred poroto že v pomladnem zasedanju.

*

Mračna je bila vsa tista zgodba, kakor sem jo mogel razbrati iz sodnih zapiskov. Zločinec, štiri-desetletni možak, ni poznal očeta, tudi mati mu je umrla, preden je začel hoditi v šolo. Ostal je na domu svoje matere, pri stričevih kot pastir in hlapček. Dosluživši vojake je prišel domov in prisilil strica, da mu je izročil materino dediščino, hišico z njivo ob potoku, kjer je bil svoj čas mlinček na en kamen in stope. To je oddal v najem za pet let mlademu čevljarju, ki se je lotil rokodelstva na svojo roko. Sam pa je odšel v tujino, menda v rabeljski rudnik. Vrnil se je poročen po poteku najemninske pogodbe in prevzel imetje. Popravil je hišo, ki je že razpadala, in znova napravil mlin in stope. To delo je trajalo dve leti in pol. Ko je vse uredil in ženo navadil, kako je ravnati z mlinom in stopami, je odpotoval na Nemško, kjer se je dalo takrat kaj več zaslužiti.

Žena se je križala sama z dvema otrokoma in mlinom, jezila se nasproti vsem in vsakemu, da jo je mož speljal v tako puščobo in jo vklenil v suženjsko tlako, ko je bila vajena lažjega dela in zabavnejšega življenja kot tovarniška delavka v večjem obrtnem kraju. Spočetka je mož večkrat pisal in redno pošiljal svoje prihranke domov z naročilom, naj se nalagajo v domači hranilnici. Prišel je čez tri leta domov pogledat. Takrat se je začel razdor med zakoncema. Mož je našel svojo domačijo popolnoma zanemarjeno. V hiši in mlinu vse razneseno, njivo neobdelano, otroka razcapana in zamazana in ženo — vdano pitju. V hranilnici ni bilo nič, ves poslani denar je žena potratila za ničevnosti. Ni bilo nasilnega obračunavanja med njima; navzlic prošnjam, naj opusti popivanje in resno skrbi za otroka in dom, je ostala žena zakrknjena. Mož je odšel še enkrat v svet, da si pridobi nekaj sredstev za nakup vsaj toliko zemlje, da bi se dalo rediti eno kravo in nekaj prašičev. Ni več dosti pisal, tudi denar je pošiljal bolj pomalem.

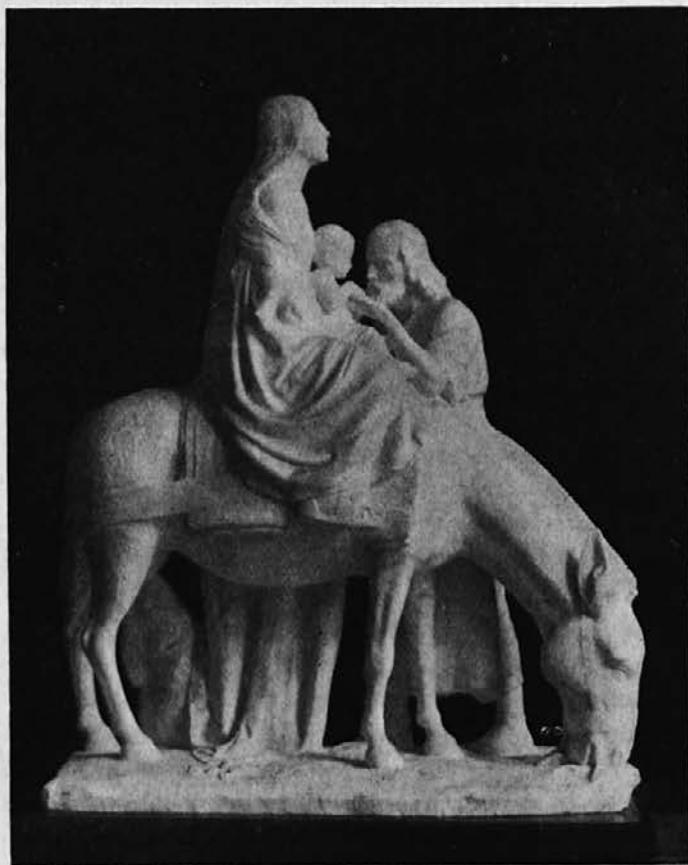
Tik pred zimo se je mož vrnil domov, prej kakor je nameraval, ker je začel bolehati. V mestu je spravil svoje prihranke v velikem zavodu, poiskal si voznika, ki se je vračal s praznim vozom v bližnji trg, peš ne bi bil zmogel tiste poti radi boleznin in precejšnje prtljage. Z voznikom sta se pogovarjala vso dolgo pot samo vsakdanjosti, o ženi nič, saj je voznik ni poznal. V trgu je potnik povečerjal, spil, da se okrepča za dolgo pot, dve

meri vina, dal spraviti culo in odšel proti domu, oddaljenem poldrugo uro hoje.

Doma se je zgodilo grozodejstvo. Obdolženec, ki je ostal edina živa priča dogodka, je izpovedal, da je našel ženo pijano, ki ga je še grdo zmerjala, nakar je v jezi pograbil sekuro in jo potolkel in tudi oba otroka, ki sta na materin krik pritekla v hišo. Zapustil je hišo in divjal vso noč po samotah, zjutraj je šel v trg k orožnikom in sam sporočil strašno dejanje.

V poročilih je omenjeno, da so našli v hiši napol prazno slatinsko steklenko žganja in dva kozarca na mizi še neizpraznjena. Obdolženec je odločno zanikal, da bi bil doma kaj okusil, med spisi se je brala domneva, da se je hudodelec opil z žganjem in v tem stanju sprl z ženo in v popolni pijanosti izvršil okrutni zločin.

V poizvedbah je bilo sporočeno, da je obdolženec mrk človek, ki se ogiba sorodnikov in vrstnikov, nekak klatež, ki mu ne diši redno delo in zahaja v tujino, kjer lahko živi bolj po svoje. Sodno-zdravniško mnenje obeh izvedencev je označilo zločin kot divjaštvo človeka brez umske in srčne prosvete, ki da se brez odpora, morda celo s slastjo vdaja zverinskim nagonom. Krvoločno dejanje da je izvršil s premislekom in je zanje popolnoma odgovoren.

Jakob Žnider: Beg v Egipt. (Marmor.)

Mučno mi je bilo v dnu duše, ko sem predelal vse gradivo, in kesal sem se, da sem se dal speljati v takó odvratno močvaro človeške propalosti. Toda sram me je bilo, da bi vrnil sprejeto naročilo — nerešeno.

*

Drugi dan sem se napotil k zločincu. Zavzel sem se nemalo, ko je pripeljal ječar v preiskovalno sobo slokega in sključenega moža, na katerem je jetniška obleka kar mahedrala. Bil je silno upalega, nagubančenega in bledega obraza, kratko ostrizen in gladko obrit, žalostne so bile njegove, nekam v daljavo uprte sinje oči. Na videz bi mu prisodil več ko šestdeset let. Bil sem kar razočaran, zakaj pričakoval sem srditega hrusta, jetničar mi je moral ponovno zatrditi, da se ni zmotil v osebi in privedel res pravega osumljenca, ki je na moja vprašanja povedal o sebi prav take podatke, kakor sem jih posnel iz spisov.

Možu sem povedal namen svojega prihoda in mu predočil, da mu kot zdravnik morda utegnem kaj pomagati.

»Ni treba,« je odvrnil s slabotnim in zagrljenim glasom. »Če mi hočete res kaj pomagati, napravite, da pridem kmalu do obsodbe in usmrčitve.« To milo prošnjo je spremljal presunljiv pogled, da sem bil uverjen o iskrenosti njegovih besed.

»Naročilo moram izvršiti po svoji najboljši vednosti in vesti!« sem rekel. »Danes ugotovim vaše telesno stanje, jutri pride na vrsto drug razgovor.«

Z ramama je skomizgnil in gledal vame nezaupno ali proseče, češ, naj mu prizanašam z nadlegovanjem.

Prav polagoma sem izvlekel iz njega podatke o njegovi preteklosti. O očetu ni vedel nič povedati, mati njegova je bila iz krepke kmetske družine, a je umrla mlada, menda zavoljo žalosti in slabega ravnanja, toliko se je spomnil, da je zadnje leto hirala in kašljala in da se ji je nekaj dni pred smrtjo močno udrla kri iz pljuč. On sam je bil ves čas zdrav kot otrok in mladenič, tudi pri vojaki in kot rudar ni bil toliko bolan, da bi moral kedaj ležati. Lansko pomlad se je močno prehladil v premogovniku, a se je silil z delom naprej, dokler ni obležal. Več tednov je bil v bolnici, iz prsi so mu jemali gnojnato tekočino. Namesto da bi šel takrat domov, je ostal radi zasluzka še pri lažjem delu, a na jesen je obnemogel in se odpravil domov.

Telesni pregled je bil kmalu opravljen, mož je imel pljuča na eni strani hudo razjedena, na drugi strani tudi načeta; upravičena se mi je zdela sumnja, da so možu škodovali meseci, če ne že tedni

življenja. Poslovil sem se od njega s čuvstvi, ki so bila precej drugačna kakor pred preiskavo.

*

Nekaj dni kesneje sem bil zopet pri njem; napravil je name vtisk vidnega hiranja. Spanja ni imel skoraj nič, teka do jedi zelo malo, mučila ga je neprestano žeja, kar je bilo očitno v zvezi z jadrno potekajočo njegovo boleznijo.

Čutila je imel v redu, živčevje pa zelo občutljivo. Glede živčno-duševnih posebnosti svojih sorodnikov ni vedel kaj povedati, sam pa ni imel takih bolezni nikdar, tudi hujše poškodbe ni prestal, sporov in fantovskih pretepev se je ogibal. Vino ga je pa hitro omamilo, a ga ni pil časih po več mesecev nič, žganje mu ni dišalo, v tujini je pil ob nedeljah časih pivo.

Ko sem ga začel spraševati bolj kočljive stvari, je kar obmolnil in zrl proti jetniškemu pazniku. Prosil sem »moža postave«, naj naju pusti sama. Ječar je zamrmral nekaj o službenih predpisih, a vendar je odšel.

Bila sva sama; menil sem, da bo moj preiskovanec kaj zgovornejši. Ko sem začel poizvedovati, kako sta se našla in razumela z ženo spočetka, je rekel: »Zakaj me mučite brez potrebe? Ona ne bo več živa; jaz ne maram uiti zasluženi kazni, zato naj bo z njo in z mano pokopano vse! Čemu brskati po takih brezpomembnostih!«

Skušal sem mu dopovedati, da je njegovo dejanje preiskovalnemu sodniku neumevno in da je zategadelj še mene vpregel, da pomagam razjasniti nenavadno grozodejstvo, ki ga ne ve kam uvrstiti. Zato naj mi le kar nič ne zakriva dogodkov in okoliščin, ki omogočijo pravilno in pravično presojo.

Ni se omehčal, na vsa vprašanja je odgovarjal s skomizganjem ali s stalnim omalovaževanjem, češ da ni vredno o tem govoriti. Predočil sem mu, da si s takšnim ravnanjem samo podaljšuje preiskovalni zapor in zavlačuje neizogibno razpravo in rabsodbo. To ga je prijelo.

»Koliko časa utegne trajati to neznosno stanje?« je vprašal nekako v skrbeh.

»Dokler ne pojasnite, kar veste o vzrokih in nagibih svojega dejanja ali sodniku ali meni!«

Mož se je zamislil, podprl si glavo na obe dlani, z rosnimi očmi se je zagledal v tla.

Brez posebnega odpora sem polagoma izvlekel iz njega, kar sem hotel vedeti. Šel je v svet, da si pridobi z delom sredstva, ki mu omogočijo, da si postavi domačijo in poišče med uglednimi domačinkami družico. V tujini se mu je ta načrt skvaril.

Stanoval je pri družini, ki mu je, nevednemu in preprostemu hribovcu, obesila najstarejšo hčer na vrat. Vabili so ga in opivali tako dolgo, da se je z njo poročil. Vrnil se je z ženo in otrokom domov in uredil svojo, po materi podedovano hišico z mlinčkom tako, da bi mogla družinica skromno živeti. Šel je znova v svet, da bi še kaj pridobil in povečal skromno imetje, ki mu je bilo tako pri srcu. Doma še ni bilo zanj pravega opravila in zaslužka. Žena pa, tujka po rodu, ni našla pravih stikov z njegovo domačijo in nevajena trdega samostojnega dela je zanemarila gospodinjstvo in gospodarstvo in se vdala popivanju. Sproti je zapravljala denar, ki ga ji je pošiljal domov. Zaveda se, da je ravnal nápak, ko je zaupal svojo domačijo ženi, ki je bila drugačna kakor so domačinke, zato je razdejanja svoje sreče toliko ali še več kriv sam nego ona nesrečnica.

No, in tisto grozotno noč? Mož si je zakril obraz in dolgo ihtel. Ko se je nekoliko pomiril, mi je zaupal, da se je tisti večer vračal domov poln najboljših upov glede svojega ozdravljenja in obnovljenja družine. Vse je ženi odpustil in zlepa jo je hotel pridobiti za družinsko življenje. V tej dobri volji je prispel pred svojo hišo, ki je bila že zaprta. Skozi zastrta okna je videl, da je v hiši luč, slišal je prešeren smeh svoje žene in še neko nerazložno govorjenje. Potrkal je na okno in poklical ženo po imenu, naj mu odpre. Tisti trenotek je luč ugasnila, smeh in govor sta utihnila. Osupnil je in poklical drugič. V hiši je nekaj zaropotalo in žena je grdo zaklela. Kmalu za tem je čisto razložno slišal, da je nekdo skočil na drugi strani hišice skozi lino nad mlinom in oddirjal v temo. V hiši se je posvetila luč, vrata v hišo so se odprla in za njimi je stala žena, vsa zmršena; besno je sipala vanj najgrše psovke in mu grozila s sekuro.

No, in potem? Takrat ga je nekaj prevzelo, brez premisleka je iztrgal ženi iz rok sekuro in jo je z njo udaril po glavi, da se je takoj zgrudila. Takrat sta se pokazala v hiši oba otroka in planila na ležečo mater. Zamahnil je še v drugo in v tretje, upihnil luč in odšel v noč.

»Zakaj niste vsega tega tako razložili tudi sodniku?« sem mu očital.

»Saj je to vse brezpomembno zanjo in zame! Sicer pa je bila ona vendar moja žena, čemu bi jo še sramotil. Tudi vam ni treba teh zadev praviti sodniku. Povejte mu, kar je res, da sem jo ubil iz togote.«

»Glede žene mi je vaše dejanje kolikor toliko pojasnjeno; ne umem pa vašega čina glede otrok.

Bržkone vam je prvi čin tako zameglil vsako razsodnost, da ste kar na slepo pobijali naprej?«

»O ne, otroka sem pobil čisto premišljeno!« se je branil mož.

»Ni mogoče, da oče pobije svojega rodnega, nedolžnega otroka s premislekom!«

»In vendar je bilo tako! Tisti trenotek sem videl žalostno usodo svojih otrok natančno pred seboj. Brez matere in brez očeta naj živita, za vedno osramočena po zanikarni materi in po zločinskem očetu-morivcu? Tako sta se mi revčka zasmilila, da sem ju moral končati!«

»In vse to vam je bilo tako jasno v enem samem trenotku?«

»Zares, v enem samem trenotku sem to spoznal in storil, kar se mi je zdelo takrat edino pametno. Seve, grozno sem grešil zoper Boga in svoje ljudi, to sem takoj potem spoznal, ko sem dejanje izvršil. Bog mi odpusti!«

*

S sočutjem sem se poslovil od — trpina.

Nekaj sem vedel že od poprej o vplivu močnih čuvstev na človeka, ki mu kalé razsodnost in sprožajo nepremišljena dejanja. Za preiskovalnega sodnika sem sestavil spis o zločincu glede njegove odgovornosti za zločin kaj na kratko. Poudaril sem v njem storilčevo preprosto miselnost in izredno občutnost, nastalo zavoljo neugodnih in hudih življenskih okoliščin in njegove h koncu se nagibajoče zavratne bolezni. Zločin se je zgodil zaradi izredno močnega čuvstva, ki ga ima toliko si obe-tajoči človek ob nenadni zavesti o strti življenski sreči in stori dejanje skorajda z neodoljivo silo, dasi zavestno, a vendar nepreudarno in zato po mojem mnenju brez kazenske odgovornosti. Preiskovalni sodnik me je še poklical k sebi, da bi mu še kako bolje utemeljil svoje presojanje. Skušal sem mu svoje mnenje pojasniti s primerom o kratkem stiku pri električnih napeljavah: če naraste napetost toka in je kjerkoli v napeljavi neznamen nedostatek, pa se izvrši kratki stik električnega toka, ki je tolikrat usoden.

Ni mi znana daljnja usoda mojega spisa. Preden je prišel hribovčev zločin pred porotno obravnavo, je hribovec umrl v preiskovalnem zaporu zavoljo pljučne bolezni in s tem prihranil sebi tako mučno mrevarjenje svojih duševnih stisk pred javnostjo, ljudem pa odvezel odgovornost za pravično presojanje njegovega dejanja. V oporoki je izrazil željo, naj ga pokopljejo poleg njegovih žrtev, zapuščina pa naj gre za večne maše v prid nesrečni družinici.

I Z A N A T O M I J E

Dr. Janez Plečnik

Strehe. Kože. Sluznice.

Prav jasno si predstavljaj streho svoje hiše pa prav živo misli na strehe sploh. Res — strehe so močno raznolične in raznotere, toda vsem obči so trije deli: krov (Dachdeckung samt Unterlage), ostrešje (stréšina, Dachstuhl) in strešna podstát (lege; Lagerstätte, Tragbaum). Naše oznake niso vsakomur docela jasne in marsikdo ni na čistem, kaj (nam) označa krov, kaj ostrešje, kaj strešna podstát. Trebamo torej povedati to. Pri tem nikakor ne mislimo, da smo izbrali najboljše, najbolj prave in točne ter torej splošno uporabne oznake — izbrali smo le-te besede kot pomagiva, pridna za razlaganje.

Beseda »krov« je sorodna s kriti, pokriti, zakriti. Krov je (za nas in za danes) torej tisto, kar (vso) »streho« pokriva; slamno snopovje (škopa, stréšnica) je enim (slamnatim) streham v krov — ploščata opeka, korci, s terom prepojena lepenka, steklene ploče, v ploče kálana skril so drugim streham v krov. Nemec pravi (našemu) krovu tudi D a c h h a u t = strešna koža, strešna mrena. V temle se ne bomo brigali za vse kákošnosti krovov in bomo postavili, da je opečje (Ziegelwerk) našim streham (navadno) v krov. Vemo, da je tudi to opečje raznoliko: tu vidiš pločate strešnike, tam pa korci (Hohlziegel) kri-jejo streho. S pločatimi strešniki ali pa s korci marno krite strehe ne propuščajo ne dežja, ne snega, ne sonca in — do neke mere — tudi ne prahú v podstrešje; take strehe so pa vendarle v dobri meri prepíhne (luftig; ventiliert; Moravče). Brez skrbi spravimo torej sladkor, moko, mast, svinjino, sukno, žito, železnino, seno, jajca v takó krito podstréšino in ni se nam bati ne plesni, ne rje, ne moče, ne belivne sončne svetlobe. Toliko o oznaki »krov«.

Krov počiva na »ostrešju«, torej na špirovcih, lemezih, rožnikih, škarnikih. Vse to tramovje (špirovci, lemezi, rožniki, škarniki) je to, kar (mi) označamo kot »ostrešje«. Podstrešje (podstréšina) je pa (po naše) prostor, votlava strehe, je torej votlava med krovom in hišnim stropovjem. Vemo, da časih ostrešja in podstrešine (skoraj) ni: saj časih položé — pri »ravnih« strehah je tako — lepenko ali pločevino kar na hišno stropovje.

Strešje leži na hišnem zidovju in stropovju in je z legami do neke mere zvezano s stropovjem, in prav ti vezni deli, to vezno tramovje je, ki mu (mi danes) pravimo lege ali podstát strehe. Tudi mogočnost podstátí je močno raznotera pri

Pomlad klije. (Fot. Fr. Krašovec.)

raznoterih strehah. Bravec je sedaj — upam to — na čistem, na kaj mislimo (mi), ko govorimo o krovu, ostrešju, podstáti. Bravec ve, da je prav krov strehe, ki nas na moč zanima: streha brez krova ni pravo v pravem streha.

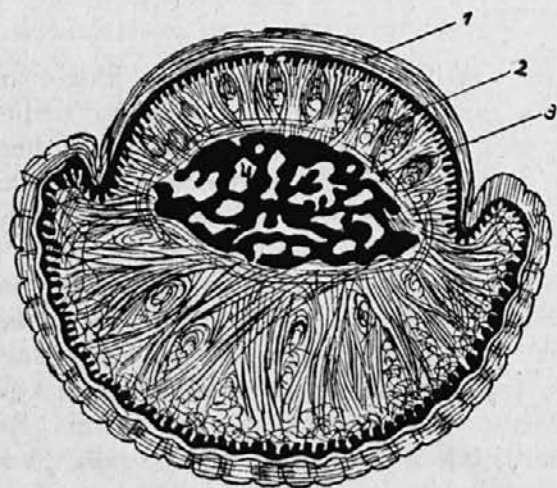
Lusknato polagajo strešnike. Ta način strešnega pokriva se prav dobro obnaša, prav dobro štíti podstrešje pred dežjem, viharjem, pred tujki in je prav dobro popraven. — Mislimo si, da prileti kamen na streho in razbije enega ali več strešnikov, da torej kamen predre (prebегne, prebije, prebuši, predrobi, prefrči, preglobi, prelomi, preluknja, preluknjiči, prenikne, prepade, prepahne, prepihnje, prerije, preseka, presmèkne, pretolče, pretáre, pretrupi, prevrta, prevrvrà) krov. Ta kamen r a n i krov — tak kamen odpre dežju pot v podstrešje, odpre prahu pot, odpre sončnim žarkom pot pa odpre tudi tlečemu utrinku pot. Vemo, da se bo sedaj pričelo presnavljanje med nakopičenim v podstrešju; presnavljanje se bo pričelo, ki ga nismo imeli v mislih in namerah in ki nam ni v prid. (Vemo, da je prebava tudi le presnavljanje.) Postavili smo, da so sladkor, moka, mast, svinjina, sukno, žito, železnina, jajca, seno v podstrešju. Dež, ki pada skozi preboj (predoro,

predrtje) v strehi, lije na spravljeno blago. Vpliv dežja na različno spravljeno blago bo različen: sladkor se bo razprostil in bo (za nas) za zmerom uničen; moka bo postala kapnenasta gmota in bo ta močnat skapek (Krško) za nas (skoraj) neuporaben; mast in svinjina bo ostala precèj taka, kot je bila; rešili bomo tudi žito, železnino, seno; jajca bodo slej ko prej dobra. Tleči utrinek, ki pade skozi »rano« v krovu, bo pa zanetil seno: seno bo zagorelo pa vse bo zgorelo, kar je v podstrešju, celó hiša sama bo (morda) zgorela. Rekli bomo torej takole: »rana« je bila nastala v krovu pa je slučaj skozi to rano (preboj v krovu) »prisadil« tujke (vodo, ogenj) v podstrešje; poprej »zdrava« hiša je zaradi »prisada« tujkov »obolela« — (nekaka) »prisadna« bolezen je zajela hišo.

*

Tole se ti bo zdelo na moč tuje, pa ne boj se — ne bova zašla v napačno. K o ž a i n s l u z n i c e človeka pa sploh katerekoli živine — rastline ali (višje) živali (metazóon; Mladika 1931, 427) — močno enačijo strehi. Naš trup je vsepovsod votel: glava, grlo (vrat), koš in trebuh so votli. (Udi ob trupu pa niso votli ter torej n i s o okončine t r u p a, ampak so u d i o b t r u p u.) Naš trup je tako

votel, kot je hiša votla. Kostí so, ki nosijo naše telo in ki razpirajo in razprojajo votline našega telesa. Živčni mozeg in prebavila (črevo) so v votlinah trupa — meso (mišičje, muskulatura) je ob votlinah, je v ne votlin. Le-to meso je pokrito po »koži«. Naša risba naj v grobem pouči o zgraji kože. Podobica kaže (povečan) prerezek skozi končni člen četrtega prsta (prstanca). Lečasti, marogasti lik, nekaj nad sredo podobe, kaže pre-rezek skozi k o s t v končnem členku prsta. Pravi, »koščení« deli so temno črni; svetli liki med črnim, koščenim brvanjem (»tramovjem«; Balkenwerk) so pa (prerezane) votlinice, ki so polne kostnega mozga (ta ni narisán). Kost je odeta po pokostni mreži (3) — pokostnici (perióstu). Vezivasto nitje, povezano v snopke (2), drži od kosti (od pokostnice) na vse plati: navzgor k nohtu (1), ob stran k obnohtnemu zgibku (Nagelfalz in Nägelwall; sulcus matricis unguis — vallum unguis), navzdol k dlanski plati, torej k prstni jagodi (prstni buhnini?). Pa krožni prostori med snopki (2) so napolnjeni z máščevino. (Kost in pokostna opna sta podrobneje opisani v Mladiki 1927, posebej še na strani 257.) Vidimo torej podstát (lege) — pokostnico (3), vidimo ostrešje — vezivasto nitje povezano v snopke (2), vidimo krov — noht (1); krov prehaja z najvišjim skladom (1) tudi na dlansko

plat, na prstno buhnino. Podobnost med »streho« in »kožo« je tako močna, da te osupne, in je tako nepričakovana, da jo kar nerad priznaš. Noht — to razbereš iz podobice — je zložek tankih pločic pa tudi dlanska buhnina je krita s podobnim (mehkejšim), pločičastim zložkom.

Zdravniki pravijo torej, da ima naša »koža« (predvsem) dva sklada: pravo kožo (2) in vrhnico nad kožo, na koži (1). Zdravniki označajo »krov«, torej vrhnico, naše kože kot epidermis in označajo »strešje«, torej »pravo kožo«, kot cutis (r. kútis). Epidermis je grška beseda in je

zloženka. »E pí« pove (tudi) »čez, nad«, »derma« pove »kožo, meh«. Tudi »cutis« je pravo v pravem grškega porekla (kýtos) in tudi »cutis« pove »kožo, meh«; obe besedi »derma« in »cutis« povesta torej nekaj, v kar je kaj zavito. Naše telo je torej povito v »derma«, oziroma v »cutis« — torej v meh (kožo), in »čez« ta meh je razpeta »epidermis« (vrhnica). Slovenci označamo le-ta sklad, ki leži na (pravi) koži, ki leži čez (pravo) kožo, kot m r t v í c o. Grška epidermis je torej naša mrtvica (1). Pa bo mrtvica menda res mrtva. Noht — to vemo — je mrtvica, je epidermis: režeš, žgeš, piliš noht — pa te ne boli in ne krvavi. Kopitarji (tapir, nosorog, konj, cebra, osel, prešič, kamela, jelen, srna, damjek, antilopa, ovca, koza, gams, govedo, bivol) imajo nohtove (kremplje), obličene v kopita, in veš, da je kopito — mrtvo. Grki rekajo pravi koži derma (cutis), mi rekamo pravi koži »usnjati sklad kože« ali usnjíca. Strojar odstrani od »sirove kože« mrtvico in odstrže podkožno maščevino in to, kar ostane (torej »podstrešje« kože), je usnje.

Mrtvica je za nas dobro pomembna: s svojo mrtvoto prestreza dobro število dražljejev, prestreza tujkom dostop v sočno in žilnato usnjico, varuje usnjico pred izsuhotenjem. — »Odrgnjena, odrta koža«, torej koža brez mrtvice, je skeleča, je boleča: »še pogledati je ne smemo«. Radi oblepljajo ude z mehurnimi (blasenziehend; Cigale) oblepki (flaštri), oblepljajo torej ude — J a n e ž i č pravi tako — z mehurniki (Blasenpflaster). Mehurniki so pomazani z jedkimi tvarinami, tako z arniko, poprom, papriko, gorčico, ki dražijo kožo, pa mehurnik stori, da se medcelična vlaga usnjice ulije pod mrtvico. Mehurniki torej »potegnejo« vlago iz usnjice pod mrtvico in ta med mrtvico in usnjico zbrana vlaga dvigne mrtvico v mehurje. Ti mehurji se — posebno še pri prenašanju mrliča — raztrgajo, mrtvica se oruši, vodena imovina mehurja (mezga; Mladika 1928, 260) odteče pa se usnjica urno izsuši ter povsem zasuhoti in vidimo tam, kjer so bili mehurji, rjavkaste, usnjato trdne kožne lise. — Usnjica je torej to, iz česar delajo usnje. Danes narejajo obutev za nežne nožice iz prav raznoterih usnjic: iz usnjic večjih kuščarjev, krokodilov, kač... Delavci narejajo takšno obutev. Lastnice nežnih nožic ne delajo nikake obutve. Le-te so rojene: »fruges cónsumere, sed non producere« (uživati plodove, ne pa pridelavati jih). Večkrat smo že opozarjali — kar tako recimo —, kako zlobno rabljamo žival in ravnamo z živaljo. Naša zlobna početja z živaljo so le vaje za zlobo, ki z njo ravnamo s človekom. H y r t l pripoveduje: »Usnjarnica v Meudonu (Medón) je ob času

francoske revolucije dobivala kože od giljotiniranih (človekov), jih je podelavala in je narejala iz njih dober kup usnje. Usnje od moških je veljalo — kar tiče čvrstote in trpežnosti — za boljše od gamsovega usnja. *Barère* in *Vadier*, člana nacionalnega konventa (narodne zbornice), sta imela obutev iz človeškega usnja; *Granière* de *Cassaignac* pa je imel odtisek (*Exemplar*) francoske ustave (*constitution*) od l. 1793, ki je bil vezan v človeško usnje. Davno pred to francosko strojarijo so si *Skiti* in *Alani* storjali vojne plašče iz kož pobitih nasprotnikov.«

Pomisli še tole. *Epidermis* — torej naša mrtvica — se neprestojno ruša pa se (vsaj v splošnem) vendar nikdar ne obrusi. Nova mrtvica torej neprestojno nastaja iz stare mrtvice. Pa očitvidno mrtvica vendarle ni povsem mrtva in menda je nekaj življenja vsekakor v njej. Zdravniki prav res polagajo na (čiste.) obsežnejše rane kose mrtvice, torej mrtvične odrezine (áškrce), ki jih odrežejo (odsečejo, oderejo, odmrviijo, odra-pajo, odmajíjo, odločijo, odluščíjo, odnámejo, odskobljíjo, odparajo, odškrcejo, odvzamejo) od zdrave kože v bližini rane. Take na rane položene, na rano »nacepljene« mrtvične rezine se rade »primejo«, one prirastejo na usnjico ter nato urno poženejo v šir, urno prerastejo rano; rana se torej urno sceli. Zdravniki ravnaajo torej prav tako kot ravna cepač, ko vcepi cepíko v cepljenko. Pa menda mrtvica vendarle živi. — Pa še! Ponoven ali trajen tišč na kožo dela kurja očesa. Kurja očesa so pa kar le zdebелki, narastki, zgrmadki mrtvice. Mrtvica torej le živi. (Berem v *Janežiču* še *turjak* za kurje oko. *Pleteršnik* nima te besede. Kurje oko je za *Rusa* »mozolj na nogi«. Pravi *Nemec* ne govori o *Hühnerauge*, on govori o *Leichdorn*. Je *turjak* od turati ali je od tvoriti? *Hühnerauge* je v resnici »hörnin ouge«, torej »roženo oko«. V *Beričevem* pri *Ljubljani* govoré o »živem trnu«. Kurje oko prav res ne doni lepo: živ trn je bolj poveden; kar pograbit bi pa trebalo »turjak«, seveda, če *Janežič* ni v kaki zmoti. Slovenci imamo tudi »obtiščance«.) Kurja očesa se tvorijo vsepovsod; tudi na prav nežnih nožicah so pogostna. Kurja očesa (*turjaki*) bolijo predvsem ob vremenskih spremenkih in bolijo — pri potečih se nogah — posebno ob poletni vročini. Te bolečine pa ne kažejo na življenje mrtvice. Obče je znano namreč, da voda močno namekne mrtvico: perice, kuharice, strojarji dobro vedó, kako mrtvica močno nategne od vode. Zdravniki torej pravijo, da je mrtvica vlagohlepna (*higroskopična*). Pa je umevno, da kurja očesa (*turjaki*, *živi trni*) tudi nategnejo pri potnih

(vlažnih) nogah in da taki nategli otiščanci močnejše tiščé (na usnjico in) na tipežna čutila usnjice ter da nastanejo bolečine. Ponoven ali trajen tišč na kožo dela kurja očesa. Pa kurja očesa (*živi trni*) so pogostna tudi na prstih onih rok, ki dosti pišejo in pri pisanju trdo oklepajo držalo. Nosači imajo kurja očesa (*turjake*) na hrbtu. Ženske so imele — pred leti — steznike (*modrce*), ki so segali čez boke. Stezniki so bili kar oklepi in so bili na moč pritegnjeni ob boke, oziroma lednice (*Darmbein*) — in ženske so imele tam kurja očesa (*turjake*). Mrtvica — nohtovi so tudi mrtvica — odpada, se lupi po nekih boleznih (*škrlatinka*) v večjih capah — kar »rokavice« gredó z rok. Vemo, da so te cape kar mrtve. — Nohtovi so mrtvica. Nohtovi pa rastejo in — urneje rastejo v mladosti, v poletju in na desni roki nego v starosti, pozimi in na levi roki. — Kar smo povedali, kaže, da je mrtvica skoraj mrtva, da pa ni povsem mrtva. Mrtvota mrtvice je le počasnost njenega presnavljanja, njene udejave — saj pravimo tudi o človekih (posebej o otrokih): dober je — le mrtev je preveč.

Mrtvica je torej res (*živ*) »krov« našega telesa in je zložek iz pločičastih celic, ki so lusknato zložene, ki se lusknato krijejo. Krov (*resnične*, *hišne*) strehe ni povsem zanesljiv: viharji, led, sneg mikajo in rahljajo strešnike; strešniki časih tudi popokajo, razprhnejo — pa potem kapá in curí v podstrešje; često je treba prevejanega krovca, da najde škodno mesto. Pa prav tako je pri mrtvici. Bosa noga se drgne ob zemljo, ostali udi ob obleko, pa pride do okvar, ki jih — nepazni — ne spazimo. Pri strehi govorimo o luknjah v krovu — pri koži govorimo o odrгах, odrtinah kože; najpogosteje govorimo kar o »ranah«.

(Navadno) govorimo torej o ranah takrat, kadar je mrtvica odrgnjena, prerezana; takrat torej, ko je pot do usnjice (ali v usnjico in še globlje) odprta tujkom. Splošno govoré o takih ranah kot o odprtih ranah. Mi vemo, da je prav, ako poudarimo: rana je odprta. Tujki pridejo skozi odprte rane v usnjico in v podkožno máščevino. Ti tujki so hrana in so vsiljena hrana pa jih telo mora prebaviti, presnoviti ali pa odstraniti. Takšna prebava ni vadna telesu, ampak mu je tuja, mu je vsiljena.

Tujki so kaj raznoteri kemični spojki pa je vsiljeno presnavljanje tudi raznotero. Pot za nadaljnja razmišljanja nam je sedaj močno točno začrtana.

Tudi sluznice so zgrajene podobno kot streha. Vse, kar velja za kožo, velja tudi za sluznice. Po potrebi bomo poudarjali razlike.

(Dalje prihodnjič.)

J U T R O

Čez in čez razlita zarja
vrata dnevu je odprla;
v tihi radosti srcé se
s svojim Bogom razgovarja:

»Kamor krenem, kamor sežem,
daj mi takih svetlih misli,
da na levo in na desno
vse z ljubeznijo povežem!

Pridejo udarci — zanje
in za vse bridkosti eno
naj samó imam besedo,
tisto Tvojo: Oduščanje!«

Čez in čez razlita zarja
tudi v srce je dehnila,
da se brez besed veselo
s svojim Bogom razgovarja.

Ivan Albrecht.

P O S A V E C

Iz vrbe sem piščalke vil,
na savskem bregu piskal
in čredo pasel, vriskal —
otrok sem bil.

Posavsko polje sem oral,
zvečer veselo vasioval,
ljubezen deklici priznal —
sem fant postal.

Bilo je konec srečnih sanj,
sezidal sem si skromen stan,
Posavko vzel si za ženó,
mladosti sončni dal slovo.

Za vnuka vijem zdaj piščal,
otroški ples po travi gre,
mladost mi vrača se v srce —
sem ded postal.

Kje moja smrt je? Zrem v večer,
povsod krog mene božji mir,
kot krsta v Savi čoln leži —
kdaj z mano v večnost pohiti?

Šumé valovi in kipé,
spomini vstajajo, živé,
kot v sanjah plavam v nov pristan,
ko čakam svoj poslednji dan.

Gustav Strniša

LJUBEZEN IN DOLŽNOST

Paul Acker / Iz francoščine prevel J. Kotnik

IV.

»Drago dete, občudujem vas, zares, občudujem vas in ne rečem nič preveč s tem... Kako lepa je mladost! Energija, upanje, gorečnost, vse ji je lastno! Torej nameravate, če se ne motim, preosnovati delavsko ognjišče tako, da bo mati mogla vzgajati otroka doma, da ga bo, kolikor mogoče, sama dojila in skrbno pazila na njegovo prehrano. Ne bo ji torej treba zapuščati svojega stanovanja v času, ko bo pričakovala otroka, in ne bo ji treba hoditi v bolnišnico? Hm. Jemali boste torej te ženske pod svoje varstvo nekaj mesecev pred otrokovim rojstvom in prenehali skrbeti zanje šele tri mesece po porodu?«

Oblečen v črno obleko po stari fakultetni šegi, z dolgo, odpeto suknjo, svilenim telovnikom in s široko, belo ovratnico okoli visokega ovratnika, je hodil stari doktor Furnière po sobi gor in dol in se pogovarjal z gospodično Fani. Roke je imel pri tem zadaj sklenjene, snežnobeli lasje pa so mu bili malce razmršeni. Trije meseci so bili pretekli, odkar je dekle dobilo ne samo končno veljavno dovoljenje očetovo, ampak celó njegovo pomoč. Polagoma se je tudi gospa Riverain potolažila glede tega, kar je poprej imenovala slabost, kajti neizbežne govornice, ki so se v družbi sukale okoli gospodične Fani in njenih dobrodelnih ustanov, so bile vseč njeni ničemurnosti. In tako se je gospodična Fani pomirila. Nekatere deklice so ji že pomagale v vzgoji mlajših ter ji tako lajšale težko delo. Otvorila je tudi že skromno gospodinjsko šolo, kjer je trikrat na teden stara švedska gospodična učila kakih šest deklic varčne in zdrave kuhinjske umetnosti; Fani sama pa je osnovala šivalni atelje, ki ga je hotela poleti postaviti na trdnjšo podlago, ga hkrati olepšati, zlasti pa razširiti. Pri tem pa ni niti pomislila, da bi si lastno bivališče kaj lepše uredila. Sicer pa je to postopno napredovanje nikakor ni zadovoljevalo, nasprotno, videla je, kot je to običajno pri strastnih dušah, vedno nove težnje, ki bi jih morala uresničiti. Predvsem ni hotela čakati dlje časa z otvoritvijo zavetišča za dojenčke; kajti čim dlje je živela to predmetno življenje, tem več groze so ji vzbujale muke, beda in solze, ki jih prikličje materinstvo, prinašajoč s seboj ubožstvo, bolezen in smrt. Nikdo drugi kot doktor Furnière, ki je sam toliko let skazoval svojo požrtvovalnost, ji ne bi mogel svetovati. Odšla je k njemu. Sprejel jo je v svojem kabinetu v ulici Pierre-Charron.

»Tako je,« pravi gospodična Fani. »Z otrokom, ki sem se zanj brigala že pred njegovim rojstvom, se bavim tudi še nadalje; tudi kadar že nekoliko odraste, se brigam zanj. Starši ga pošiljajo v zavetišče, moje male mamice pa ga zabavajo, nadzorujejo in poučujejo. Ko hodi že v šolo, prihaja vsak četrtek in vsako nedeljo k meni. Ko bo postal vajenec ali mlad delavec, bo imel vzrokov dovolj, da ne bo nehvaležen in me pozabil. Dečkom in deklicam, vsem je mnogo do tega, da me poznajo; imajo na razpolago gospodinjski pouk in šolo za šivanje bale. Nadalje mislim osnovati še mnogo drugih stvari, na primer počitniško kolonijo, knjižnico, telovadbo, igre.«

Gospod Furnière je prekrizal roke.

»Jaz vam žal ne morem nuditi drugega kot nasvete, kajti prestar sem, da bi vam mogel storiti še kako drugo uslugo. Potrebujete poleg sebe mladega moškega, ki bo z vami delil vašo trdno vero.«

Zmajal je z glavo, nato pa ponovno jel stopati sem in tja.

»Koliko let imate?« jo je vprašal.

»Skoraj jih bom štiri in dvajset.«

»In koliko časa že živite v Charonne?«

»Pet mesecev.«

»In imate vedno v najemu le to delavnico s podstrešno sobo?«

»Seveda; praznoverna sem in zdi se mi, če bi šla drugam, bi mi nič ne uspelo. Pozneje bom skušala zavod razširiti. Če bi stanovala v udobni hiši, me ne bi tako ljubili.«

»Ali ste srečni?«

»Popolnoma.«

»Ali ste že razmišljali o tem, da boste potrebovali posvetovalnico, majhno lekarno, bolničarke, celo instalacijo, ki naj bo času primerna? To bo drago! Sem je treba šteti še zdravila, obveze, otroško perilo, nakaznice za hrano...«

»Dosegla bom tudi to. Moja babica mi je nekaj zapustila. Priznati moram, da je ta vsota že precej načeta, toda oče mi ne pošilja samo obresti, ki jih prinaša moja dota, ampak je osnoval tudi odbor mož in žená, ki me podpirajo, ne da bi me kaj ovirali.«

»Tedad mi ne preostaja drugega, kot da poiščem zdravnika, ki bo zdravnik vaše ustanove...« Doktor Furnière se je nagnil nad mizo, odprl veliko knjigo ter listal po njej.

»Poglejmo malo! Doktor Lacharrey — ne poznam ga... Doktor Florent, ah, tega poznam... Stanuje prav blizu vas na drevoredni cesti Filipa Avgusta... Niste še nikdar slišali o njem?«

»Da, časih... Ni li to mlad zdravnik? Zdi se, da ga že tri leta ni več tam.«

»Ta je moj nekdanji učenec... priden dečko in zelo resen. Pojdite k njemu in recite mu, da vas jaz pošiljam; še danes mu pišem.«

»Bo li sprejel?«

»Od vas zavisi, da ga pregovorite... Če se prav spominjam, ni domišljjav; v vsaki stvari uvažuje to, kar je koristno. Toda ponavljam vam: on ni kdorsibodi.«

Koj po kosilu prihodnjega dne je Fani pozvonila pri vratih doktorja Florenta. Služkinja jo je odvedla v majhen salon, proseč jo, da počaka. Gospodična Fani je čakala precej dolgo, kajti tri osebe so bile prišle pred njo. Dasi se navadno ni zanimala za take stvari, je vendar opazila, da je pohištvo prevlečeno z nepristnim genovskim žametom, ki je pričal o zelo preprostem okusu. Končno se vrata odpró in velik mož kakih tri ali štiri in trideset let star se prikloni ter jo povabi, da vstopi. Njegovi lasje, ki jih je delila preča, so bili gosti in malce srhli; obraz, kjer se je svetilo dvoje izredno ostrih oči, mu je daljšala črna brada. Bil je doktor Florent. Vstala je ter rekla: »Gospodična Fani Riverain sem.«

Z naglim pogledom jo je ošinil.

»Ah, da! Moj nekdanji učitelj, doktor Furnière, me je obvestil o vašem obisku. Zelo vesel bom... če bom mogel... Kaj je prav za prav?«

Zaprli je zopet vrata v kabinet; ostala sta v salonu; sedla je in tudi on je sedel. Občutila je nekako tesnobo in bojazen, ne da bi mogla dognati pravi vzrok za to.

»Glejte, za kaj gre, gospod doktor,« je pričela.

Med tem, ko je govorila, jo je on motril. Malo je nagnila čelo, a čutila je, kako ji je bilo tesno pod pogledom njegovih črnih oči, čutila pa je tudi,

Jagnje. (Fot. Fr. Krašovec.)

da je bila vsaka njegova beseda izbrana, premišljena in pretehtana. Enkrat ali dvakrat je dvignila glavo in začudila se je, da je bilo v njegovih potezah toliko svojevoljnosti, premišljenosti in celó nekaj trdote; tesnoba in bojazen je nista zapustili, ampak sta se celó povečali. Ali ju je mar povzročala zdravnikova mladost? Ali se je pri tem spomnila koristoljubne previdnosti, ki mu jo je pripisoval doktor Furnière? Morda jo je vznemirjal odgovor, ki ga bo prejela. Nič ji ni bilo jasno. Toda prav nič je ni iznenadilo, ko ji je dejal z jasnim glasom:

»Nimam zaupanja, kakor ga imate vi, gospodična!«

Vendarle jo je zazeblo pri srcu.

»Ko sem bil še dijak in odkar sem v službi, sem videl, koliko takih dobrodelnih ustanov je v tem času nastalo in koliko jih je tudi izginilo. V početku prihajajo ženske, možje, vsi, katerih se to tiče, v velikem številu; toda prav kmalu postanejo oblastni, nezaupljivi, zavistni; končno začno očitati tem, ki jih podpirajo, da jih premalo podpirajo, da izkoriščajo njihovo bedo, da bi se sami povzpeli kvišku, ali pa, da jih hočejo privesti nazaj k župniku, ali pa kratkomalo pravijo, da se mešajo v stvari, ki jih nič ne brigajo; k vsemu temu prihajajo osebne mržnje, politika, zlasti pa predmestna politika, ki je najhujša... Hvaležnost ljudi...« Prezirljivo je zamahnil z roko.

Gospodična Fani se je dvignila.

»Kar delam, ne delam zato, da si pridobim hvaležnost.«

»Prav; a hvaležnost nas navdaja z novo močjo! Biti mora pač nenavadna tista duša, ki se žrtvuje za ljudi, ki ne kažejo nobene hvaležnosti. Ti čestokrat celó mislijo, da hočemo preprečiti njih nove prošnje.«

Mudilo se ji je.

»Torej ne smem računati na vas?«

Zmajal je z glavo.

»Bavil sem se nekoč v nekem drugem kraju z enako dobrodelfno ustanovo; imeli smo vse mogoče sitnosti brez kakršnekoli koristi.«

Krenila je proti vratom; pa je nenadoma izbruhnila njena zadrževana ogorčenost.

»In vendar ste vi, gospod doktor, zdravnik, ki vršite nekako poslanstvo... Dolžni ste žrtvovati se za tiste, ki trpé!«

Doktor Florent je uprl svoj pogled v dekle in brez razburjenja, z glasom, ki je še jasneje poudarjal posamezne besede, je dejal:

»Zares, gospodična, ves njihov sem. Vendar bom sam sodil o oblikah, v katerih naj izvršujem

to, kar ste zelo pravilno označili z izrazom „poslanstvo“.«

Globoko se je priklonil. Odšla je po stopnicah in prišla spet na cesto. Bila je še vedno ogorčena, ko je z urnimi koraki hitela proti domu. Ne, ne, ne bo se dala pobiti, nepremagljiva moč jo bo vedno dvigala. Doktor Florent je odklonil; bodi! Pregovorila bo drugega... In mahoma jo je vso prevzela globoka, nepričakovana žalost. Pa če bi tudi drugi bili enaki, če bi jo povsod sprejeli na isti način? To so bila skrivnostna vprašanja, ki jih je ponavljal tih in tajinstven glas v njeni duši.

V.

Bilo je poleti, v času, ko leži težka sopara v predmestjih, kjer primanjkuje svežega zraka. Ker so bile šole zaprte, je bilo na ulici vse polno paglavcev. Mnogi izmed otrok, predvsem deklice, so še nadalje zahajali h gospodični Fani. Posrečilo se ji je najeti nedaleč od zavetišča precejšen kos zemlje. To je porazdelila v vrtičke, ki so jih dečki prekopavali in obdelovali z velikim veseljem.

Ti meseci njenega svojskega življenja je niso izpremenili; nasprotno je njeno mlado lice navzlic utrujenosti s svojim mirnim sijajem razodevalo srečno vedrino njene duše, bržkone zato, ker je mogla živeti po volji svojega srca. Kadar je stopala po ulici, tako preprosta v svoji črni, a vendar tako skromno dražestni obleki, so se včasih moški ozirali za njo. Toda nikoli ni slišala nespodobne besede, kajti vsi so jo poznali. Bila je zanje gospodična Fani, to ime je izražalo globoko spoštovanje, ki so ga ji izkazovali, ne da bi ji to z besedami razodevali. Vendar pa je legla globoka žalost na njeno dušo; po neuspehu, ki ga je doživela pri doktorju Florentu, je naletela na prav tak neuspeh tudi pri drugih zdravnikih v okraju. Tako se je njena bojazen uresničila. Le slabo upanje je ožarjalo njeno žalost: doktor Furnière ji je sicer obljubil, da ji poišče zdravnika, a dnevi so minevali in še nobene novice ni dobila od njega.

Nekega popoldneva, proti koncu avgusta, ko je bila zaposlena s svojimi deklicami, ki jih je imenovala male mamice, jo je poklical deček, ki je priteknel ves zasopel:

»Gospodična Fani, mama bi rada govorila z vami.«

Le-ta je poslala dečka naprej, sama pa je čakala gospodično pri vhodu prečne ulice. Bila je to pridna žena, omožena z livarjem, ki je bil dober soprog in bi lahko dobro zaslužil, da se ni prečestokrat vdajal močni lenivosti. Delal je samo štiri dni v tednu; sicer pa ni bil pijanec. A ker sta

imela troje otrok, je tudi ona morala delati; delala je rade volje, pri tem pa je še često povsem zastonj in iz samega veselja do dela pomagala svojim sosedam.

»Kaj je novega, gospa Nicaise,« vpraša gospodična Fani.

»Torej,« je rekla gospa Nicaise, »v hiši, kjer stanujem, prebiva, oziroma je prebivala družina, gospod in gospa Lancelin, mlad par, poročen pred dvema letoma. On je bil umetni mizar v ulici Svetega Antona. Dobro se jima je godilo; toda gospa Lancelin, ki ima enega otroka, je zbolela. Kaj menite, da je napravil mož? V hipu je izginil, ne da bi kdo vedel kam, ter odnesel s seboj vse prihranke. Lepa stvar, kajne? Dejstvo pa je, da je žena bolna in brez denarja; lahko si mislite, da to nikakor ne more koristiti malčku, ki vene in hira.«

»Ali ni mogoče zvedeti, kje se skriva mož?«

»Saj so ga iskali. In veste! Kako je bila vesela pred boleznijo! Poznala sem jo še kot majhnega otroka. Oče ji je že umrl, mati pa dobiva le milostno podporo, prav toliko, da se skromno preživlja.«

»Tako se pobrigam zanjo.«

»Rekla sem ji to. Obrazložila sem ji tudi, kdo ste in kaj delate, a nič ne mara slišati o tem. Zatrjuje, da je vse to miloščina in da jo ponižuje. Pri moji veri, dobro se jima je godilo, preden je mož pobegnil. Ponovno sem ji pravila, da ni treba kazati lažnive sramežljivosti, da je gospodične Fani sama dobrota.«

»Ali stanuje v ulici des Boulets?«

»Da, gospodična Fani, v isti hiši kot jaz.«

Gospodična Fani nitj ni utegnila, da bi si nadela klobuk; vrgla je čez glavo nekako ruto s črnimi čipkami, ki je visela na stolu preko naslonila.

Obe sta odšli čez nasip de Charonne v ulico de la Roquette. Hiša je stala na oglu te ulice in ulice des Boulets, bila je malce očrnela od starosti in radi tvorniškega dima.

Soba, kamor je vstopila gospodična Fani, je bila obrnjena na dvorišče, a ker se je nahajala precej visoko, je bila svetla. Skozi okno je bilo videti poševne strehe sosednih hiš in kvišku štrleče cevi dimnikov. Gospa Lancelin je ležala na železni postelji v ozadju pregradka, vsa slabotna in blede, vsa shujšana in z razmršenimi, plavimi lasmi. Medle roke je položila na rjuho, v kateri so se naredile pod rokami majhne jamice. Poleg postelje je počival v zibelki otrok.

Ko je opazila gospo Nicaise, za katero je prihajala gospodična Fani, se je gospa Lancelin

zdrznila. Poizkusila se je dvigniti, pa je takoj omahnila in zamrmrala:

»Kaj pa hočete, kaj pa hočete?«

»Ne bojte se vendar!« je zagodrnjala gospa Nicaise. »To je gospodična, o kateri sem vam pripovedovala.«

»Zdi se mi zelo slaba,« je dejala stara ženska, ki je bila ob njej, »in razen tega je tu še prizadeto srce; kako je ljubila svojega moža! Jaz skušam storiti, kar morem, saj sem njena mati, a revna sem...«

»Torej še niste poklicali zdravnika?« je povzvedovala gospodična Fani.

»Nikdar ni hotela privoliti, vedno ponavlja iste besede, da ne mara živeti, da rajši umrje. Pa sem le pred kratkim poklicala doktorja Macéja. Napisal je recept, nato se ni več vrnil.«

»Treba bo poiskati takoj drugega,« je rekla gospodična Fani. »Gospa Nicaise, stecite vendar po doktorja Florenta, ki stanuje na drevoredni cesti Filipa Avgusta, številka tri.«

Komaj je izustila to ime, bi ga bila že zopet rada preklicala ali pa vsaj hotela, da ga ne bi bil nihče slišal... A bilo je že prepozno. Gospa Nicaise je že stekla po stopnicah ter prekoračila ulico. Zakaj ji je ime tega zdravnika, ki bi ga morala mrziti, če bi sploh znala mrziti, privrelo tako nenadno in naravno iz ust? Ni si mogla tega raztolmačiti.

»Dovolila sem si poslati po vas,« je rekla, ko je vstopil zdravnik. »Oprostite mi...«

Ni izgovorila do konca; on je bil na videz malo v zadregi, da jo sreča tukaj, v tej sobi, ob zglavju te bolnice.

»Prav ste storili, prav ste storili.«

Obšla jo je čudna plahost, več kot plahost, resnično se je zbala. Doktor gotovo slutí, kako ga je poklicala samo zato, da ga znova poizkusi pregovoriti; bala se je, da ji ne bi odrekel pomoči, za katero ga je prosila. Preiskoval je gospo Lancelin. Gospodična Fani pa je skušala na zdravnikovem obrazu razbrati odsev njegovih misli.

»Treba bo najeti strežnico,« je rekel.

Nato je pregledal še otroka.

»Brž ko bo dobil zadosti dobrega mleka, se bo otrok lahko izvrstno razvil.«

Vrnil se je znova k ženi ter ji pretipal žilo; bolnica se je zagledala vanj z dolgim, prestrašenim pogledom. Silil se je, da bi se nasmehnil:

»Ne smete me tako gledati; vaša bolezen je samo slabost, žalost, nič drugega.«

Obrnil se je proti vratom; gospodična Fani ga je spremila ter odšla z njim po stopnicah.

»Ali ste v skrbeh zanjo, gospod doktor?« ga je vprašala:

»Moj Bog, seveda! Ta ženska ima zastrupljeno kri ter visoko vročino.«

»In kaj boste storili?«

»Potrebno bo vbrizgati serum in izčistiti kri.«

Začela sta stopati drug poleg drugega. Zdravnik je tudi še izrazil bojazen, da se ne bi pojavilo vnetje žil.

»Ima li kaj denarja? Zdravila so tako draga!«

»Ničesar nima; mož ji je vse odnesel.«

Zapustila sta med tem drevoredno cesto Filipa Avgusta; gospodična Fani je pripovedovala, kar je vedela o gospe Lancelin; nekakšna nervoznost jo je silila, da je govorila precej hitro. Dospela sta pred prelaz, kjer je stanovala gospodična Fani.

»Gospodična Fani, gospodična Fani,« so veselo vzklikale male deklice, ki so prišle iz delavnice ter jo obkrožile.

»Tukaj torej stanujete?« je nenadoma vprašal zdravnik.

»Da, tukaj.«

Molče je snel klobuk ter jo pozdravil. Že se je bil oddaljil, pa se je zopet vrnil. Stala je še v pre-lazu.

»Ali bi mi hoteli pokazati, kako ste uredili zavetišče, če nisem morebiti preveč radoveden?«

»Nikakor ne!«

Ta ugodna prilika jo je opogumila; razumela ga je; plahost in strah sta minila. Stopala je pred njim in mu odprla vrata v delavnico, kjer je bilo še nekaj otrok. Živahno in natančno, toda s preprostimi besedami mu je vse razkazala, on pa je poslušal. Le zdaj pa zdaj jo je vprašal o kaki posebni stvari.

»Koliko otrok so vam izročili v varstvo v teh devetih mesecih?«

»Tri sto.«

Izpraševal je tudi otroke.

Zapustila sta delavnico; na drugi strani ulice mu je pokazala še gospodinjsko šolo in vrtičke. Ni je hvalil, skoraj ves ta čas je molčal. Končno sta stala zopet na ulici, ona še vedno z ruto na glavi, on pa s povešenim in zamišljenim pogledom.

»In vi ste to vse sami izvršili?«

»Povsem sama.«

»Presenečen sem, gospodična, zelo presenečen!«

Njuna pogleda sta se srečala. Rekel ji je še: »To je zelo lepo,« nato pa naglo pristavil: »Računajte name, gospodična, če še vedno gojite narčre, ki ste mi jih obrazložili pred meseci.«

(Dalje prihodnjič.)

ŽALOSTINKA

Drevesa zelené, rože cvetó in ptički pojó, a v moji duši je pozna jesen.

Slavček drobi v jasni, zvezdnati noči, jaz pa ne morem več peti, ker sem izgubil tovarišico — mladost.

Jablane cvetó in trepetlika nežno trepeče v lahnem vetriču, a v meni, ubogem bitju, divjajo viharji.

Lastovke so že se vrnile in našle spet svoja domovja, le jaz sirota se potikam po svetu.

Njive močno valové in povešajo težke glave. V svetem strahu jih gledam in zdi se mi, da čujem pesem nekdanjih dni.

Orgle bučé in ob njihovem sladkem donenju, ki se dviga kakor kadilo pred božji oltar, sem zasnival sladke sanje o svetu in Bogu.

Krizanteme preraščajo bohotno grobove in nešteto lučk se svetlika v mirnem večeru, a moje srce je nemirno, ker krizanteme pokrivajo mater.

Zvonovi doné in me vabijo v božje svetišče, a meni je čudno pri srcu, kakor da nekoga ni.

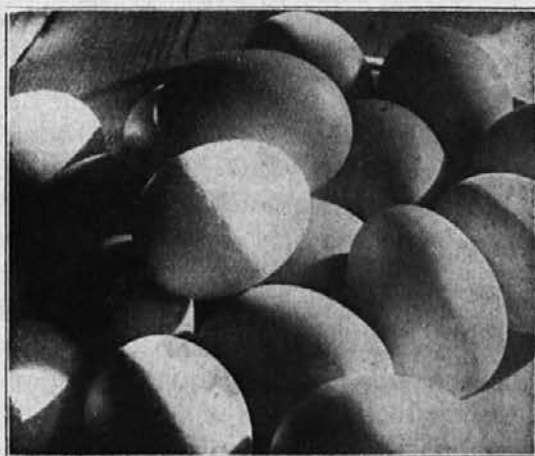
Viharji divjajo in stresajo borna domovja, a v moji duši je mir.

Odkod ta mir?

Brat, ko bodo tudi tvoji čuti zaznali, da drevesa zelené, da rože cvetó in da ptički pojó, boš čutil, da je v tvoji duši pozna jesen.

Tedaj boš vedel, odkod mir v moji duši.

Radev Niko.

Piruhi. (Fot. Fr. Krašovec.)

PRELAT TOMO ZUPAN — ŽELEZNI MAŠNIK

Dne 14. marca je poteklo 70 let, ko je bil za mašnika posvečen v Slovincih tako znani narodni delavec, profesor, vzgojitelj, književnik Tomo Zupan. Brez praznega hrupa je potekalo njegovo plodonosno, delovno življenje. Tih in skromen je praznoval tudi izredni jubilej v svoji kapelici na Okroglem. Uredništvo Mladike, ki je priobčilo njegov življenjepis l. 1925 in slike l. 1930 ob njegovem trojnem jubileju, se pridružuje vsem njegovim čestilcem in mu kot sotrudniku Mladike iskreno čestita. Kako vedrega duha je jubilar v štiri in devetdesetem letu, pričaj pričujoči spis o Prešernovi sestri Katri.

KATRA PREŠERNOVA

* 8. 4. 1799 † 2. 9. 1873

Za Jero najstareji Šimen Prešerna in Mine rodod Svetinove otrok je Katra, rojena 8. aprila 1799. leta in krščena na Rodinah. Pesnik je krog dveh let mlaji. Kakor nekaka hišna šega pri nas Ribičevih je bila, da so dekleta in tudi fantje drug za drugim še čisto otroški odhajali vsaj za malo dôbo do katerega domačih duhovnih gospodov.

Katra pri stricu.

Lenka pripoveduje: Za Jero je Katra šla prva od doma. In prav kakor Jera tudi ona do strica, župnik Jakob Prešerna v Borovnico. Naučili so jo brati. Le samo Katre mati niso učili. Domu se je vrnila po kakih dveh letih. — Kakih 10 let ali nekaj več je bila stareja kakor Urša in jaz. Stareja je bila kakor vsi trije bratje. Zato je med nami kaj rada kaj gospodarila. Katre nismo sestre rade imele. Tudi ona ni nas mlajih sestra in brata Jurija kaj marala. Mojstrovala nas je. Bila je precej huda. Med nami dekličji je bila ona najhuja. Če bi bili kam radi šli in nas bi bil tudi brat Frencè vzel seboj, se je oglasila: Otroci naj doma bodo. Imela je precej dolg jezik — vsakemu je kaj prigovorila. Tudi mati niso Katre tako marali. Tega se pa ni nikoli prav dobro zavedala. Kmalu po materini smrti je prišla iz Ljubljane k nam v Šent Ropret pri Beljaku, kjer smo jih bili 1845 pokopali. V pogovoru je rekla: Zakaj mi niste prej povedali, da so mati tako bolni? Prišla bi bila gori! Mene bi bili mati še najraje imeli. Na te njene besede sem jej morala reči: No — se vé da, tebe najraje! — Nekoliko odrastla se je v župnišču prvega in zadnjega rodujskega župnika Franca Salezija Christiana malo kuhati učila. Kaka 20letna se je podala na Ježico poleg Ljubljane, kjer so župnik (Local-

kaplan) bili stari stric Josip Prešeren, Boštijanov iz Vrbe, naše stare matere brat. Od tod so jo pošiljali v Ljubljano v alumnat, da se je tam bolj izučila v kuhi. Vpokojeni so se v juliju 1829 naselili v Rožni ulici za šentjakopskim župniščem. Ta hiša ima številko 100 in se zato lahko dobi, ker sta dve sosedni hiši tako zidani, da imata hišna vrata kar tesno druga ob drugi. (Danes, 1932, nosi ta hiša v Rožni ulici številko 5.) Takoj, ko je pesnik pustil Kastelčevo stanovanje, se je preselil sem do st. strica Josipa. V tem stanovanju je ostal in imel hrano do starega strica Jožefa smrti 1835. Gospodinjala je tukaj Katra. Kuhala je obema in oba oskrbovala. — Ko so stari stric Jožef skoraj natančno 85letni vmrli, je bila potem Katra prav vedno in v vseh stanovanjih v Ljubljani le samo pri bratu Frencetu; drugod nikjer. Ko se je doktor iz Ljubljane 1846 preselil v Kranj, je z njim gori šla in ostala. Doktorjevo smrt nam je Katra v Šent Ropret nanzanila; pa ljubljanski bogoslovec, naš nečak Janez Volk, Ribičev, tudi. Kar je bilo pohiščine v doktorjevem stanovanju v Ljubljani in pozneje v Kranju, to je bilo že poprej Katrino, ne doktorjevo. Vse to je ona po starem stricu Jožefu v Ljubljani podedovala in z doktorjem v Kranj preselila. Postelja, ki jo imate sedaj vi (pisatelj), je bila njena. V njej je spal pesnik in tudi vmrl. To posteljo je Katra potem sestri Urši dala. Urša pa meni, od mene ste jo vi dobili.

Katra po doktorjevi smrti.

Takoj po doktorjevi smrti se je Katra iz Kranja domu namenila. Pred odhodom iz Kranja je naredila kakor malo licitando. Prodala je tu več stvari; menda 2 postelji, 4 stole in še kaj. Vsega seboj jemati jej ni kazalo. Na vozu je imela naloženo tudi vašo posteljo. Je pa prišla Kranjica in bi jo bila z voza doli rada kupila. Odkladati pa Katra ni več pripustila. Malo je mislila na rojstno hišo pri Ribiču v Vrbi. Pa je Ribič, naše sestre Mine mož, ni hotel domu. Zato je šla na Breznico h Komandežu nad Čutom. Tukaj je bila le malo časa. Preselila se je k Čutu. Tukaj sta bile takrat v stanovanju tudi dve naši (meni pisatelju neznani) poluteti. O njej in o tem njenem stanovanju pripoveduje njena nečakinja Katra Črnetova z Blejske Dobrave, rojena Volkova pri Ribiču v Vrbi, tako-le: Na Breznici so bili Katra že takrat, ko sem bila jaz stara 8 let. Ko bi jim moja mati v Vrbi, Mina Volk-Prešernova, ne bili šli na roko, bi bili bolj reva. Mi otroci smo jim iz Vrbe gori na Breznico mleko nosili, pa moko za kruh. Jaz sem 9 let in več stara jim velikrat k Čutu kaj prinesla. Moja mati so jih izdrževali. Niso imeli kaj »ta Katrasta«. Če kaj, so pa porabili v doktorjevi bolezni. Če tudi so živeli bolj na pičlem, se pa ne more reči, da bi bili prišli v huje pomanjkanje. Pomagal jim je sestre Mine sin, poznejši ribniški kapelan Janez Volk, ki jih je z denarjem zalagal. Sicer so pa vašemu (pisateljevemu) staremu očetu, pri Kraljičevih na Breznici, in drugim volno spredli za sukno, ki so ga takrat zelo izdelovali po Gorenškem. Te preje je bilo vedno dovolj. Dela jim, ker so bili pridni, ni manjkalo in vsaj po malem denarja tudi ne. Pri Čutu so bili nad 20 let, ker sem jih še v tem stanovanju kot 29letna nevesta na ženitnino vabila. — Lenka nadaljuje: Od brezniskega Čuta je Katra šla stanovat v Dosloviče k Ištinu. Tu sta bili

vkup z mojo sestro Uršo, ki se je prej kakor jaz domu vrnila s Koroškega od brata župnika Jurija. Ko sem jaz prišla domu, smo bile vse tri s Katro vred nekaj časa skupaj pri Ištinu. Potem sva šli z Uršo same v Gromovo bajto v Smokuču. Z Uršo sva se naveličali vednega prebašovanja, zato sva kupili za 200 for. do-smrten kot pri Trpincu v Zabreznici. Z nama tje Katra ni mogla. Ni bilo toliko prostora. Zato je ostala v Doslavičah še kacega pol leta sama. Sedaj jej je začelo bolj primanjkovati. Naša sestra Mina, Ribiška, je hčeri Katri Črnejevi, naši nečakinji, na Blejsko Dobravo naročila: Teta Katra se ne ve kam obrniti. Jaz jo s težo izdržujem; ti jo vzemi. Ti bo pa malo na tvoje otroke pazila.

Katra Črnejeva o teti Katri.

Ta Katra Črnejeva mi o svoji teti Katri pripoveduje: Vzela sem jih. Pomladi 1870 so prišli na Dobravo. Pripeljali so seboj več reči iz kranjskega doktorjevega stanovanja, n. pr. kosten (stoječa omara) in več kuhinjskega. Postelje, ki so v njej doktor vmrli, niso mogli seboj na Dobravo vzeti. Je bila nekoliko predolga. Pripeljali so pa posteljo iz mehkega lesa. »Kje jo imate danes?« »Smo jo požgali.« »Tega bi ne bili smeli.« »Je popolnoma strohnela in postala zanič.« — Mojo najstarejšo hčer Mino, pozneje omoženo Kosovo, so mi pestovali. Pozneje rojenega Toneja ne več.

Lenka o Katri: Vseh nas je najbolj reva bila. — Vender le sva pa mi dve z Uršo imeli več težav (»štrapa«) po svetu. Ona je bila odrastla le pri starem stricu Jožefu in pri bratu doktorju Frencetu. O njih obeh je pravila: Nikjer nisem tako dobro imela, kot pri Jožefu. Vselej je bilo vsega dovolj na deželi in v Ljubljani. Pri doktorju je pa tudi tako bilo, da mi je vse pustil; le jaz sem gospodarila.

»Kres« v Kranju.

Ko mi je tu v pèresu to Slovincem znano postalo ime — Prešernova Katra — mi je dolžnost zapisati, kar sem izvedel od rodovinskih članov na strogo jim zastavljena vprašanja. To je o Katra-Dagarinovem požiganju, takoimenovanem »Kresu«, ali nepožiganju. Ko sem pisatelj kot gimnazijski učenec in še kot duhovnik bival v starega očeta Kraljičevini na Breznici, takrat sem Katro videl dan za dnem. Hodila je od sredivaškega Čuta sem skozi Kraljičev dvor doli v brezniško cerkev in iz nje zopet po tej isti poti nazaj do Čuta. Nedeljo in praznik je vtegnilo to biti tudi še povečkrat. Živela je, kar prav dobro vem, na Breznici popolnoma tiha in mirna. O kakem njenem prerekanju z ljudmi nisem čul ne besedice. Modri so bili Katra in se nič niso mešali med ženske, pravi o njej nečakinja Katra Črnejeva. Bili so dolgo let na Breznici. Na polje pa niso hodili, na polju jih nisem videla nikoli; polja niso bili navajeni. Govorili so čisto tako, kot ljudje na Breznici govore. Nič po mestno in ne tako, kakor teta Lenčica, ki so po ljubljansko zavijali.

Kadar se je imenovala »Ribičeva teta«, je bilo to s častjo in v spoštovanju. Nastopala je zelo resno in oglazeno in je precej na se držala. Poznal sem — Jero izvzemši — osebo vse pesnikove sestre. Bile so v vsem, kakor so sploh kmetice. Tudi obe iz koroškega župnišča došli — Urša in Lenka — nista bili kaj veliko drugači. Katri se je pa prav določno poznalo dolgo

mestno bivanje. Če bi bila oblečena manj kmečko, sodil bi bil lahko, da imaš pred seboj ljubljansko predmeščanko. Kolikrat je s Kraljičevimi ljudmi govorila hodeč memo hiše. Takrat sem opazoval, da se je precej tresla tudi v obrazu, akopram jej ni bilo kaj nad 50 let. To tresenje je bilo zelo neka rodbinska svojost. Tudi moji (pisateljevi) babici — a še le v njenih poznih letih — so se precej tresle roke. — Kolikrat sem obžaloval, da se ni — če je že moralo tako biti — vprizoril Dagarinov kres kakih deset let poprej. Še le, ko je dunajski »Zvon« v Levčevem spisu zabil na plat zvoná — šele potem so planili na Dagarina in na Prešernovo Katro, pesnikovo sestro. — Koliko jih je takrat živelo — danes jih žal več ni — ki so bili sposobni in vpravičeni zglasiti se za, ali proti. Živ krst ni o tem črhnil, ali le memo grede kako besedo, kakor se čuje po odhodu do malo vsacega pisatelja. Bil sem že v svojem učiteljskem poklicu v Ljubljani in potem v Kranju. Brez vsake skrbi bi bil ob počitnicah domu došel smel Katro vprašati: kako in kaj je s to govornico. In tudi brat Ivan, bivajoč na dunajskih višjih šolah, bi bil doma na počitnicah to lahko včini. Prav za pravo lože od mene, ker je soseb radi Prešernove slavnosti v Vrbi s Katro več občeval, nego jaz. Ko smo namreč za dr. Radoslav Razlagovega in župnik-poslanec Lovro Pintarjevega vodstva osnovali 15. sept. 1872 Prešernovo slavnost v Vrbi, je govoril brat Ivan — takrat učitelj na goriški gimnaziji — svoj slavnostni govor poleg cerkvice sv. Marka, tik pod starodavno nazidno sliko sv. Krištofa stoječ. Ne za ped zemlje ni zgrešil tu mesta, kjer sta od takrat pred dobrimi 50timi leti žirovniški Ovsenjekov študent Matija Čop in vrbenjski Ribičev študent Frencè Prešeren v travi ležeč, blejski grad v vidiku, sanjarila o svoji in o svojega naroda prihodnosti. Vse Ribičevo že precej razkropljeno sorodstvo se je — umevajoč tudi svoje proslavljenje — zbralo ta dan, ko se je rodna hiša obogatila s svojim najlepšim kinčem, Prešernovo spominjsko ploščo. — Tudi Katra je prišla. — Govorniku, bratu Ivanu, je še tisti dan v priznanje stisnila roko in vročila pesnikovo lastnoročnico »Romarsko« z besedami: Vzemite to za spominj, ker ste danes tako lepo »pridigali«. To je zadnje, kar imam od brata, je rekla. Ivan jo je meneč, da je spravljena zanesljiveje — dal meni. Pesnik Josip Stritar jo je zaprosil od mene in — da bi narod spoznal Prešernovo roko — 5 njene kitice natisnil v svojega »Dunajskega Zvona« letniku 1879. — Ne dolgo potem, 1875, je Katra prominula. Želeč narodu in sebi pojasnila o tem požiganju ali nepožiganju sem še le po Katrini smrti, 9. septembra 1882, kod Ribiča v Vrbi jel o tej stvari vpraševati. Lenka mi je tu izjavila: Ko bi bila Katra živa, bi vi več izvedeli. Jaz: Danes vas le tega vprašam, če vam je kedaj kaj Katra pravila o kakem požiganju in, ali bi bila morda tudi sama česa zažgala? Lenka: Slišala je tudi Katra to očitjanje o sebi. Meni je o tem rekla: Nisem tacega doktorjeva spisa (»take šrifte«) požgala, ki bi bil dva prsta širok. Pa njemu, doktorju, naj bi bila jaz požgala, ki je bil za svoja pisanja tako natančen (»aklih«). Če bi bilo sploh v izgubo prišlo kaj pisanega, saj bi potlej kot advokat ne bil v stanu delati naprej. To sem pač dobro vedela — kako bom torej požigala? Jaz: Pa pravijo, ko je bil bolan, ni imel ničesa zoper to, da je Katra kaj njegovih pesmi požgala. Lenka: Nič — tudi takrat ne. Doktor

je bil do zadnjega brihten: za vse je vedel. Nič ni požgala. Jaz: A očitajo jej, da bi bila po smrti pesmi požgala. Lenka: Katra je bila strašno nejevoljna, ko je slišala tudi to očitaje, da bi bila ona po smrti kaj požgala. Rekla mi je: Za pesmi so me tako bili šolarski fantje hodili prosit. Kako bi jim bila kaj dala, ko nisem nič imela. Tudi pesmi, če jih je kaj bilo, nobene reči se nisem pritaknila: ne za 2 prsta širokega. Vsega nam je tako manjkalo; bom pa še požigala. Jaz: A, ko bi jej bil kedo dal tak svet. Imenujejo kranjskega dekana Dagarina. Lenka: Katra je bila tako modre glave ženska in tako samosvoja — še preveč samosvoja, da bi se ne bila vdala v noben tak svet in v nobeno tako nagovarjanje nobenemu človeku, tudi tehantu Dagarinu ne na ljubo. — Toliko o Katri ter njenem in Dagarinovem požiganju!

Požrtvovalnost Katre.

Končujoč o njej beležke moram pripisati Katri to častitost, da je ob gostih premakljivostih svojih sestra bila najstanovitnejša tam, kamor se je bila podala. Kot najzvesteja tovarišica se je žrtvovala tudi ob hudih dneh za svojega velikega brata — za največjega pesnika našega naroda — ter je vredna postala, da mu je saboto 8. februarja 1849 ob 8mi jutranji uri zatisnila za vselej oči. — Katra Črnejeva, nje nečakinja, končuje: Malo več, kakor eno leto so bili Katra tu v naši hiši in smo jih radi imeli. Pri nas v naši hiši so umrli. Pokopali so jih na Zg. Dobravi Anton Koželj, ki smo jih na Dobravi spoštovali. Na Katrin pogreb so prišli moj oče in moja mati iz Vrbe. Obe nečakinji Gromka iz Smokuča in Pestotnica iz Mošenj. Sestra Mina je bila takrat kot otrok pri doktorju.

Domorodni bralec! Danes ti ni več odstranska pot na pred leti do mala neznano Blejsko Dobravo. Celo postaja karavanske železnice je postala Dobrava. Če si pripotoval tu sem, daruj pesnikovima sestrama korak na njun grob. Pesniku pisalka na Dunaj, Jera, in njegova oskrbnica Katra do zadnjega vzdihla sta tu. Skupaj ležita v nezdravnem spanju. Največi narodi so častili sorodnike svojih velikanov. Zato ne misli, da boš v malem narodu zato velik, če sta ti premajhni ti kmečki pesnikovi sestri. — Da se ohrani Jeri in Katri spominj, vzdala se jima je v zid zasipške podružnice sv. Štefana na Dobravi spominjska plošča. Prav pod to ploščo, onostran stezè, ki pelje skozi pokopališče v vas — počiva bolj proti vasi gori Jera, in prav poleg nje bolj proti župnišču doli Katra. Enkrat sta bila prekopana že oba grobova. Ne prepavajte ju več — tega Vas prosim poročitelj o Prešerninah! Te-le besede jima je vklesal v spomenik ljubljanski vmetnik-kamenar — Feliks Toman:

Tu skupno počivate
pesnik Prešernu najljubši sestri

Katra Prešernova

* 8. IV. 1799; † 2. IX. 1875

in

Jera

Ambrožič-Peršernova

* 11. III. 1798; † 12. III. 1876

Postavil Tomo Zupan, 1919.

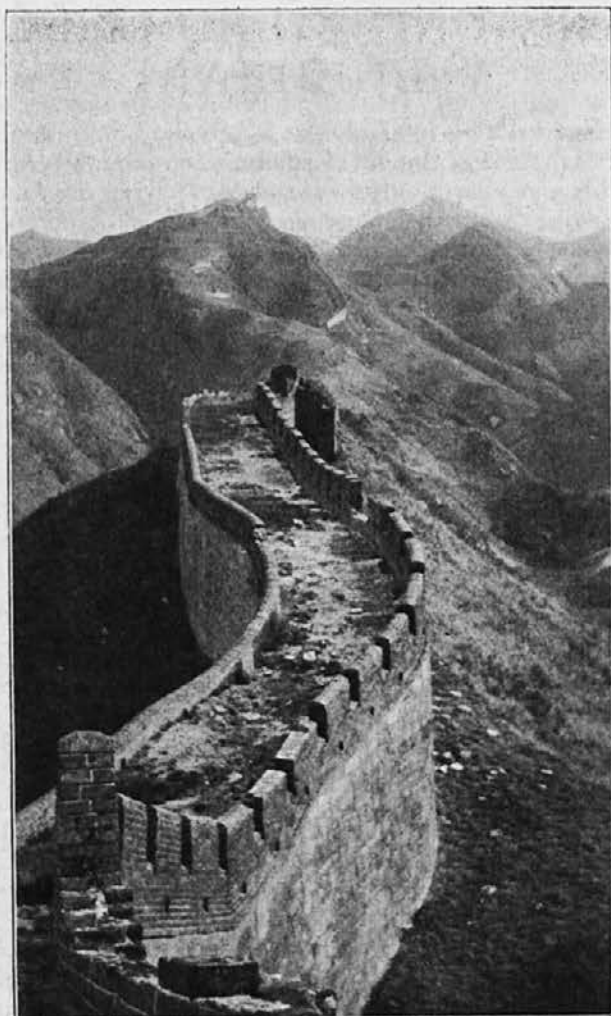
NARODNO GLEDALIŠČE V LJUBLJANI

Maeterlinckovo **Zadoščenje**, dvodejanka, je nekak skrajšani Stilmondski župan, silno napeta igra, ki izrablja vse najgloblje dramatične prvine in ostane do zadnjega skrajno napeta in močna.

Gospa Cathleena, ki jo je napisal irski pisatelj Yeats, je v letošnji sezoni doslej najbolj socialna predstava ljubljanske drame. Dramatsko sicer ni prvovrstno delo, toda socialni nalogi gledališča služi bolj kot marsikatera dramatsko neoporečna drama. Župančičev prevod je za gledavca užitek, le škoda, da v bežnem zvoku besede ne moreš dojeti vse lepote jezika. Uprizoritev tega dela se mi zdi važna predvsem zaradi tegale: Vsebina in motiv sta tako sodobna, vsem tako iz srčne stiske vzeta, da ta drama zasluži, da bi vprav v sedanjem času splošne krize šla po podeželskih odrih. Beda kmetov in iz nje izvirajoča pokvarjenost, ki je pripravljena za kos kruha prodati dušo in še druge zaplesti v hudičeve mreže, na drugi strani pa svetniški idealizem gospe Cathleene, njena neskončna darežljivost in dobrodelnost, ki jo krona nazadnje mesijanski heroizem neskončne žrtve za bližnjega — vse to so naši problemi, naše težave in naše potrebe. Delu se pozna, da je avtor sam z muko iskal rešitve in se končno priboril do treh, ne popolnoma jasnih, a v bistvu popolnoma krščanskih dognanj: »Kdor strada in si vzame živeža, ta je brez greha.« — »On, ki je večna luč, nagibe gleda, ne dejanj; samo dejanja sodi kralj mraku.« In tretjič je Cathleenina žrtev — dušo proda hudiču, da druge reši — izrazito krščanska mesijanska misel nadomestne zadostitve; zato je bilo pisatelju nemogoče to dušo izročiti demonskim silam, zato angel Mihael v boju s hudičem to dušo reši za Boga. — Delo je lep, sodoben misterij. Tistim, ki so do te vrste dramatike pri nas v vlogi nejevernega Tomaža — kljub drugačnemu mnenju drugih narodov in kljub resnici, da je bil vedno vprav misterij pravir vsake dramatike — tistim naj ta uprizoritev služi za apologijo te vrste iger v naši dobi. Za to predstavo smo gledališču hvaležni.

Slava in njeni mešetarji, delo Francozov Pagnol-a in Nivoix-ja, izvrstno izprašuje vest političnemu in gospodarskemu življenju, zlasti pa razgalja umazanost kapitalovih služabnikov, bahavost »trpinov« iz vojne, stremušvo poniglih uradnikov po vojni, borbo za stole v parlamentu in državni službi — dobo verižništva in politične nemorale v modernih državah. Vse pa je bičajoča farsa, naslonjena na slavo padlega sina Bacheleta, ki pa v resnici živi in se vrne in tem plezavcem po slavoloku njegove slave izpodmika tla. V prevodu čutiš nekoliko ohlapnosti, za oder delo ni hvaležno, ker je dejanje preveč enostransko in zato utrudljivo. Ljubljanska drama je dala, kolikor se dá iz dela izžeti.

Dame z zelenimi klobuki je gola burka, hudo mušna francoska komedija o zarjavelih devicah, katerih najmlajšo mestni škrtatelj v osebi živahne sestrične vendarle izpelje iz zatohlega gnezda in njeno zarjavelo ljubezen s profesorjem končno le pripelje v zakon, čeprav v pozni pomladi. Žensko osobje ljubljanske drame, zlasti Vida Juvanova in Mira Danilova, so se sijajno izkazale in zaslužijo vse priznanje.

KITAJSKI ZID IN KITAJSKA

Z.

Največja zgradba, ki so jo do sedaj napravile človeške roke, je kitajski zid. Presega nesmrtna dela Grkov in Rimljanov, Astekov in egiptovskih faraonov. Vse severne meje kitajske države, ki je bila velika kot vsa Evropa, je objemal. Ni delo duhovitega posameznika, ampak delo milijonov, ki so se v boju za samoobrambo desetletja žrtvovali in nosili opeko in kamen, da se zavarujejo.

Zid je nastal že v tretjem stoletju pred Kristusom. Knezi Tsina, Čana in Jena so v času preseljevanja azijskih plemen ogradili severne meje z velikanskim zidom. Cesar Ši-hvang-ti je zapovedal vse dele združiti v en sam mogočen zid, ki naj bi varoval vso Kitajsko pred vpadom mongolskih barbarov od severa. Tako je ta zid dva tisočletja zapiral edino pot, po kateri bi lahko prodrli tuji vplivi v deželo. Ostale meje: puščave, gorovja, morje so pa bile do novejših dobe težko premostljiva naravna ovira.

Posledice te kitajske samoobrambe so se pokazale celó v Evropi. Severne, seleče se narode je zid odbil v drugo smer, na zapad. Tako je kitajski zid posredno povzročil preseljevanje narodov v Evropi. Zgodovinski razvoj Evrope bi bil pač popolnoma drugačen, če bi ti narodi prodrli preko kitajskega zidu.

Ta zid je Kitajcu svet. Že imeni Jagan Kerme (Bela stena) in Van-li-čang-čeng (Deset tisoč li-jev dolgi zid) kažeta spoštovanje, ki ga Kitajec skazuje tej veličini. Zid je dolg okoli 2450 km in leze preko ravnin, prekorači reke in se vzpenja preko gorá. Visok je po vsej dolžini 16,5 m in debel 5 do 8 m. Tu in tam ima utrjene stolpiče, večkrat dvonadstropne. Vrata v zidu so popisana z napisi v najrazličnejših jezikih.

Kljub temu, da je zid danes brez praktične koristi, se ga Kitajec ne upa doteknuti. Ko so delali železniško progo iz Tient-Tsina v Mugden, so morali zid predreti. Domačini so smatrali to za veliko skrunjenje in obdali ta dogodek s posebno pripovedko o zidu.

Zaradi zidú je bila Kitajska od ostalega sveta ločena. Zato se je za njim razvijal narod s svojo samostojno kulturo, ki sicer ni dosegla evropske civilizacije, a je bila ena izmed največjih kultur sploh. Danes sicer vplivi evropske kulture hitro pronicajo na Kitajsko, ki šteje več ljudi kot vsa Evropa, in deželo vedno bolj razkrajajo.

Kitajski cesar ni bil despot, kakor se večinoma misli. Res je bil predstavnik Neba, odgovoren samo bogovom, res je imel teoretično najvišjo oblast, a dejansko je ni izvajal. Njegov položaj je bil podoben položaju angleškega kralja. Tudi Konfucsejeva vera odločno prepoveduje samodržstvo in marsikateri kitajski vladar je plačal s krono in življenjem, če se je pregrešil zoper njene nauke.

Bolj kot kjerkoli drugje se poudarja na Kitajskem svetost in važnost družine, ki tvori ne le socialno, ampak tudi politično enoto. Družina ali rod je prav za prav mala državnica zase, kateri stoji na čelu oče z najvišjo oblastjo in katerega nadomešča rodbinski svet. Kitajska žena je teoretično brezpravna, a dejansko vendar vodi vso družino, je skoraj neomejena gospodarica na domu in možu enakopravna. Oče skrbi za družino in za češčenje prednikov ter družino zastopa na zunaj. V tako urejeni družini so spori in prepiri kajpada redki.

Življenje Kitajca je tesno zvezano s češčenjem prednikov, ki daje veri v nesmrtnost realno podlago. S temi obredi so dedi zvezani z vnuki in duhovno še vedno živé s svojo družino. Zato se Kitajec zelo boji, da njegov rod ne izumre. Vprav zato nastajajo tam zgodnje zakonske zveze, ki jih zapadnjaki tako obsojajo; dekletu in fantu je tako že zgodaj vse življenje jasno načrtano pred očmi. Prihranjeni so jima težki mladostni boji, ki tirajo evropsko mladino često v negotovo iskanje in ji jemljejo moči za druge važne naloge. Ima torej taka zgodnja zaroka tudi dobro stran.

Družine se večinoma tudi same upravljajo. Tako nastaja kitajsko pravo, ki temelji na načelu enakopravnosti in svobode. Akademija v Pekingu beleži posamezne dobre sodne izreke, ki potem tvorijo zakonik. Ta seveda ni brezpogojno veljaven, ker ima vsaka družina in vsaka vas deloma lastno sodstvo, ki se ravná po tamkajšnjih običajih. Prva knjiga zakonov je bila izdana šele pred štiri in dvajsetimi leti in je zelo stroga. V njej imamo tri tisočletja staro zakonodajo, torej starejšo od vsake evropske.

Zelo se je začela Kitajska spreminjati, ko so se tam pojavili zapadni »barbari«. Holandske trgovske in angleške vojne ladje so Kitajci sprejeli sprva gostoljubno, toda grmenje topov in nasilstva »belih vragov«

je domačine kmalu napravilo nezaupne in sovražne. Tujce so večkrat pregnali, toda spretna politika evropskih držav si je vedno znova znala priboriti dostop na Kitajsko. Najstrašnejše zlò so zagrešili Angleži z uvozom opija iz Japonske. Kitajska vlada je nevarnost pravočasno spoznala in se je dolga leta borila proti trgovcem z opijem. Zadnji obupni poskus je napravil komisar Lin, ki je v Hong-Kongu zaplenil in ukazal zažgati dvajset tisoč zabojev opija. Toda angleška vlada je posredovala, trgovcem je bila škoda povrnjena in kupčevanje dovoljeno.

V zadnjem stoletju je bila Kitajska cilj osvojevalne politike evropskih velesil. Te so zaslutile v Kitajski dober plen in so ji vsiljevale svoja posojila, za katera jim je Kitajska odstopala razne pravice. Tako je n. pr. smela Kitajska do nedavna cariniti z največ 5 % take uvozne predmete, katere ocarinijo druge evropske države s 50 do 300 %. V Šanghaju je mednarodni del mesta, v katerem je pa samo dvajsetina tujcev, ki imajo v sodstvu in upravi popolno oblast in ravnajo s Kitajci slabše, kakor nekdanj in deloma še danes Američani z zamorci. Na vratih javnih vrtov je večkrat zapisano: »Kitajcem in psom vstop zabranjen.«

Zato je razumljivo, da smatrajo na rumenem vzhodu tudi evropske misijonarje čisto za neljube goste, tako da njihov položaj nikakor ni lahek.

Dober vpliv zapada pa se pozna v odpravi suženjstva in v tem, da se v novejšem času opaža vedno manj Kitajk s pokvarjenimi nogami. Do nedavna je bil namreč, zlasti v boljših krogih, običaj, da so ženskemu detetu vtikali nogi v silno majhna čevljička, da sta nogi zastali v rasti in se tako pokvarili.

V novejšem času so se pokazale pod vplivom zapada na Kitajskem močne osvobodilne težnje. Odtod je prihajalo toliko političnih sprememb zadnjih desetletij. Tudi moderna tehnika si osvaja Kitajsko. Na ulicah vidiš tam prav tako avtomobile in električne železnice kakor kitajske rikše — to je dvokolesni voziček za največ dve osebi, ki ga vleče kitajski kuli. Tudi v moralnem oziru nimamo Evropci pravice Kitajcem kaj očitati. Propalost Kitajcev se nikakor ne dá meriti s propalostjo evropskih velemest.

Pismenost za Kitajca ni tako enostavna stvar kot pri nas. Njihova pisava pozna 12.000 znakov in če Kitajec trdi, da zna dobro čitati n. pr. dnevne časopise, pomeni to, da je končal visoko šolo. Z osnovno pa tudi s srednjo šolo prebere kvečjemu lahko nekaj najobičajnejših člankov, vse ostalo pa je njemu prav tako kakor nam — kitajščina.

Anton Sovrè: Izpovedi Avrelija Augustina. Uvod napisal Jakob Šolar. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1932. — Med vsemi knjigami, ki so lani pri nas izšle, je ta brez dvoma najpomembnejša. Velikan Augustin je stal na prehodu starega in srednjega veka, združeval v sebi vso tedanjo kulturo, postal zato največji duhovni voditelj srednjega veka in njegove zgodovine in v našem času, njegovemu razdobju tako podobnem, ostal največji, preroško moderni človek. Bere ga z enakim pridom vsak, naj bo vernik ali iskavec resnice ali pa bogotajec. Tako je Augustin po svoji duhovni veličini postal vesoljni pisatelj po času in kraju. — Augustinovo najbolj osebno in najbolj popolno delo — samoizpovedi njegovega življenja — Confessiones — Confessiones največ prevodov pri vseh narodih. A brez ugovora zasluži Sovretov prevod prvo vrednost med vsemi. Ni le prevod, ampak prepesnitev, obenem pa kritična izdaja tega klasičnega dela latinskega slovstva in znanstvena razprava obenem. Podobne knjige Mohorjeva družba ni še izdala; s to zasluži, da obvelja za eno najvažnejših naših knjižnih založb. Naloga kritike ob tej knjigi ni precenjevati, ko je vse vzorno od prevoda, opreme, pripomb do tehnične izdelave, ampak le razložiti. — Augustin je bil govornik, pesnik in filozof obenem. V njegovih Confessiones je ritem, ki ga je Sovrè točno posnel, za kar je bilo treba ne le finega posluha, ampak tudi potrpežljivega dela — v prevodu tiči nad tisoč delovnih ur. Ponekod je Sovrè srečneje izbiral med raznimi besedili kakor pa drugi prevajavci in tako vsebino marsikje poglobil in razjasnil. Njegov jezik je silo strnjen, jedrnat, poln novih tvorb in lepote; ne poteka sicer iz narodove govornice, ampak iz studija našega jezika. — Važno je omeniti, da Sovrè prevaja znani stavek: »Tolle, lege!«, ki je Augustina končno nagnil h krščanstvu, z: »Spreberi si, preberi si!«, češ, deček se je učil iz zvezka, da ta izraza v njegovih čitanki pomenita isto. Torej ne: »Vzemi in beri!« kakor smo vajeni prevajati. Različnost izrazov sicer v tem prevodu ne pride toliko do veljave, pač pa zadene smisel in zato je dobra. — Latinski naslov »Confessiones« prevaja z »izpovedi«, ker: »Izraz izpovedi je treba razumeti v širšem pomenu: izpovedujem Boga, vero vanj, izpovedujem Bogu svojo ljubezen, hvalo, zahvalo in šele nazadnje v pomenu obtoževati se« (Uvod). V pozno latinskem jeziku pomeni izraz confiteri bolj hvaliti, v resnici je hvala tudi najvažnejši del in namen vse Augustinove knjige, a ker Augustin tudi pripoveduje in razglablja in ima tako knjiga troje elementov (pripoved, razglabljanje in izlive hvalečnosti), je tudi stari prevod naslova umesten, zlasti še, ker je že udomačen. — Uvod, ki ga je napisal Jakob Šolar, nam predstavi Augustina kot človeka, posebno pažnjo polaga na oris Augustinovega razvoja in označitev njegovega pomena za zapadno kulturo, zlasti še v bogoznanskem svetu. Znal se je ogniti vsem vprašanjem in različnim mnenjem, ki so jih pritlikavci našli v življenju tega velikana. Njegov uvod bo zlasti za mladega človeka prava uteha. — Oprema odgovarja vsebini: resnost diha iz besedila, a prav tako iz opreme. Knjiga ni za en dan, ampak za rodove, zato je taka tudi oprema. Polkrepki tisk, velika oblika, dvobarvni napisi, enostavno navajanje

opomb iz svetega pisma kar z veliko začetnico v stavku — priča o skladnosti vsebine in oblike. Opremil jo je arhitekt profesor Jože Plečnik, ki vedno dá materijalu tako obliko, kakor je njegov notranji ustroj ali jo zahteva vsebina. Res je, da bi priročna izdaja marsikom bolj služila, ker bi jo mogel vtekniti v žep in vzeti s seboj; toda umetniško bi knjiga s tem na vrednosti in enotnosti zgubila in tudi sama po sebi zahteva resnega branja, je torej predvsem za dom namenjena. Odprt rob na desni strani daje tisku obliko pisma, kar je zopet lepa zamisel in stavi knjigo ob stran svetemu pismu. — Izobraženeц brez izjeme bo moral dodobra poznati to knjigo, tudi vsak količkaj branja vajeni človek naj bi jo pazljivo bral, njeno bogastvo je neizčrpno. Zato — v starem pomenu: »Tolle, lege, vzemi in beri!« Jože Pogačnik.

Zdravko Ocvirk: Daritev mladosti. Pesmi. Opremil in ilustriral Karel Kregar. Portret Nikolaja Pirnata. Založba Plamen. Tiskala Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Brez letnice. — Zdravko Ocvirk, ki ga javnost še malo pozna — delal je pri Mladiki in Domu in svetu — je to leto izdal svojo zbirko pesmi. Komaj se je pričel v našem literarnem življenju pojavljati, že je zbral svojih šest in dvajset kratkih pesmi v droben snopek. Pa kakor doslej ni imel še svoje podobe, tako je tudi v tej zbirki še ni mogel pokazati. Vse pesniške vrednote te zbirke očitujejo zmožnega, toda še nedognanega človeka. Ocvirk je mehka, otožna duša, razboljen od našega življenja; mlad in poln velikega hotenja, toda obenem že resigniran, bolešno vdan v temno usodo svoje dobe. Vse je v njem še mladostno hrepenenje in upanje, toda razboljenost in obupanost mu že jemlje sile in zavira njegov premočrtni razvoj.

Življenje se mi komaj je začelo
in že sem truden, že bolan.
Ne bom dočakal jutra mlade zore,
da se mi v sobo sončna luč prikrade,
zaman gorijo v meni svetle nade,
mladika sem, ki rasti več ne more.

Tako samega sebe doumeva. Tak je torej ta bolni obraz mladega Zdravkota. V Ocvirku ni vihre, ni borbenosti, ni močne energije. Zato je tudi njegov verz prijetno umirjen, tradicionalen, ujet v struge kitične tehnike. Zato je tudi njegov jezik neposreden, preprost, brez tiste skrotovičenosti, s katero hoče često vplivati moderni pesnik, ko s svojo duševno revščino ne more. Pač pa Ocvirkov slog trpi zaradi prevelike abstraktnosti, tuintam postane verz prozaičen, skoraj vsakdanji, žali estetsko uho. Tudi to se mi zdi znak mladega poeta, da ima največ drobnih štirivrstičnic, ki so samo utrinki, odlomki celotne pesmi, ki je Ocvirk še ni napisal. Zbirka je površno urejena. Drobne Kregarjeve ilustracije so pa lepe, tvorijo dober komentar posameznih pesmi, kakor lirični ples vplivajo. — Če naj naslov Daritev mladosti velja, potem je ta zbirka šele prvi stavek: Introibo ad altare Dei. Jože Pogačnik.

Božidar Jakac: Odmevi Rdeče Zemlje. Po pismih iz Amerike priredil Miran Jarc. I. in II. knjiga. Zbirka »Kosmos« Jugoslovanske knjigarne v Ljubljani. Tisk Tiskarne sv. Cirila v Mariboru, 1932. — Amerika je za našo slovensko majhnost vedno še tuj, skoraj pravljичni svet in zato nas vedno zanima. Čutimo njeno

gospodarsko in tehnično nadoblast v svetu, pa tudi njeno suženjstvo stroja in kapitala poznamo. Njenega narodnega življenja skoraj nič ne slutimo, tudi njena kultura nam je v splošnem še vedno španska vas. In nam bo tudi ostala. — Številne Jakčeve slike, ki so raztresene po obeh knjigah, kažejo velik slikarski talent, so prisrčne in značilne, resnična Amerika diha iz njih. Jakčeva umetnost prija zlasti s svojo umirjenostjo, izdelanostjo in globino. Prav tako prijeten je Jakac kot pisatelj — prvič se je s tem prvovrstnim potopisom vmešal med pisatelje. Preprosto, poljudno, pa v lepem in slik bogatem slogu pripoveduje svoje doživljanje iz New Yorka, Clevelanda, Chicage, Pittsburga, San Franciscas, filmskega središča Hollywooda itd. Amerika, vsa nemirna, velikanska v tehniki in v naravnih veličinah, močna in osvajajoča stoji pred teboj. Rdeča zemlja so ameriški kanjoni, Indijanci s tragično usodo, sploh ameriška zemlja in njeni ljudje. Najbolj rezko sliko pa podaja Jakac v opisih naših izseljencev, katerih še nikdo ni tako resnično pokazal. Najgloblji so njegovi doživljanji v Clevelandu, ob Niagari, ob Tihem oceanu, med filmskimi igralci in v Grand Canyonu. Dvoje dejstev je nad vse važnih v tej knjigi. Lepo in pomembno je prvič Jakčevo spoznanje, da se je kljub veličini in glušeci pesmi Amerike treba vrniti v svojo zemljo in rasti iz nje. »Šel sem v svet, da se do dna zavem resnice, da je poštena in prava samo organska rast.« Prav pa je drugič tudi, da je Jakac predril kitajski zid, s katerim se hočemo ograjati v neumnem strahu za svojo samobit. Jakčeva knjiga je naš najboljši moderni potopis in ena najvažnejših knjig iz zadnje dobe. Nič ne dé, če ne najdeš v njej vsega amerikanizma, če ne najdeš obisti njihovega duha — tega Jakac ni hotel in tudi kot človek, ki kotenini drugod, mogel ni. (Ne zdi se nam pa prav, da se knjiga ne drži dosledno slovenskega pravopisa in posnema francoskega in angleškega.)

Franc Zabret: Sv. zakon — vrelec življenja. Misli ob okrožnici Pija XI. Casti conubii, podane v enajstih govorih. Ljubljana, 1932. Založil župni urad v Kovorju. — To je zelo aktualna knjižica. Kdor jo bo odkril, bo hlastno posegel po njej in jo prebral kar v dušku, pa naj bo duhovnik, ki bo knjigo nešteto krat z velikim pridom rabil in povsod in vsem moral ponavljati te globoke misli o zakonu, ali izobražen meščan ali kmet ali ubogi delavec, mož ali žena ali tudi doraščajoča mladina — vsem bo dala ta knjižica odgovor na vprašanja, ki jih stavijo sleherna usta in ki mučijo vsako dušo. Mnogim bo odleglo in se razjasnilo, kar dosedaj niso umevali. Ves katoliški nauk o zakonu obravnava Zabret v silno nazornih in povsem poljudnih govorih: o zakona svetosti in nujnosti, o razmerju zakonskih med seboj, o nerazdružljivosti zakona, zlasti pa so zanimiva in aktualna poglavja: Otroek je dar božji (strah pred potomstvom), Kajnov greh (splavi) in Mešani zakon, pa tudi o pripravi za zakon knjižica pregledno in dobro govori. Knjižico ljudstvu v roke, zlasti ženinom in nevestam, materam in doraščajočim fantom ter dekletom, pa tudi v društvih naj bi jo pogosto brali! Takih knjig potrebujemo še in še. Knjižico odlikujejo čudovita nazornost, govorniška preglednost in zelo čist jezik. J.P.

Knjige Goriške Mohorjeve družbe in Goriške Matice za leto 1933. Knjige primorskih družb nam

vsako leto znova izpričajo, da kljub nasiljem naše ljudstvo ob Soči še živi in naš jezik še govori. In prav knjige so gotovo tista vez, ki družijo naše ljudi za mejo v duhovno skupnost, odkar nimajo več ne časopisov, ne mesečnikov. Radi pomanjkanja prostora naj v nekaj besedah samo naštejemo letošnje knjige. Mohorski Koledar je bil letos zaplenjen, kar tudi samo na sebi dovolj glasno vpije. Matični koledar poleg mnogih zanimivosti in prevodov iz tujih slovstev prinaša kmečko sliko »Gmajna«, ki jo je pisal T. Čemažar. Vendar psevdonim prav nič ne more skriti pravega očeta. Mohorjeva družba je izdala dvojce povesti: v ponatisu Finžgarjevo kmečko zgodbo »Strici«, ki so jo ob prvem izidu priznali vsi kritiki in bravci, ter povest »Pri podnožju Božjega prestola« (ruski spisal Krasnov, prevedel Hrastnik), ki se godi v puščini ruske Osrednje Azije in med gorami, povest dogodivščin in zdrave ljubezni pod jasnim nebom na prostrani stepi. Matična povest »Med srci in zemljo«, spisal S. Slavec, pa nikakor ne more tako zadovoljiti, ker je zlasti idejno medla in nejasna, da, mestoma napačna. Zato nam je žal, če še tiste knjige, ki edine izidejo ob Soči, rušijo moralne temelje ali jih vsaj smešijo. Drobna Mohorska knjižica »Križem sveta« podaja lepo pisane in z lepimi slikami opremljene črtice iz zemljepisja. Matica je poleg omenjenih izdala še: priložno knjigo za matere, »Telesna vzgoja otrok« (spisala Gizela Majevala), praktično zdravniško knjigo »Prva pomoč v neugodnih« (spisal dr. J. Potrata) ter zgodovinske slike za mladino »Pogled v svetovno zrcalo« (zbral N. Vrbanjakov), Mohorjeva pa »Za Kristusova življenje in smrt« o Mihaela Pro-ja. Vse te knjige so prav lep dar primorskih družb. S. V.

Dvojce mladinskih knjig. Mladinska Matica je za božič izdala dovolj razkošno ilustrirano knjigo »Miklavževa noč«, ki jo je napisal Josip Ribičič. Knjiga je prav dobra in lepa. Ribičič je eden od najboljših, ki pišejo za mladino, in je tudi v »Miklavževi noči« dal prav lepo in posrečeno delce. Knjigo, ki ima 65 strani, je ilustriral M. Bambič zelo bogato in prav dobro. Bambič je prav spreten ilustrator mladinskih knjig. Oba, pisatelj in slikar, sta naredila knjigo prav prikupno in bogato. — Belokrajinske pripovedke, ki jih je pod naslovom »Bili so trije velikani...« izdal Lojze Zupanc, so nekoliko skopa knjižica po vsebini in še veliko bolj po opremljenosti, a se prav lepo beró. Priporočam obe knjižici, zlasti prvo. S. V.

N A Š E S L I K E

K reprodukcijam Maleševih cerkvenih slik. Danes objavljamo tri posnetke, odlomke iz stenskih slikarij Mihe Maleša, ki jih je izvršil za znamenito staro cerkev lurske Matere božje v Vočinu pri Osijeku. Zgodovina cerkve je prav zanimiva. Zidana v gotskem slogu je bila dolgih 200 let, ves čas turškega gospodstva v Vočinu, brez strehe, tako da so jo komaj pred dobrimi dvesto leti pokrili in obvarovali popolnega razpada. Častno nalogo, okrasiti to častljivo cerkev, je dobil Miha Maleš. Naši odlomki, ki predstavljajo po vrsti Marijo, Ano in Caharijo, so vzeti iz velike kompozicije, ki predstavlja Obiskovanje Marijino, vrh slavoloka, ki doseže višino 18 metrov od tlaka. Seveda so te podobe močno povečane, tako da posa-

mezne postave dosežejo velikost 5 do 6 metrov. Naše glave merijo v resnici vsaka nekaj nad meter. Zato so tudi posamezni obrisi tako izraziti in krepki, ker jih pač gledavci gledajo iz velike razdalje. — To novo Malešovo delo kaže velik napredek, katerega je dosegel v zadnjem času. V primeri s stenskimi slikami v Cirkveni, od katerih smo nekatere že objavili lani, je postal vse bolj mogočen, resnoben in tudi religiozno bolj poglobljen. Zdi se, da je našel ta naglo se razvijajoči umetnik svoj pravi način izražanja, v katerem bo še lažje kot doslej podal svoje pravo bistvo. — Slikano okno »Gospa Sinjska« je izvršeno za Marijino cerkev v Cirkveni in smo dvojce teh po tri metre visokih oken, od katerih vsako kaže eno izmed znanih hrvaških božjepotnih Madon, že objavili. Tudi to izpričuje vse vrline Malešovega znanja.

Tine Kos: Kristus. Med našimi kiparji zavzema prav odlično mesto Tine Kos, ki je že izvršil več javnih del, tako spomenik Kralja Petra v Kranju, Miklošičevo poprsje v Ljubljani, spominsko ploščo s portretom pisatelja Detele v Moravčah in druga. Tudi na ljubljanskem pokopališču so njegovi nagrobniki. Posebno značilna je socialna usmerjenost njegovega dela, v katerem prevladujejo kot motivi prizori iz delavskega in kmetskega življenja. Redkejši so religiozni motivi, vendar je pa tudi na tem polju, zlasti s Kristusom, ki ga objavljamo danes, pokazal obilno znanje in umetniško sposobnost poglobitve v motiv. Glava je podana prav občuteno in dobro izraža obličje Moža bolečin.

Jakob Žnider: Beg v Egipt. Tvorec tega lepega kiparskega dela, ki prikazuje ljubezniv prizor z bega svete Družine v Egipt, je naš slovenski rojak, doma iz Poljčan na Štajerskem. Prizor je prav posrečeno zaključen, nastrojenje ljubeznivo in domače. Sveti rednik se igra z Jezuškom, katerega drži v naročju Marija, ki sedi na oslu. — Jakob Žnider je bil pred približno 40 leti učence znanega kiparja Kundmanna na Dunaju, ki je slovel kot odlični profesor na umetnostni akademiji, ustvaril pa na Dunaju vrsto znanih javnih del. Žnider je bil izboren rezbar lesa in klesalec kamena, globoko čuteč in premišljivi, svetniško religiozen človek. Živel je na Dunaju, v veliki bedi, nepodajen, fanatično ljubeč neodvisnost. Naša lepa plastika, ki je izklesana iz belega marmorja in visoka približno 70 cm, je na Dunaju v zasebni lasti. Delo kaže mnogo resnega znanja in pravega umetniškega duha.

Arpád Fesztý: Na Kalvariji. Prizor, ki ga nudi ta podoba, bo vsakomur razumljiv, dasi je precej nenavadno podan. Predstavlja zadnje trenutke pred smrtjo Križanega. V ospredju vidimo troje križev, pred njimi zbrane učence, prav spredaj Marijo. V ozadju odhajajo trume ljudstva in vojščakov, čisto spodaj na levi je videti jeruzalemsko obzidje. Zdi se, da bo vsak čas napočil trenotek groze, o kateri piše sv. pismo. Nebo se že oblači, zdi se, da zlovešče nanznanja nekaj strašnega. Še trenotek, pa se bo izpolnilo: skalni grobovi se bodo odpirali in zagrinjalo v templu se bo pretrgalo od vrha do tal. — Slika, delo precej znanega madžarskega slikarja, je iz konca minulega stoletja, slikana v Munkaczyjevem duhu in načinu, romantično pojmovana in nekam literarno pripovedna, brez prave toplote in prisrčnosti.

ZDRAVSTVENA VPRAŠANJA ZA DRUŽINO IN DOM

Dr. Malka Šimec

II. Dihalni organi.

Dihanje.

Zrak je za življenje nujno potreben, in sicer je kisik tisti sestavni del zraka, ki ga telo potrebuje. V pljučih se oddaja v kri, iz nje pa prehajajo istočasno v zrak izrabljene plinaste sestavine, ki so se nabrale v telesu. To izmenjavanje zraka imenujemo dihanje. Brez jedi zdrži človek po več dni, brez zraka samo nekaj minut.

Zrak, ki ga vdihavamo, gre skozi nos, grlo in dušnik v pljuča. Pot do pljuč je torej precej dolga, skoraj bi lahko rekli, da gre po ovinkih. Ne brez vzroka. Mi sprejemamo zrak od zunaj brez izbire, takega, kakršen je. Vemo pa, da zrak ni čist. Razen na gorah, v obsežnih gozdovih in na morju vsebuje vedno več ali manj prahu. — Spustimo pramen sončne svetlobe v zatemnelo sobo in pogledimo vanj! Ali ni kot da je naenkrat vse oživel pred našimi očmi? Neštete sive sence plešejo v njem. To je prah, ki napolnjuje ozračje. V mestih, zlasti v bližini tovarn, vidimo večkrat vse megleno od samega prahu. In ta zaprašen zrak mi dihamo. Da tak zrak nikakor ni najboljši za pljuča, si ni težko misliti. Treba ga je očistiti. To se zgodi v nosu, ki pazi kot zvest vratar, kaj prihaja v notranjost telesa. Kar ne spada noter, zadrži; le če je nepoklicanec preveč, izgubi nadzorstvo nad njimi. Takoj pri vходу in dalje, do daleč proti vrhu nosa, so v sluznici brezštevilni, dlačicam podobni izrastki, ki so vsi obrnjeni v odprto nosno votlino in v neprestanem gibanju. Premajhni so, da bi jih mogli videti s prostim očesom, svojo nalogo pa sijajno vrše. Mnogo prahu se prilepi nanje in ne more naprej. Koliko se ga zadrži na ta način, vidimo najbolje na robcu, ki je pogosto kar črn. Če dihamo zelo prašen zrak, nastane v dlačicah močnejše gibanje, ki ga čutimo kot ščegetanje v nosu in ki se kaj rado konča s kihanjem. Ali nismo že tolikokrat doživeli, da smo ob vstopu v zelo zaprašen prostor začeli kihati in kašljati? Oboje je obrambno dejanje telesa, ki se skuša na ta način znebiti nepridipravov. Tudi če kaj zelo močno diši, prijetno ali neprijetno, nastopi kašelj, oziroma kihanje.

Nekaj prahu pride vedno v pljuča. Vendar če ga ni preveč, če ni strupen ali z bakterijami onečiščen, zdravim pljučem ne škodi. Ljudem, ki imajo slabotna pljuča ali ki so prebili težko bolezen in so zato splošno oslabei, je bivanje v prašnem ozračju nevarno. Takim ljudem priporočamo za okrepitev bivanje v gorskih in gozdnatih krajih, kjer je zrak čist.

Zrak, ki ga vdihavamo, tudi ni nikdar enakomerno topel. Poleti in v zakurjeni sobi je sicer segret, zato pa je zunaj v naravi pogosto ledeno mrzel. Zelo hladen zrak pljučem škoduje, tudi nestalnost zračne temperature jim ni v korist. Potrebno je, da se primerno segreje, preden pride v pljuča, in da je neglede na letni čas vedno enako topel. Zopet je nos tisti organ, ki posreduje. Ob strani vsake nosnice so pritrjene tri kakor papir tanke, zavite koščice, nosne školjke; zrak, ki ga vdihavamo, se ob prehodu skozi nos zadržuje ob njih. Njegova hitrost se zmanjša in tako počaka, da se segreje.

Ne dihaj skozi usta!

Nos je torej ustvarjen za dihanje. Veliko ljudi pa je, ki uporabljajo namesto nosa — usta za dihanje; dihajo z odprtimi usti. V nobenem pogledu niso usta ustvarjena tako, da bi mogla nadomeščati nos; zato je dihanje skozi usta nenaravno in tudi zdravju škodljivo, ker pripravlja pot raznim obolenjem dihalnih organov. Saj gre zrak nepregret v pljuča, razen tega ni v ustih ničesar, kar bi branilo prahu in bakterijam pot v pljuča. Res globoko dihati moremo tudi samo skozi nos, nikdar skozi usta. Pazimo na to, da bomo dihali z zaprtimi usti, zlasti pa glejmo, da bodo otroci dihali pravilno. Včasih je dihanje skozi usta samo razvada, ki se dá kmalu odstraniti; če ne gre, je dokaz, da je nekje med potjo ovira, ki zapira zraku svoboden prehod. Najpogosteje so taka ovira povečane bezgavke v vratu ali v žrelu, oziroma nosni polipi. Z majhno operacijo jih je mogoče odstraniti in z njimi vred tudi oviro pri dihanju. — Kakšen občutek povzroča dihanje skozi usta, vemo zelo dobro, ker ga doživljamo skoraj ob vsakem nahodu; usta so nam suha in pusta in apetita nimamo. Krivo je to, ker je radi nahoda zamašen nos, ki je obenem tudi organ vonja. Na apetit vplivajo razni dražljaji; eden od teh je vonj. Če čutimo duh okusno pripravljene jedi, draži to naš tek in veča željo po jedi. Pri nahodu in dihanju skozi usta ta dražljaj odpade, zato je v vseh takih slučajih apetit pomanjkljiv. To je tudi vzrok, da otroci, ki dihajo z odprtimi usti, pogosto nimajo apetita. Bledi so, slabotni in v splošnem tudi za učenje manj sposobni. Po odstranitvi ovirajočih bezgavk se težave za čuda hitro popravijo. Zdaj, ko to vemo, bomo gotovo bolj pazili na pravilno dihanje.

Nahod.

Omenili smo že nahod. To je vnetje nosne sluznice, ki traja — kot pravijo — tri tedne, če ga zdravimo, in ena in dvajset dni, če ga pustimo na miru. Naj bo že kakor hoče, eno pa je gotovo: Vsak nahod, ki traja dlje kot tri tedne, je potreben zdravniškega pregleda, ker upravičeno sumimo, da je prekoračil meje navadnega nahoda. Nosna votlina je v zvezi z raznimi drugimi votlinami v glavi, od katerih so ji najbližje čelna in votline v zgornji čeljusti. Zgodi se, da preide vnetje nosne sluznice v sosedne votline, kar zahteva posebnega zdravljenja. V zanemarjenih primerih je tako vnetje lahko celó življenju nevarno. Utegnejo nastati vnetja sosednih votlin, če traja nahod predolgo, zlasti, če ga spremlja trdovraten glavobol in so kosti v okolici nosa na pritisk občutljive.

Krvavenje iz nosa.

Pri nekaterih ljudeh rado nastopi krvavenje iz nosa. Najmanjši povod je zadosten, da se vlije kri.

Večinoma so vzrok tanke, lahko ranljive krvne žilice. Navadno se ustavi krvavitev sama od sebe; če ne, jo z majhno pomočjo lahko ustavijo drugi. Redki so primeri, ki zahtevajo radi premočnega ali neprestanega krvavenja zdravniške pomoči. Če se kri ne ustavi sama, je treba najprej pomiriti krvavečega. Ležati ne sme, ker bi v vodoravnem položaju kri še bolj tekla. Sedi naj s kolikor mogoče dvignjeno glavo; vsako nepotrebno hrkanje in vsekovanje mu moramo zabraniti. Preko nosu in tilnika lahko denemo mrzel obkladek in za kratek čas zatismo krvavečo nosnico. S tem pospešimo strjenje krvi, ki se kakor čep vtisne na krvaveče mesto in ga zamaši. Napačno in namenu nasprotno je izpiranje nosa z vodo in vsekovanje, ker zabranjuje strjenje krvi in odtrga še tisto malo, kar se je je morda utegnilo že strditi in sesesti na ranico. Če je bilo krvavenje močnejše, naj bolnik po ustavljenju krvi nekaj časa čisto mirno leži, da si opomore in da se krvavitev ne ponovi.

Fižol v nosu.

Otrokom, zlasti manjšim, se pri igri zgodi, da vtaknejo fižol, gumb ali kaj podobnega v nos in ga potem ne morejo več izvleči. Redkokdaj je radi tega otrok v neposredni nevarnosti. Vendar je treba skušati, da se zataknjeni predmet čimprej spravi na dan, kar pa žal ni vedno tako enostavno. Najprej je treba poskusiti na ta način, da se zatisme prosta nosnica in zapove otroku, da močno piha skozi nos. Velikokrat je to že dovolj, da izskoči fižol ali kar že je; v nekaterih primerih sicer ne pride popolnoma ven, pokaže se pa vendar toliko, da ga lahko primemo z roko ali kakim primernim orodjem. Če tudi tako ne gre, pustimo vse skupaj na miru in prepustimo zadevo zdravniku. Ne drezajmo in ne bezajmo v nos z nobeno stvarjo, ker s takim ravnanjem navadno potisnemo zataknjeni predmet le še više v nos in pa ker nosno sluznico lahko ranimo. Vdihavanje vode je neprimerno, ker se fižol ali grah napoji in postane le še večji, njegovo »reševanje« pa težje.

(Dalje prihodnjič.)

KAKO POSPEŠUJEMO RODOVITNOST ZEMLJE

V zadnjem članku je bil govor o tem, kako je rodovitnost zemlje v tesni zvezi z življenjem v zemlji. Povedano je bilo, da je večja ali manjša rodovitnost naravnost zavisna od bolj ali manj živahnega delovanja zemeljskih bakterij. Iz tega pa sledi, da z vsemi kulturnimi ukrepi, s katerimi pospešujemo delovanje majhnih živih bitij v zemlji, pospešujemo posredno tudi rodovitnost. Prav tako je pa v nasprotnem primeru: karkoli ovira delovanje zemeljskih bakterij, je v škodo rodovitnosti.

Dovolj sprstenine, torej gnojenje s hlevskim gnojem; dovolj vlage, torej zadostne padavine in neoviran dotok podtalnice; dovolj zraka, torej odprta, rahla površina; primerna toplota — to so najvažnejši in najizdatnejši pospeševalci življenja v zemlji in s tem tudi najboljši pospeševalci rodovitnosti.

Mislili bi, da je s tem odkrita vsa tajnost umnega obdelovanja zemlje in da kaj več glede pospeševanja rodovitnosti ni mogoče storiti. Toda človeški um ne

miruje. Noben pojav v naravi ni tako do kraja raziskan, da bi se ne dal še dalje in globlje raziskovati, in nobeno človeško delo ni tako popolno, da bi se ne dalo še izpopolnjevati. Tako je tudi pri obdelovanju zemlje. Sam hlevski gnoj že davno ne zadostuje, da bi dosegli največjo rodovitnost. Umetna ali bolje rečeno pomožna gnojila ga izpopolnjujejo. Padavine vobče ne zadostujejo za zadostno vlago. Treba umetnega namakanja, zlasti pa razumnega gospodarstva s podtalno vodo. Dotok zraka v zemljo je nezadosten, ker se površje zemlje vedno iznova zablati in strdi; dobro bi bilo tudi, ko bi nudili rastlinam več ogljikove kisline. Zato že poskušajo »gnojiti« rastlinam s tem plinom. Naravna toplota je pri nas zlasti v rani pomladi premajhna. Pomagamo si s toploto razkrajajočega se gnoja (tope grede) in z ognjeno toploto (cvetličnjaki).

Toda vsi ti ukrepi za pospeševanje rodovitnosti so že bolj ali manj znani in ne več novi; nekateri so celo že kar stari. Nekaj povsem novega so pa poskusi, da bi dosegli trajno rahlo površje brez okopavanja, če bi bili še tako hudi nalivi; čisto zemljo brez pletve in dovolj vlage v zemlji brez zalivanja, kljub še tako dolgotrajni suši. Vse to se dá doseči s pokrivanjem zemlje — s primerno odejo.

Ako glede tega opazujemo naravo, vidimo, da pod nobenim pogojem ne trpi gole zemlje. Vsako, bodisi na kakršenkoli način nastalo goljavo narava v kratkem času pokrije — preraste s plevelom, s travo, z grmovjem itd. Gozdna tla so vedno pokrita z listjem in mahom. Ko ta odeja čez poletje deloma strohni, se na jesen zopet obnovi. In to se ponavlja brez prestopka, odkar so gozdovi na zemlji.

Nič ni torej čudno, ako so začeli tudi kmetovavci, zlasti pa vrtnarji, misliti na to, kako bi ta prirodni migljaj izkoristili tudi na polju in na vrtu. Začeli so delati poskuse in pokazalo se je, da je moči na primerno pokritem zemljišču doseči mnogo večji pridelek nego na nepokritem.

Prve, zelo temeljite pa tudi jako obširne poskuse so začeli delati v Avstraliji in v Ameriki. Evropske države kajpada tudi niso zaostale. Zlasti Nemčija se jako trudi, da bi se ta novi način pospeševanja rodovitnosti čim bolj proučil in razširil.

Kako se v praksi izvršuje, o tem prihodnjič.

KUHARICA

Porova juha s špinačo.

Oснаži dva kosa pora, operi ju in zreži na rezance. Deni v kozo 3 dkg masti, nekaj koscev čebule, zrezani por, debel, na rezance zrezan krompir in veliko pest oprane in na rezance zrezane špinače. Pokrij in duši 20 minut, nato potresi po zelenjavi žlico moke, premešaj in zalij z 1 1/2 l tople vode ali petršiljevke, osoli in kuhaj vse skupaj pol ure. Tako pripravljeno juho stresi v skledo na opečene krušne rezine.

Poljska fižolova juha.

Namoči zvečer 1/4 l belega fižola, drugi dan ga zavri in takoj odcedi. Nato ga zalij z 1 1/2 l vode, ga prav malo osoli in kuhaj do mehkega. Posebej pa kuhaj košček (1/4 kg) prekajenega svinjskega mesa ali klobaso v 1/2 l vode. Razgrev v kozi žlico masti, prideni žlico moke in napravi blede prežganje, ki ga zalij in

dobro premešaj z mesno juho, prideni tudi pretlačeni fižol s fižolovko vred, vejico majarona in velik ščep popra. Ko vse skupaj deset minut vre, prideni kuhano meso, ki si ga zrezala na majhne kosce, in žlico kisa. Tako pripravljeno juho stresi na opečene krušne rezine. (Juho pripraviš lahko tudi brez mesa; če hočeš imeti še redkejšo, ji prilij po potrebi mleka.)

Piré iz krompirja in suhega graha.

Namoči zvečer $\frac{1}{4}$ l graha. Drugi dan ga odcedi, nanovo zalij s toliko tople vode, da lahko vre. Ko je grah napol kuhan, mu prideni debel, olupljen in na kose zrezani krompir, vejico majarona in nekoliko soli. Kuhani grah in krompir dobro pretlači in ga stresi v kozo, ki si v njej raztopila 4 dkg sirovega masla. Postavi piré kot samostojno prikuho s svinjskim mesom ali jezikom na mizo.

Narastek iz makaronov.

Skuhaj v slani vodi $\frac{1}{4}$ kg makaronov, kuhane odcedi in nekoliko ohladi. Nato mešaj 2 rumenjaka in 2 dkg sirovega masla, prideni ohlajene makarone, žlico nastrganega bohinjkega sira in sneg dveh beljakov. Vse na rahlo premešaj in stresi v dobro pomazano pred ognjem varno skledo, potresi po vrhu nastrganega sira in polij s 4 dkg raztopljenega sirovega masla. Peci narastek v srednje vroči pečici. Postavi kot samostojno jed s kisló ali sladko solato na mizo.

Svinjsko meso z zeljem in kašo.

Zreži na kocke $\frac{1}{4}$ kg svežega, mastnega svinjskega mesa. Deni ga v kozo, prideni žlico masti in drobno zrezano čebulo. Ko se čebula prav malo zarumeni, prideni majhno, zrezano, poparjeno, ožeto zelnato glavo in ščep kumne. Premešaj in pokrito duši, da se meso in zelje nekoliko zmežča. Nato prideni mesu in zelju $\frac{1}{4}$ l oprane kaše in premešaj, da se kaša nekoliko popraži; zalij s $\frac{3}{4}$ l tople vode, osoli in kuhaj vse skupaj 25—30 minut. Postavi kot samostojno jed na mizo.

Ribji zrezki.

Majhno ribo, n. pr. klin ali péčenko ($\frac{1}{4}$ kg), osnaži in naglo speci, pečeni odstrani koščice in meso se-sekljaj. Deni v ponev pol žlice masti, jo razgrej in stresi vanjo pol žlice drobno zrezane čebule in petršilja in vse prav malo zarumeni, prideni eno, v mrzlem mleku napojeno in na rahlo ožeto žemljo in mešaj toliko časa na ognju, da se testo loči od ponve. Nato ga nekoliko ohladi, prideni ribje meso, ščep popra, prav malo muškata, nekoliko soli, ocvrto in dobro se-sekljano jajce in še drugo, raztepeno jajce. Ko vse dobro premešaš, napravi iz tega 8—10 zrezkov, ki jih potresi po obeh straneh z drobtinami in peci v masti kakor vsake druge zrezke. Pečene postavi s kislim zeljem ali solato na mizo.

Beljaki.

Marsikatera gospodinja pravi, da beljake težko porabi. Vendar napraviš iz beljakov prav okusne slaščice s prav majhnim trudom, tako n. pr.:

Beli prepečenec.

Napravi sneg štirih beljakov, primešaj 7 dkg sladkorne štupe (pol zvitka vanilijevega sladkorja), 2 dkg raztopljenega sirovega masla in 6 dkg moke. Ko vse

na rahlo premešaš, stresi v pomazan, z moko potresen podolgač model in peci v srednje vroči pečici. Drugi dan zreži ta prepečenec na prst debele rezine in zložene na pekači v pečici posuši.

Pomarančne paličice.

Stresi na desko 12 dkg moke, 6 dkg sirovega masla, 5 dkg sladkorja, sok in lupine bolj drobne pomaranče in 6 dkg neolupljenih, drobno zrezanih mandeljev ali lešnikov. Iz vsega tega napravi testo, ga razravnaj ali razvaljaj za mezinec na debelo in izreži palec široke in prst dolge paličice. Pokladaj jih na pomazano pekačo, jih pomaži z raztepenim beljakom in peci v srednje vroči pečici. Pečene pomaži prav tenko s pomarančnim ledom in jih postavi nazaj globoko v pečico, da se led posuši.

Pomarančni led.

Mešaj deset minut 12 dkg sladkorne moke, sok polovice drobne pomaranče in žlico zavrele vode. Ko si deset minut mešala, postavi skledico na ognjišče in mešaj še pet minut, da se led nekoliko segreje.

Pomarančni liker.

Olupi 2 pomaranči (samo rumeno) in zreži olupke na rezance, jih stresi v steklenico in prilij $\frac{1}{4}$ l spirita ali drugega dobrega žganja. Steklenico dobro zapri in jo postavi tri tedne na sončen prostor. Nato kuhaj $\frac{1}{4}$ kg sladkorja s $\frac{1}{2}$ l vode deset minut, ko se nekoliko ohladi, prilij precejeni spirit. Nalij v steklenico in dobro zapri.

M. R.

NOVI REKI

Narobe svet.

Kdor zna, ta velja.
A kateri prav znajo, malo veljajo!

Mladim ljudem.

Najlepša je roža,
če nič se ne boža!

Razlika.

Ko hišo napravlja, se čelo poti,
a ko jo zapravlja, se grlo rosi.

Izkušnja.

Najlepše človeka izkušnja uči,
pa vendar jo sluša le malo ljudi.

Kritik.

Saj bil bi aktualen, pri moji veri,
če bi povedal, kaj misli, kam meri.

Anton Hribar.

Č A R O D E J E V K O T I Č E K I N Z A B A V N E I G R E

Korajža velja.

»Gospoda,« zakličé aranžer, »potrebujem pogumnega moža, ki bi mi sledil na nevarni poti okrog mize.«

»Ha-ha, zakaj pa bi bila pot okoli mize nevarna?«

»Zakaj nevarna? Prav za prav sam ne vem, toda iz izkustva vem, da je vsakega strah, ki gre z menoj trikrat okrog mize.«

Ugovarjanje, smeh in stave. Pogumen gospod se prijavi za nevarno pot. Aranžer ga prosi, naj ga prime za rob suknje, in pot okrog mize se prične.

Ko prideta prvič okoli, vpraša aranžer: »Vas je mogoče že strah?« Odgovor je seveda nikalen. — Pri drugem obhodu je na isto vprašanje zopet odgovor: »Niti najmanj!« — Tretjič odideta aranžer in njegov spremljevalec okrog mize. Navzoči so v napetem pričakovanju. Pa brez zapreke prideta potnika okrog mize. Aranžer obstane in vpraša: »Sedaj vas je že strah?« — »Nikakor ne!« — »Zakaj pa, za božjo voljo, se potem držite za mojo suknjo, kakor otrok za predpasnik matere?«

Če to spretno uprizoriš, bo smeha dovolj.

Operacija brez bolečin.

»Dovolite, gospoda, da se predstavim: doktor Nož, zdravnik, ki operira brez bolečin.« Aranžer se vljudno prikloni in nadaljuje: »Jamčim, da pacienti ne čutijo nikakih bolečin pri mojih operacijah. Moja posebnost pa je: lepšanje ženskih rok. Prosim navzočne, da mi zaupajo svoje roke za nekaj trenutkov.«

Brez obojavljanja se priglasí mlada dama in pogumno proži svojo desnico spretnemu zdravniku.

Aranžer si izbere še asistentko, ki to šalo pozna, in operacija se prične.

Pacientki zavežejo oči, asistentka pa ji drgne hrbet desnice, da postane čim manj občutna. S sajastim zamaškom nariše nato zdravnik na hrbet roke oči, nos in usta. Zadostujejo navadne črte; dve kratki vodoravni nadomeščata oči, malo daljša navpična pomeni nos in pod nosom zopet vodoravna so usta. Pacientka drži prste skrčene v pest. Ko je zdravnik narisal obraz, ovije roko z belim robcem, samo hrbet roke, kjer je risba, ostane prost.

Pacientki se položi »operirana« roka v drugo tako, ko da pestuje otroka. Obraz, narisán na hrbet roke, gleda na pacientko, kateri odvzamejo zavezo z oči. Prvi hip se »operirana« dama skoraj prestraši, ko zagleda obraz, katerega pestuje, a kmalu zadoni tudi njen veseli smeh.

Ne moreš pobrati predmeta, ki leži na tleh pred teboj.

Če trdiš kaj takega v družbi, ti mnogi ne bodo verjeli. Ti pa jim boš kmalu dokazal, da tvoja trditev ni prazna, temveč gola resnica. Postavi koga iz družbe tako k steni, da bodo pete in meča popolnoma pritisnjena k steni, predenj pa položi na tla n. pr. škatlico vžigalic, žepni nožič ali kaj drugega. Če se bo skušal nagniti naprej, da bi pobral na tleh ležeči predmet, bo prej padel na obraz, kakor pa ga pobral.

Karta s podobo ali karta s pikami.

Preden pokažem to spretnost, prebodem s tenko iglo vse karte s podobami v enem voglu; seveda prej, preden grem z dotično igro kart v družbo. V navzočnosti družbe karte dobro premešam, jih položim na mizo, da jih kdo iz družbe še prevzdigne, jih vzamem zopet v roko ter jih nesem za hrbet. Sedaj lahko vedno že vnaprej povem, ali bo karta, ki jo bom pokazal, podoba ali karta s pikami. — Lahko pa tudi navzoče pozovem, naj sami zahtevajo, kakšno karto naj jim pokažem. S prsti namreč prav lahko otipljem, katera karta je preluknjana in katera ni.

*

VSAK PO SVOJE

»Jaz bi rad delal,« je rekel Anže, »ko bi se prigibati ne bilo treba.«

»S selitvijo je križ,« je rekel hlapec, pa ni imel drugega ko zajca za škornje.

»Povsod človek lahko naprej pride,« je rekel dimnikarski vajenec, ko je pri strehi ven prilezel.

»Kakšna sreča, da sem vsaj ključ rešil!« je rekel Pavliha, ko mu je bajta pogorela.

»En zadržek je še,« je rekel ženin župniku, »mara me ne!«

»Jaz se spovedujem grehov, ne pa dobrih del,« je rekel zidar, ko so ga pri spovedi vprašali, če ženo tepe.

»Zakaj pri vas toliko otrok bosih leta?« je tujec vprašal župana. Odgovor: »Pri nas že taki na svet pridejo.«

»Denar ali življenje!« je rekel kmet ženi, ko sta vstopila v vežo advokat in zdravnik.

*

Pripravno branje.

»Torej, gospod Pobasáj, od danes naprej prevzimate za poskušnjo ročno blagajno in, če bi bili kedaj zastran kakršnekoli stvari v dvomih, sezite kar na polico za knjige in pogledjte v — kazenski zakonik!«

Človekoljub.

»V zadnjih petih letih sem nekemu svojemu prijatelju pomagal trikrat na noge.«

»To ni nič! Sinoči sem jaz enem svojih prijateljev domov gredé pomagal štirinajstkrat na noge!«

Res je.

Nasr-ed-din, turški pavliha, se je nekoč bahal svojim prijateljem: »Kakor sem star, ampak od tiste moči, ki sem jo imel v mladih letih, nisem še prav nič izgubil.«

»Kako moreš kaj takega trditi?«

»Na mojem dvorišču leži velikanska skala, ki je mlad, kakor sem se napenjal, nisem mogel premkniti. Danes sem se je spet lotil — in glej: skala se ni genila, kakor se takrat ni.«

Točnost.

»Petelin, ki sem ga sinoči jedel pri vas, me je presneto tiščal v želodcu. Ob treh zjutraj sem se zbudil zastran njega.«

»Da, to je bil njegov čas! Ob treh zjutraj je zmerom budil.«

UGANKE

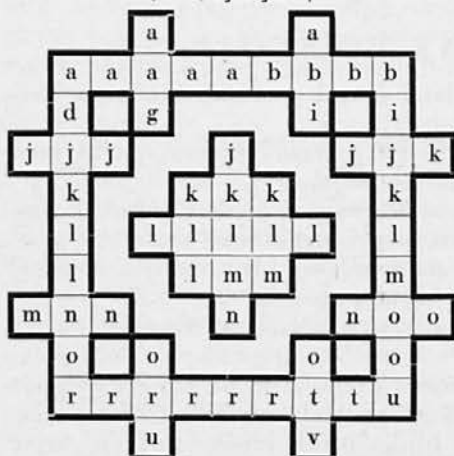
Premikalnica.

(M. B., Ljubljana.)

Iz črk: a, a, a, a, b, b, č, e, e, e, e, g, i, i, j, l, l, m, m, n, n, n, n, o, o, o, o, o, p, p, r, s, s, s, s, t, t, t, z sestavi besede nastopnega pomena: kralj Medijancev, čistilec, nezmožnost, nasprotje zdravja, obrtnik. Dobljene besede postavi tako drugo pod drugo, da dobiš v treh navpičnih vrstah imena treh dreves.

Zemljepisni čarobni lik.

(M—b, Ljubljana.)

Iz gorenjih črk sestavi zemljepisna imena tako, da boš čital vsako vodoravno in navpično. V okvirnem liku so: 1. mesto v Jugoslaviji, 2. pokrajina v Mali Aziji, 3. gora v Sloveniji, 4. otok v Jadranskem morju, 5. vas na Dolenjskem, 6. mesto v Italiji. V srednjem liku so: 1. župnija v kamniškem okraju, 2. vas na Gorenjskem, 3. vas v ljubljanski okolici.

Vremenska uganka za april.

(Franc Sodja, Jereka.)

n č d v e j o o o e p u
i a e e e m r m p t č r
j n n e k k o s e e i i
k b p e a a e k t n l l
o a v o k k r j a i š l

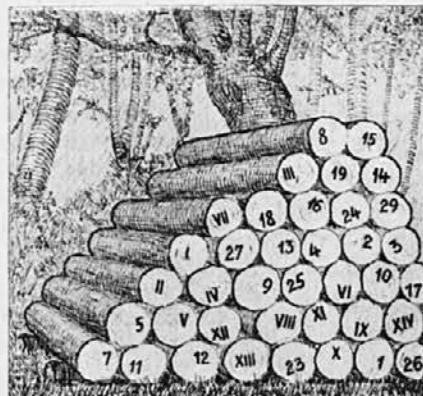
Črkovna podobnica.

(Vladimir, Dol.)

Lesno skladišče.

(R. K., Ljubljana.)

2, 7, 9, 26, 29	6	11	25	V, X, XIII
15, II, VI, VII, XII	20	28	31	5, 12, 19, 27
5	55	15	21	I, 4,
25	10, 16	8, 11, 12, 24	XI	III, VIII
14, IV, IX	50	18, I, XIV	32	22

Skriti naslov knjige.

(Dolores, Prosenjakovci.)

Neka slovenska knjiga je bila poslana na tale naslov: P. n. i. Mili J. Kogej, Brežje. — Katera knjiga je bila?

Dopolnilna uganka.

(Franjo Tanjšek, Št. Andraž.)

B. e. v. d. n. m. a. e. e. e. l. v. k. b. e. n. p. k.

Vstavi namesto pik črke a, a, a, č, e, e, e, i, k, l, n, o, o, r, r, z, z tako, da dobiš pregovor.

Konjiček.

(I. P., Bukovje.)

	en	Sl	ei		
da	ab	nk	em	bl	op
ar.	me	lj	nv	or	oč
je	rm	pa	Ca	ak	in
ti	i. I.	ai	ov	li	on
or	čl			ek,	co

Trojna črkovnica.

(Al. Š., Ljubljana.)

a a a a a	a a a a a	a a a a a
a a a c d	a a a b d	a a a a c
d e e e e	d e g g h	d e i i i
e i i j j	i i i j k	i j k k k
k k k l l	l m n o o	k l l l m
l m n o r	o p r r r	n n n o r
t t t t v	t t v z z	r r r s u

1. moško ime; 2. kuhinjska priprava; 3. žensko ime; 4. ptič; 5. otok; 6. ptič; 7. javni prostor. V prvi vrsti navzdol čitaš v vseh treh črkovnicah isto besedo.

Zbiralnica.

(Nace Cuderman, Tupaliče.)

Odivaamkl, slomašek, abodbivam, mikecantm, lučmiater, naroidneo, jučdlozve, ličansske, injerzikb, svetzaver. — Ključ je v naslovu.

Številnica.

(J. B., Ljubljana.)

V 2, II 5, I 1, III 5, III 2, I 1, IV 5, III 1, II 1, III 4, V 3, II 1, IV 4, II 1, III 5, IV 1, I 1, III 5, II 1, III 3, V 2, III 1, IV 1.

Uganke ureja višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano. Na isti naslov naj se pošiljajo vsi rokopisi ugank, prav tako (do 20. vsakega meseca) tudi rešitve priobčenih ugank. Lepo risane uganke bomo tudi nagradili.

Rešitev ugank v marčni številki.

Hieroglifi. Sulica v roki božanstva kaže, naj se hieroglifi čitajo od spodaj navzgor. Levi znaki značijo abecedo; samoglasniki so v podolgastem okviru nad sulico. Če zamenjaš znake na desni s črkami, ki jih kažejo znaki na levi, dobiš: Prah si in v prah se povrneš.

Zlogovnica. Sila, reka, Ezav, čaša, Adam, juta, etan, obad, pesa, opal, Tisa, Emil, čelo, alga. — Sreča je opoteča.

Črkovna številnica. Črke in številke so razdeljene v večje in manjše skupine. Napiši pod vsako skupino črk njej odgovarjajočo skupino števil. Številke pod črkami povedó, v katerem redu moraš razvrstiti črke v dotični

skupini. — Rabindranat Tagore: Pri igri, ki jo igraš sam s seboj, izgubljaš in dobivaš obenem.

Vremenska uganka za sušec. Napiši abecedo v 5krat po 5 črk. Nad prvo vrsto napiši črke g, k, m, r, v, ob levi navzdol pa a, e, i, o, u. Od zgornjega r navzdol in od levega o vodoravno prideš v abecedi do črke s, itd. — Sušecv prah gre z zlatom na vago.

Iz opere. Število dneva pove, katero črko moraš vzeti iz dotičnega dela, število meseca pa na katero mesto moraš postaviti dobljeno črko. — Lohengrin.

Sestavljavnica. Sladkost, Lovrana, običaj, Berezina, Miramar. — Kriza.

Križ. Najprej vzemi srednjo črko zgoraj, nato srednjo na levi, potem na desni in končno spodaj. Nato vzemi po istem redu črki na obeh straneh srednje itd., da dobiš: Vi vsi, ki mimo greste, pogledjte, ali je katera bolečina kakor moja.

Podobnica. Nesreča nikoli ne praznuje.

Posetnica. Mohorjeva tiskarna, Celje.

Črkovnica. Slakosa, silajda, smerosa, slojama, semerna, sneteta, selosla, senjera, sajtna. Kar je, to je.

Skrit pregovor. Kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade.

Iz koledarja. Ana + Klet = Anaklet.

Pavel R. To je strašen nered misli. Nimate kritičnosti in ne opazite. Ni vam dano razumevati, kaj je lep jezik, kaj je enotnost misli in podobne stvari. Kakšna zmešnjava pojmov je n. pr. tole:

Duša vrata odpira.
Mi trepetajo v rokah dejanja,
ki so šla v veselje
k njemu, ki jih bo sodil.
Zakaj imam solze v očeh?
Se zastor priznanja je dvignil
očem resnice...

No, saj sami pravite, da vas muči samo radovednost. Berite svoje stvari čez leto dni in se boste sami dobro spoznali. Nič zato, če bodo vaše pesmi samo — za dom, kajne?

Vitalis. »V prebujeni uri« me prepričuje, da boš v svojem poklicu res moč, zvest in dober. Našel si se. Prav tako pa iz te pesmi sodim, da so tvoje pesniške sposobnosti in tvoja pesniška izšolanost premalo močne, da bi poleg poklicnega dela mogel res kot pesnik kaj samostojnega ustvariti. Pač pa boš poleg poklica tudi kulturno delal, kakor ti bodo razmere dopuščale, laže kakor marsikdo od tvojih kolegov. Drugo pesem pa o priliki priobčimo. Praviš, da se pomenkov bojiš, čeprav se jih tudi razveseliš. Menda bo tudi tokrat tako. Resnica vedno v oči bode, pa vendar brez nje živeti ne moremo.

Bernard. Vaše pesmi spadajo v fantovski list. Nekaj bi se dalo porabiti. Življenje pa zahteva — energije in optimizma. Pozdrav!

REŠIVCI UGANK V MARČNI ŠTEVILKI

Mlakar Jožef (11), Cesar Anton (11), Lipoglavšek Slava (12), Benedičič Jakob (10), Vrhunec Janko (10), Papler Julka (5), dr. Češarek Franc (11), Lovšin Iva (11), Planina France (12), Kržišnik Tone (12), Šušteršič Franc (11), Pogačnik Kristijan (7), Dobrovoljc Janez (12), Klopčič Josip (11), Toman Marija (12), Petelin Marija (12), Ložar Janez (12), Bulovec Ivo (12), Čampa Ivan (10), Jan Lovro (12), Kržišnik Pavel (12), Mikelj Jožef (11), Pavlin France (12), Rakovec Josip (12), Šraj Anton (9), Tršinar Slavko (7), Sodja Franc (11), Modrinjak France (12), Kladenšek Jernej (12), Jeglič Stanko (12), Koželj Anton (12), Mihelčič Franc (12), Rožanec Josip (12), Moder Janko (12), Padar Jože (12), Seljak Vojko (12), Perčič Stanko (12), Kmecl Edmund (12), Rauber Rado (12), Frančiškanski kleriki, Maribor (12), Sovinšek Jože (12), Kumar Marija (12), Zagradišnik Franc (12), dr. Knific Ivan (12), Bobnar Janez (12), Bobnar Marija (12), Perme Marija (2), Simonič Ivanka (12), Štukl Jakob (9), Kalan Minka (12), Grebenc M. (12), Petelin Francka (12), Trpin J. (12), Demšar Viktor (11), Debeljak Tine (11), Lukovšek Ivanka (11), Jug Franjo (11), Papler Marija (11), Pipan Jelica (11), Bezjak Martin (12), Bezjak Alojz (12), Slodnjak Joža (12), Videnšek Anica (6), Izobraž. društvo, Stična (12), Radoš Martin (10), Debevec Krista (10), Kajfež Marija (9), Koepek Alojzija (4), Rott Toni (7), Sancin Anton (11), Gradišnik Josip (7), Jere Anton (8), Prisljan Janko (12), Srebotnik Jožefa (4), Senica Feliks (5), Mohar Štefan (8), Volk Slavko (11), Vovk Joža (12), Eržen Anica (12), Briški Vida (9), Krmec Cirila (6), Skalar Marija (9), Mravlje Anton (12), Malovrh Jožica (10), Rant Pavel (10), Krečič Ladislav (12), Imperl Peter (10).

*

Vsem cenj. reševavcem ugank, ki so se spomnili mogočega godú, najiskrenejša hvala!

Prepozno došli rešitev ni mogoče upoštevati. Kdor ni tiskan med reševavci, ker je poslal svojo rešitev prepozno, mu tudi ni mogoče šteti tisti mesec poslanih rešenih ugank.

G. J. L., Lj. Letos mora ostati, kakor je. Kako se bo zadeva uredila prihodnje leto, vam pa danes še ne morem povedati.

Pošiljatelj novih ugank. Vse, kar je porabnega, bom polagoma priobčil. Opozarjam pa vse nove ugankarje, naj pazno prečitajo navodila na platnicah letošnje Mladike št. 2. Nekateri tega še niso storili.

Opomba: To molitev so pred kakimi petdesetimi leti še dobro poznali okrog Starega trga pri Ložu. Zapisal jo je Z. R. po besedilu neke žene, ki je še pomni. — Molitev je zelo podobna drugim našim narodnim pesmim pobožne vsebine, je pripovednega značaja, na koncu celó praznoverska (kdor bo to molitev zmolil veliki teden, točno pred obedom ali pred soncem, bo tri duše rešil iz vic). Takih praznoverskih nabožnih pesmi je med narodom še dovolj, marsikje jim ljudje tudi verjamejo, a jih pred »neverniki« zelo skrivajo. Kdor ve za kako tako pobožno pesem, naj nam jo pošlje, da jo objavimo in tudi to blago zberemo. Zlasti »molitve« pri zagovorih zoper uroke so zanimive. Pošljite, prosimo. — Spodnja molitev tudi v tem ni točna, ko pravi, da je Marija pod križem medlela; sv. pismo naravnost pravi, da je Kraljica mučencev stala poleg križa.

Jezus je krvavi pot potil,
Jezus ni bil ne živ ne mrtev.
Jezusa so ujeli,
pretrdo so ga zvezali,
s krono so ga kronali,
z gajžlo so ga gajžlali.
So ga peljali v rihtno hišo,
tam so ga po krivem tožil.
žive žlake so mu dajal,
špot so z njega delal,
so ga peljali na to goro Kalvarijo.
Tam ga križ čaka.
Njegove svete nožice so na križ pribite,
njegove svete ročice so na križ razpete.
Marija sliši kljukanje, vrzukanje,¹
Gor na sveti križ pogledala,
je svojga Sina vidla raztepenega,
razgajžlana,
gor na sveti križ pribitega.
Je doli pod sveti križ padla,
tri ure obležala.
Jezus s križa govori:
»Les, les svet šent Janž,
de spraviš to žjeno od ta.«
»Oh, tavženkrat se Bogu smil,
do zdaj sem bla mati tvoja,
od zdaj sem pa žena tvoja!«
»Ko bi vam jest reku, de ste vi moja mati,
bi se vam srce odtrgalo,
kakor vsaki materi pri svojih otrocih.«
Žive skale so pokale,
ribice več po morju ne plavajo,
ptičice več po gorah ne prepevajo,
žalujejo, žalujejo Jezusa Nazarenškega.
Kdor bo to molitev zmolil veliki petek
pred obedom, veliko soboto pred soncem,
veliko nedeljo pred sveto mašo, bo
tri dušice iz vic jemal: prvo očetno,
drugo materno, tretjo njega samega.

¹ vrzutati = vrata odpirati in zapirati.

POSTNA PESEM

Narodna iz Kostela / Zapisal Jože Zdolanji

Danas je petak, peti dan.
Naš Jezus mučen, ranjen;
njegove svete rane,
male, velike,
s krvjo oblite,
srednje, kapale.
Angeljci so jih pobirali,
v kelih so jih devali.
Nesli so jih va nebo,
pred Devico Marijo.
Devica Marija táko govori:
»Ko bi se takof grešnik našo,
ki bi to moljtvico izmol'jo
saki petak po petkrat,
tri duše paklenskih vrat (bi se rešile);
prva očeva,
druga materna,
tretja njega samega.«

Pet

knjig

brezplačno

dobi vsak naročnik »Mladike«, če plača do 15. aprila t.l. celoletno naročnino, to je, če je naročnina plačana dne 15. aprila do konca 1933

Knjige

so naslednje:

Ivan Pregelj – Peter Pavel Glavar, zgodovinska povest
Jos. Lourenčič – Brstje iz vrtov slovenskega pesništva
K. Ozvald – Za vsak dan, zanimiva knjiga za vsakogar
Slov. večernice – Krščen denar in druge povesti in pesmi
Ivo Šorli – Sorodstvo, zanimiva povest

Opomba: Vsak naročnik, ki izpolni gornji pogoj, dobi omenjene knjige, če nam pošlje 5 dinarjev za odpravnino in poštnino knjig. Pripominjamo, da razpošiljamo knjige samo do konca aprila! Kdor želi te knjige, naj nam pošlje po položnici 5 Din in na hrbtu položnice označi, da želi knjige, katere daje brezplačno

Uprava »Mladike« v Celju